

Acceptatie van seksuele diversiteit ervaren door voetballende lesbische en biseksuele vrouwen

Een vergelijking tussen vrouwenvoetbal en vijf sociale domeinen

(Familie, studie, werk, vrienden, publieke ruimte)

The acceptance of sexual diversity among lesbian and bisexual women who play football

A comparison between women's football and five social contexts

(Family, study, work, friends and public space)

Naam: Antoinetta Maria van Omme
Studentnummer: 1774964
Emailadres: mariavanomme1903@gmail.com

1e begeleider

Naam: Diana van Bergen
Afdeling: Pedagogiek

2e beoordelaar

Naam: Pauline Schreuder
Afdeling: Pedagogiek

Master Algemeen Pedagogische Wetenschappen
Faculteit GMW
Rijksuniversiteit Groningen

Voorwoord

Als biseksuele vrouw en fanatiek voetbalster, vond ik het ontzettend interessant om af te studeren door deze twee aspecten uit mijn leven met elkaar te verbinden. Door mijn deelname in de doelgroep als voetballende biseksuele studente in Groningen en het contact met een studentenvoetbalvereniging, bestond er een unieke mogelijkheid om de ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit binnen het vrouwenvoetbal te vergelijken met vijf andere domeinen (familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte) waarin de meeste lesbische en biseksuele studentes zich bevinden. In hoeverre voelen deze vrouwen (18-30 jaar) zich geaccepteerd? Verschilt dit per domein? En zo ja, hoe is dit te verklaren?

Dit zijn de vragen waar ik graag antwoorden op wilde vinden. Daarom heb ik er met veel plezier een hoop tijd gestoken in dit scriptie-onderzoek. Ik ben op zoek gegaan naar respondenten en literatuur om het plan van onderzoek uit te kunnen voeren. Door mijn zeldzame toegang was het vinden van respondenten voor een enquête en diepte-interviews in deze specifieke doelgroep geen probleem. De grote interesse in dit onderwerp bleek een groot voordeel tijdens het proces van het literatuuronderzoek, toch viel dit onderdeel tegen en heeft het me veel doorzettingsvermogen en energie gekost. Soms voelde het als een hele moeilijke puzzel, waar meerdere stukjes van misten.

Tijdens het onderzoek ben ik er regelmatig aan herinnerd dat mensen samen sterker staan, daarom wil ik meerdere mensen bedanken voor de hulp en mentale steun die ze hebben geboden. Om te beginnen Diana van Bergen als mijn eerste beoordelaar. Ik heb de begeleiding van Diana als heel fijn ervaren door de vele afspraken, de opbouwende feedback en haar enthousiaste houding ten opzichte van mijn scriptie-onderzoek. Ook mijn tweede beoordelaar Pauline Schreuder ben ik dankbaar, naast te tijd en moeite voor het nakijken heeft ook haar enthousiasme als gevolg van mijn onderzoeksopzet mij ontzettend gemotiveerd. Ten slotte wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor hun grote interesse in mijn afstudeeronderzoek en de mentale steun die ze hebben geboden. Een extra veer gaat naar mijn moeder omdat ze mij naast mentaal, ook goed heeft geholpen met specifieke moeilijkheden met de ICT en het vinden van literatuur.

Lees, geniet en zorg dat eenieder die dit scriptie onderzoek interessant vindt het onder ogen krijgt!

Maria van Omme, augustus 2015

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	4
Samenvatting	6
1. Inleiding	8
2. Theoretisch kader	12
2.1 Begrippen	12
2.1.1 Seksuele diversiteit	12
2.1.2 Genderstereotype en seksuele diversiteit	12
2.2 Drie gebieden van acceptatie	13
2.2.1 De stijgende lijn in de acceptatie van seksuele diversiteit	14
2.2.2 Acceptatie door de algemene bevolking	15
2.2.3 Ervaren acceptatie door LHB-ers zelf	19
2.3 Acceptatie van seksuele diversiteit in de sport: Algemeen	24
2.3.1 Acceptatie van seksuele diversiteit door de sportende bevolking	24
2.3.2 Ervaren mate van acceptatie door LHB-ers in de sport	25
2.3.3. Genderstereotype, sport en seksuele diversiteit	25
2.4 Acceptatie van seksuele diversiteit in het (vrouwen)voetbal	27
2.4.1 De stand van zaken in het (vrouwen)voetbal	27
2.4.2 Drie verwachtingen in het vrouwenvoetbal	28
<i>Percepties over (vrouwen)voetbal</i>	28
<i>Genderstereotype</i>	30
<i>Prevalentie van seksuele diversiteit</i>	31
3. Methode	33
3.1 Onderzoeksgroep	33
3.2 Selectie van deelnemers aan het scriptie-onderzoek	33
3.3 Meetinstrumenten	34
3.4 Procedure van dataverzameling en verwerking	35
3.5 Ethische verantwoording	36
3.6 Betrouwbaarheid, validiteit en generaliseerbaarheid	36

4. Resultaten	38
4.1 Inleiding resultaten	38
4.2 Demografische gegevens.....	38
4.3 Resultaten met betrekking tot de deelvragen.....	39
4.3.1 De definitie van acceptatie van seksuele diversiteit volgens de respondenten.....	39
4.3.2 De ervaren mate van acceptatie buiten het vrouwenvoetbal	42
I Familie	42
II Studie	46
III Werk	51
IV Vrienden	53
V Publieke ruimte	56
4.3.4 De vergelijking tussen vrouwenvoetbal en andere domeinen	70
5. Conclusie	79
6. Discussie.....	83
6.1 Koppeling van de resultaten aan het theoretisch kader	83
6.2 Beperkingen van dit scriptie-onderzoek.....	86
6.3 Aanbevelingen.....	88
Literatuur	90
Bersma, M. (2003). <i>Betrouwbaarheid en Validiteit van Kwalitatief georiënteerde Operational Audits</i> . Erasmus Universiteit Rotterdam: Sectie Internal/Operational Auditing.	90
Boeije, H. (2008). <i>Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen</i> . Den Haag: Boomonderwijs. Boeije, H. (2010). <i>Analysis in Qualitative Research</i> . London: SAGE publications Ltd. Cox, B. (1998). <i>Multiple Bodies: Sportswomen, Soccer and Sexuality</i> . University of Auckland: Department of Sociology.	90
Bijlagen	93
Bijlage 1: Vragenlijst enquête	93
Bijlage 2: Topiclijst interview	98
Bijlage 3: Codeboom Atlas. ti	101
Code-Filter: All	101

Samenvatting

Er is nog nauwelijks specifiek onderzoek gedaan naar verschillen in de ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit tussen vrouwenvoetbal en de domeinen familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte. In dit onderzoek betreft de doelgroep zowel heteroseksuele als lesbische en biseksuele (LB) Groningse studentes (18-30 jaar) die op voetbal zitten bij G.S.V.V. The Knickerbockers (TKB). Op basis van de achtergrondstudie is er een theoretisch kader geschreven op het gebied van aspecten die van invloed zijn op de acceptatie van seksuele diversiteit. **Het doel** van dit onderzoek is het vinden en verklaren van verschillen in de mate van acceptatie die LB-vrouwen binnen en buiten het vrouwenvoetbal ervaren. Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn er **drie methoden** gebruikt. Naast een uitgebreid literatuuronderzoek, zijn er enquêtes en interviews afgenomen. Er zijn 97 enquêtes ingevuld door achttien LB-leden en 79 heteroseksuele leden van de studentenvoetbalvereniging. Daarnaast zijn er bij acht LB-vrouwen semigestructureerde interviews afgenomen om een verdiepend en vergelijkend onderzoek te kunnen doen. Uit de **resultaten** blijkt dat de Groningse LB-studentes zich in het domein vrouwenvoetbal in hogere mate geaccepteerd voelen dan in de domeinen familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn een (hoge) prevalentie van LB-vrouwen in het vrouwenvoetbal, de percepties over vrouwenvoetbal (figuur 1) en het hebben van een hoog opleidingsniveau. Uit het **literatuuronderzoek** kwam naar voren dat de ervaren mate van acceptatie samenhangt met de percepties over vrouwenvoetbal, die gevormd worden door een wisselwerking tussen de hogere prevalentie van seksuele diversiteit in dit domein en het mannelijke genderstereotype dat verbonden wordt met het (vrouwen)voetbal. Er kan **geconcludeerd** worden dat de percepties over het vrouwenvoetbal, het genderstereotype en de prevalentie van seksuele diversiteit inderdaad alle drie van invloed zijn op de hoogste ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal. Door de percepties over het vrouwenvoetbal wordt er vaak verwacht dat de respondent (mogelijk) lesbisch of biseksueel is omdat ze voetbalt, hierdoor reageren mensen bijna nooit verbaasd en vaak zelfs positief waardoor de ervaren mate van acceptatie hoger is. Daarnaast blijken de percepties over het vrouwenvoetbal ook indirect een positieve invloed te hebben via het verhogen van de prevalentie van seksuele diversiteit het vrouwenvoetbal. De prevalentie van seksuele diversiteit heeft een directe invloed op de mate van ervaren acceptatie in het vrouwenvoetbal: de heteroseksuele norm is doorbroken en seksuele diversiteit wordt als normaal gezien door mensen in dit domein. Het genderstereotype heeft geen directe positieve invloed op de hogere acceptatie in het vrouwenvoetbal. Ten slotte blijkt het genderstereotype indirect de ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit op twee manieren te kunnen verhogen. Namelijk zowel door het verhogen van de prevalentie van seksuele diversiteit als door deel uit te maken van percepties over het vrouwenvoetbal blijkt de ervaren mate van acceptatie omhoog te gaan.

Abstract

Hardly any research has been done on the differences between football and the domains of family, study, work, friends and public space in relation to the experienced level of acceptance by LB-women. In this research, the target group consists of heterosexual, lesbian and bisexual (LB) students (18-30 years old) living in the city of Groningen who play football at G.S.V.V. The Knickerbockers (TKB). Based on a literature study, a theoretical framework was written on aspects that influence the acceptance of sexual diversity. **The goal** of this research is to find and explain differences in the level of acceptance that LB-women experience inside and outside women's football. **Three methods** were used to answer this question. In addition to an elaborate literature research, surveys and interviews were used. Ninety-seven surveys were filled out by eighteen LB-members and seventy-nine heterosexual members of the student football club. Furthermore, eight semi-structured interviews were done with eight LB-women to be able to obtain a more in-depth view using a comparative perspective. The **results** show that the LB-students feel more accepted in women's football than in the domains of family, study, work, friends and public space. Respondents say that this can be accounted for by the higher prevalence of LB-women, the perceptions on women's football (figure 1) and a high level of education. The **literature research** shows that the experienced level of acceptance is tied together with perceptions on women's football, which are formed by a correlation between the higher prevalence of sexual preferences in this domain and the male gender stereotype that characterizes (women's) football. It can be **concluded** that the perceptions on women's football, the male gender stereotype and the prevalence of sexual diversity all influence the high level of acceptance experienced in women's football. The perceptions on women's football have a direct effect, because people immediately expect that the respondents are lesbian or bisexual when they tell that they play football. Next to that, it appears that the perceptions on women's football also have an indirect positive influence due to it raising the prevalence of sexual diversity. The prevalence of sexual diversity has a direct influence on the experienced level of acceptance, because it breaks through the heterosexual standard and is thus seen as normal. The gender stereotype does not have a direct positive influence on the higher acceptance in women's football. However, it does have the same indirect influence as the perceptions on women's football have.

1. Inleiding

Seksuele diversiteit is een actueel onderwerp in de Nederlandse samenleving. Keuzenkamp (2011) stelt dat het onderwerp blijvend onder de aandacht is en ook het kabinet richt in het emancipatiebeleid van 2011-2015 specifieke plannen op het verhogen van de mate van acceptatie van homoseksualiteit en biseksualiteit in Nederland (OCW, 2013). De acceptatie van seksuele diversiteit blijkt in veel westerse landen met kleine stappen vooruit te gaan, hierin loopt Nederland voorop. Op 1 april 2001 zette Nederland een belangrijke stap, door het eerste land ter wereld te worden waar het toegestaan is voor twee mannen of twee vrouwen om met elkaar te trouwen (Keuzenkamp, 2011). Ook in andere landen is sprake van verbetering ten aanzien van gelijke rechten voor lesbische vrouwen, homoseksuele mannen en biseksuele mensen (LHB). De meest recente doorbraak vond plaats in Amerika: ook hier is het voor een paar van hetzelfde geslacht nu mogelijk om te trouwen. Op 26 juni 2015, veertien jaar later dan in Nederland, oordeelde het Hoogerechtshof (26-06-2015) van de Verenigde Staten na vele rechtszaken dat geen enkele staat het huwelijk tussen twee mensen van hetzelfde geslacht nog mag verbieden.

Juridische gelijkheid blijkt echter geen einde te maken aan de negativiteit ten aanzien van seksuele diversiteit in de samenleving. Ondanks de wetten blijkt uit recent Nederlands onderzoek van Van Vliet (2015) dat 39% van de lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuele mensen en transgenders (LHBT) de algemene acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit nog te laag vindt. Daarnaast voelt meer dan de helft van de LHBT-ers zich niet vrij om hand-in-hand over straat te lopen. De heteroseksuele respondenten uit dit onderzoek blijken daarentegen een stuk positiever te zijn over de algemene mate van acceptatie in Nederland, 67% van deze groep ervaart een goede acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit (Van Vliet, 2015). Ook onder de sportende bevolking blijken LHB-ers een negatiever beeld te hebben van de algemene acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit dan heteroseksuele sporters (Keuzenkamp, 2010).

In onderzoek schrijft Keuzenkamp (2010, 2011) dat het redelijk is om ervan uit te gaan dat de prevalentie van seksuele diversiteit niet verschilt tussen westerse landen. De zichtbare aanwezigheid blijkt in de werkelijkheid echter toch per land te verschillen omdat mensen niet altijd open zijn over hun seksuele voorkeur. Uit onderzoek blijkt de houding ten aanzien van seksuele diversiteit positief beïnvloed te worden wanneer mensen sociale contacten leggen met LHB-ers (Keuzenkamp, 2011; Kuyper & Bakker, 2006; & Sevecke, 2014). Naar

aanleiding van deze informatie worden er naast geografische verschillen, ook verschillen verwacht ten aanzien van de (zichtbare) aanwezigheid en de ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit tussen en binnen domeinen. In dit scriptie-onderzoek wordt met het begrip domein een sociale omgeving bedoeld waarin mensen zich bevinden tijdens het dagelijks leven (sport, familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte).

In onderzoek uit de jaren negentig werd voetbal al beschreven als een populaire en snel groeiende sport voor vrouwen in Nederland (Elling, 1999). In een onderzoek uit dezelfde periode werden percepties over vrouwenvoetbal beschreven, namelijk dat een groot deel van voetballende vrouwen lesbisch of biseksueel (LB) zou zijn. Demerez (1998) stelt in dit onderzoek dat er sterke aanwijzingen zijn die het vooroordeel over vrouwenvoetbal versterken. Deze bevindingen maken een voetbalvereniging een interessant en geschikt gebied voor dit onderzoek over de acceptatie van seksuele diversiteit.

Deze perceptie die stelt dat, in uitersten beschreven, vrouwen die op voetbal zitten lesbisch zijn en dat lesbische vrouwen er mannelijk uitzien, is ook in later onderzoek beschreven (Cox & Thompson, 2003; Engh, 2010; Harris, 2005; Jeanes, 2003; Knoppers & Anthonissen, 2003; Kuyper, 2015). De percepties over het vrouwenvoetbal, samen met de rol van het genderstereotype, de prevalentie van seksuele diversiteit en enkele andere gevonden mogelijke verklaringen die toegelicht worden in het theoretisch kader, blijken volgens vele onderzoeken met elkaar verbonden te zijn. Deze mogelijke verklaringen lijken zowel samen als afzonderlijk van invloed te kunnen zijn op de ervaren mate van acceptatie door LB-vrouwen ten aanzien van seksuele voorkeur (Elling, 2011; Keuzenkamp, 2010; Keuzenkamp, 2011; Kuyper & Keuzenkamp, 2013; Kuyper & Bakker, 2006; Sevecke et al., 2014).

Uit de verkennende literatuurstudie bleek dat er nog weinig gericht wetenschappelijk onderzoek is gedaan naar de mogelijke invloed van percepties over het vrouwenvoetbal, het mannelijke genderstereotype en de aanwezige prevalentie van seksuele diversiteit op de ervaren mate van acceptatie door LB-vrouwen in het voetbal. Daarom is dit onderzoek gericht op vrouwen in het voetbal met een leeftijd tussen de 18 en 30 jaar die lid zijn van studentenvoetbalvereniging G.S.V.V. The Knickerbockers (TKB) in Groningen. De ervaren mate van acceptatie door LB-vrouwen in het team en de vereniging staat centraal. Informatie over de mate van acceptatie zal verkregen worden vanuit zowel lesbische en biseksuele, als heteroseksuele vrouwen binnen de vereniging. Naast het domein vrouwenvoetbal zal de ervaren mate van acceptatie in de domeinen familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte

onderzocht worden. Vervolgens wordt vrouwenvoetbal op het gebied van de ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit vergeleken met deze vijf domeinen.

Het wetenschappelijke doel van dit scriptie-onderzoek is een compleet, dieper en specifiek beeld krijgen van de ervaren mate van acceptatie door LB-vrouwen die voetballen, en om mogelijke verklaringen hiervoor te vinden. Hoe geaccepteerd voelen de LB-vrouwen zich? Hoe kijken de heteroseksuele voetbalvrouwen tegen de seksuele diversiteit aan? En ten slotte, ervaren de LB-respondenten binnen het voetbal een andere mate van acceptatie ten aanzien van hun seksuele voorkeur in vergelijking met de domeinen familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte?

De verwachting is dat de ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit door LB-vrouwen binnen het voetbal hoger ligt dan binnen de domeinen familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte en het doel is hier verklaringen voor te vinden. Mogelijke verklaringen voor het verwachte verschil die gesuggereerd worden in de literatuur voorafgaand aan het eigen scriptie-onderzoek zijn percepties over vrouwen die voetballen, gendereigenschappen die gekoppeld worden aan de voetbalsport en een mogelijk effect van de aanwezige prevalentie van seksuele voorkeuren in een groep of team. Dit zal toegelicht worden in het theoretisch kader.

Het maatschappelijke doel is om een bijdrage te leveren aan de acceptatie van LB-vrouwen in meerdere sociale situaties zoals sport, gezin, studie, werk, vrienden en publieke ruimte. In de afsluiting van dit scriptie-onderzoek wordt getracht indirect een bijdrage te leveren aan dit maatschappelijke doel door aanbevelingen te doen voor vervolgonderzoek om een nog groter, specifiek en betrouwbaarder kennisveld te ontwikkelen op het gebied van de acceptatie van seksuele diversiteit.

Op basis van de voorstudie en het gekozen gebied van interesse is er één hoofdvraag ontstaan. De hoofdvraag waar dit scriptie-onderzoek zich op zal richten luidt als volgt:

Is de mate van acceptatie van seksuele diversiteit hoger binnen het studentenvrouwenvoetbal in Groningen dan in andere sociale domeinen waar studentes die voetballen zich in bevinden (familie, studie, werk, vrienden, publieke ruimte)? Indien dit het geval is, in hoeverre kunnen we dat verklaren door (de wisselwerking tussen) percepties over het vrouwenvoetbal, het genderstereotype en de aanwezige prevalentie van seksuele voorkeuren zoals ervaren door Groningse studentes die op voetbal zitten?

Om de hoofdvraag te beantwoorden is deze opgesplitst in de volgende vier deelvragen:

- a. Wat verstaan de respondenten onder acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit?
- b. In hoeverre voelen de lesbische en biseksuele (LB) vrouwen zich buiten het vrouwenvoetbal geaccepteerd door anderen (familie, studie, werk, vrienden, publieke ruimte)? Kan dit voldoende verklaard worden door: (de wisselwerking tussen) percepties over het vrouwenvoetbal, het genderstereotype en de aanwezige prevalentie van seksuele voorkeuren?
- c. In hoeverre voelen de lesbische en biseksuele (LB) vrouwen zich binnen het vrouwenvoetbal geaccepteerd door anderen? Kan dit voldoende verklaard worden door: (de wisselwerking tussen) percepties over het vrouwenvoetbal, het genderstereotype en de aanwezige prevalentie van seksuele voorkeuren binnen deze domeinen?
- d. Indien zich een verschil voordoet in de mate van acceptatie die de respondenten ervaren binnen en buiten het vrouwenvoetbal, hoe kan dit mogelijk verklaard worden?

In het volgende hoofdstuk zal er door middel van literatuuronderzoek een basis gelegd worden voor dit scriptie-onderzoek. Daarna zal in hoofdstuk drie de gebruikte methodologie toegelicht worden. In hoofdstuk vier zullen de resultaten van het uitgevoerde onderzoek uitgebreid beschreven worden om de deelvragen te kunnen beantwoorden. Vervolgens zal er antwoord op de hoofdvraag gegeven worden in de conclusie. Het laatste hoofdstuk is de discussie, hier zal er kritisch gekeken worden naar de overeenkomsten en verschillen tussen de resultaten en het theoretisch kader. Daarnaast zullen de beperkingen en sterke punten van het onderzoek beschreven worden en dit scriptie-onderzoek eindigt met aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

2. Theoretisch kader

In dit onderzoek wordt er getracht een dieper beeld van de acceptatie van seksuele diversiteit te krijgen van vrouwen (18-30 jaar) die op voetbal zitten bij G.S.V.V. The Knickerbockers (TKB). Om een duidelijk beeld te krijgen over de acceptatie in het algemeen, in de sport en specifiek binnen het vrouwenvoetbal, is er literatuuronderzoek uitgevoerd. De bevindingen zullen in dit hoofdstuk beschreven worden.

2.1 Begrippen

2.1.1 Seksuele diversiteit

Diversiteit is een begrip dat verwijst naar overeenkomsten en verschillen tussen groepen en individuen die te onderscheiden zijn op een bepaald gebied. Vanwesenbeeck beschrijft in Gijs et al. (2009) verschillende diversiteitsdimensies waaronder seksuele voorkeur, juist deze dimensie is van belang in dit onderzoek. Veel jongeren groeien op in een omgeving waar heteroseksualiteit als norm gezien wordt. Naast heteroseksuele mensen bestaan er echter ook homoseksuele mannen, lesbische vrouwen, biseksuele mannen en vrouwen en transgenders (LHBT-ers). In onderzoek van Kuyper (2015) worden lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren (LHB-ers) gedefinieerd als:

'Jongeren die zichzelf lesbisch, homoseksueel of biseksueel noemen, maar ook jongeren die zich aangetrokken voelen tot sekse-genoten, jongeren die wel eens met een seksegenoot seks hebben gehad of jongeren die een relationele ervaring hebben gehad met iemand van hun eigen sekse' (Kuyper, 2015, p. 13).

Omdat vrouwen in dit onderzoek centraal staan, wordt er gebruik gemaakt van een afkorting voor lesbische en biseksuele vrouwen (LB-vrouwen). Hiermee worden alle lesbische en biseksuele vrouwen bedoeld die zichzelf als lesbisch of biseksueel definiëren en deelgenomen hebben aan het onderzoek door middel van de enquête of een interview.

2.1.2 Genderstereotype en seksuele diversiteit

In het onderzoek van Kuyper (2015) staat dat er veelvuldig samenhang is gevonden tussen genderstereotypen en de opvattingen over homo-en biseksualiteit. Om deze samenhang verder toe te kunnen lichten zal eerst de definitie van gender beschreven worden, gevolgd door de definitie van genderstereotypen.

Gender wordt met regelmaat verward met het begrip sekse. In het artikel van Roper (2013) wordt het onderscheid beschreven dat gemaakt is door de American Psychological Association. Sekse refereert naar de biologische status, het geslacht van de persoon dat zichtbaar is door de combinatie van chromosomen en de uiterlijke kenmerken. Het gender dat gekoppeld wordt aan een sekse wordt vervolgens gevormd door de heersende attitudes, gevoelens en gedragingen. De verzameling van deze attitudes, gevoelens en gedragingen die binnen in een cultuur met een sekse gegeneraliseerd worden, vormen samen een genderstereotype. Dit sluit aan bij wat Kuyper (2015) zegt over genderstereotype, volgens haar is het een serie opvattingen over hoe mannen en vrouwen zich op het gebied van rollen, uiterlijk en relaties zouden moeten gedragen in een bepaalde cultuur. Kort samengevat gaat het bij sekse om man of vrouw, en bij genderstereotype om de verzameling van verwachtingen die door de cultuur aan de sekse gekoppeld zijn.

Wilde (2007) beschrijft de eigenschappen die in de Westerse wereld samen het mannelijke en vrouwelijke genderstereotype vormen. De eigenschappen die aan het mannelijke genderstereotype gekoppeld worden zijn onafhankelijkheid, kracht en het hebben van atletisch kwaliteiten. Bij vrouwen zijn de eigenschappen onderdanig, rustig, aantrekkelijk en verzorgend verbonden met het genderstereotype. Volgens Kuyper en Keuzenkamp (2013) hangen de gegeneraliseerde normen over het genderstereotype sterk samen met de acceptatie van seksuele diversiteit. Ten slotte wordt van iemand die gedrag vertoont dat bij het andere genderstereotype hoort, wordt vaak verwacht dat hij of zij dan wel alle kenmerken van die sekse zal hebben, inclusief de seksuele voorkeur. Een vrouw die aan het mannelijke genderstereotype voldoet, zou als gevolg van deze generalisatie dus op vrouwen moeten vallen (Kuyper & Bakker, 2006).

2.2 Drie gebieden van acceptatie

Omdat er een web van aspecten van invloed lijkt te zijn op het gebied van acceptatie van seksuele diversiteit, zal er vanuit meerdere invalshoeken naar gekeken worden.

Ten eerste zal er kort ingegaan worden op juridische status en de stijgende lijn in de acceptatie van seksuele diversiteit. Ten tweede zal de attitude van de algemene bevolking uitgebreid beschreven worden aan de hand van aspecten die van invloed lijken te zijn op de acceptatie van seksuele diversiteit. Er kan hierbij achtereenvolgens gekeken worden naar de mogelijke effecten van de volgende zeven aspecten: prevalentie van seksuele diversiteit in de dichte omgeving, genderstereotype, religie, leeftijd, sekse, woonplaats en opleidingsniveau.

Het laatste en derde gebied heeft betrekking op de ervaringen van de doelgroep zelf. Hierbij zal er kort ingegaan worden op zelfacceptatie op het gebied van seksuele diversiteit. Vervolgens zal de ervaren mate van acceptatie door LHBT-mensen onderzocht worden binnen de volgende domeinen: familie, werk, studie, vrienden en publieke ruimte.

Omdat de bovengenoemde zeven aspecten die van invloed zijn op de acceptatie zowel onderling als met de andere domeinen samen bleken te hangen, zal er in deze sectie enige overlap zijn tussen de paragrafen. Deze wisselwerking tussen mogelijke aspecten die van invloed zijn en verschillende domeinen is ook door Keuzenkamp (2010) beschreven.

2.2.1 De stijgende lijn in de acceptatie van seksuele diversiteit

Nederland komt in meerdere onderzoeken naar voren als een vooruitstrevend land ten aanzien van de acceptatie van seksuele diversiteit. Dit blijkt uit de juridische status van LHBT personen en uit onderzoeken over naar de attitude van de algemene bevolking ten aanzien acceptatie van seksuele diversiteit. Met de juridische status worden de geldige wetten van het land waarin iemand woont bedoeld. Wettelijk gezien staat Nederland bovenaan, nergens in de wereld hebben homoseksuelen mannen en vrouwen al zo lang gelijke rechten (Keuzenkamp et al., 2006). Een illustratie hiervan is het kunnen trouwen van paren van gelijk geslacht, wat in Nederland voor het eerst in de wereld toegestaan werd vanaf 1 april 2001 (Keuzenkamp, 2011). In de beginjaren van de 21e eeuw is het onderwerp echter in vele landen een punt van discussie, wat er toe leidde dat er in 2011 nog negen landen de huwelijken mogelijk maakten. De meest recente doorbraak is die van dit jaar in Amerika, waar het nu ook overal toegestaan is voor twee mensen van hetzelfde geslacht om te trouwen (26-06-2015).

Deze stijgende lijn is daarnaast terug te vinden in uitslagen van de enquête die Keuzenkamp (2011) heeft afgenomen onder mannen en vrouwen tussen 21-64 jaar. Op de vraag of homoseksuelen mannen en vrouwen vrij waren om hun leven te leiden zoals zij dit willen, daalde het antwoord 'nee' van 36% in de jaren zeventig naar 7% in de jaren tachtig. Dit geeft een flinke stijging aan op het gebied van acceptatie van de algemene bevolking. Dit hoeft echter nog niets te zeggen over de attitude als de seksuele diversiteit zich dichterbij uit, zoals vrienden of buren die homo- of biseksueel zijn.

Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) heeft een samenvattende indicator ontwikkeld op basis van stellingen op het gebied van acceptatie van homoseksualiteit. Met behulp van deze indicator kunnen ontwikkelingen ten aanzien van acceptatie van homoseksualiteit vergeleken en bijgehouden worden. Door de peilingen onder de bevolking

van 16 jaar en ouder wordt de houding ten aanzien van homoseksualiteit gemeten ten opzichte van trouwen, zonen in het openbaar, adopteren, lesgeven op school of het lesbisch of homoseksueel zijn van iemands zoon of dochter. In het onderzoek van Keuzenkamp (2011) laat deze samenvattende indicator een afname van homonegativiteit zien, van 15% in 2006 naar 10% in 2010. Met homonegativiteit worden negatieve meningen, gedachtes, opvattingen en houdingen van individuen over homoseksualiteit bedoeld (Kuyper & Bakker, 2006). In later onderzoek van Keuzenkamp en Kuyper (2013) blijkt dat de negativiteit op basis van de samenvattende indicator in 2012 nog lager was, namelijk 4%.

2.2.2 Acceptatie door de algemene bevolking

I Algemeen

De attitude van de bevolking ten aanzien van acceptatie van seksuele diversiteit vloeit niet automatisch voort uit wat wetten voorschrijven. Hiermee wordt bedoeld dat het wettelijk vaststellen van gelijke rechten geen garantie biedt voor gedrag van de algemene bevolking in de samenleving ten aanzien van seksuele diversiteit. In de algemene bevolking kan er bovendien nog onderscheid gemaakt worden tussen het algemene beeld dat mensen hebben ten opzichte van homoseksualiteit en het daadwerkelijke gedrag en gevoel wanneer het homoseksuele vrienden of burens betreft. Oekraïners blijken de meest negatieve houding te hebben, 66% van de bevolking wil geen homoseksuele burens. Nederland en Zweden eindigen bovenaan, in beide landen geeft slechts 6% van de bevolking aan geen homoseksuele burens te willen hebben (Keuzenkamp, 2011). In later onderzoek van Keuzenkamp en Kuyper (2013) worden Europese landen vergeleken op de vraag of homoseksuele mannen en lesbische vrouwen vrij moeten zijn om hun leven te leiden zoals zij dat willen. In Nederland was 93% het eens met de stelling. De top vijf werd achtereenvolgens afgemaakt door Zweden (91%), Denemarken (90%), België (88%), en het Verenigd Koninkrijk (85%).

In recent marktonderzoek van Van Vliet (2015) hebben, met behulp van een Opiniepanel van EenVandaag, 28.456 mensen deelgenomen aan een vragenlijst over de acceptatie van seksuele diversiteit. Van deze groep van 28.456 mensen hebben 1.776 respondenten aangegeven LHBT te zijn. Er komt uit dit onderzoek naar voren dat de algemene acceptatie van seksuele diversiteit in Nederland volgens de heteroseksuele bevolking hoger is dan volgens LHBT-ers. Van de heteroseksuele respondenten vindt 67% de acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit goed, 27% vindt het te laag en 6% heeft geen mening. Deze percentages blijken allemaal een positievere betekenis te hebben dan bij de

LHBT-ers. Hier geeft 60% van de LHBT-ers aan de acceptatie goed te vinden, 39% te laag en 1% heeft geen mening.

II Mogelijke verklaringen voor de mate van acceptatie door de algemene bevolking

Op basis van het uitgevoerde literatuur onderzoek kwamen de volgende mogelijke verklaringen voor de mate van acceptatie aan bod: prevalentie van seksuele diversiteit in de dichte omgeving, genderstereotype, religie, leeftijd, sekse, woonplaats en opleidingsniveau.

Prevalentie van seksuele voorkeuren

Met de prevalentie van seksuele voorkeuren wordt de aanwezige prevalentie van lesbische, homoseksuele en biseksuele (LHB) mensen die er voor uitkomen in een domein bedoeld. Het is waarschijnlijk dat er in alle landen evenveel seksuele diversiteit aanwezig is, maar dat het per land en domein verschilt hoeveel mensen er zichtbaar voor uitkomen. Keuzenkamp (2011) zegt dat er in landen waar meer mensen 'uit de kast' zijn en lesbische vrouwen en homoseksuele mannen 'gewoon homo kunnen zijn', meer mensen vrienden hebben die op hetzelfde geslacht vallen. Uit het onderzoek komt naar voren dat wanneer men meer met seksuele diversiteit te maken heeft in de directe omgeving, de houding ten opzichte van homoseksualiteit vaak verbetert. Met de directe omgeving worden in dit scriptieonderzoek mensen en domeinen bedoeld waar vaak hechte sociale contacten gelegd worden, zoals gezin, vrienden en sport. Keuzenkamp (2011) benoemt hier echter wel dat deze positievere houding ten opzichte van seksuele diversiteit als gevolg van contact in de directe omgeving er andersom ook voor zorgt dat LHB-ers er makkelijker voor uitkomen, zo ontstaat een positieve spiraal. Dit blijkt overeen te komen met onderzoek van Kuyper en Bakker (2006), waarin staat dat mensen die geen homoseksuele familie, vrienden of kennissen hebben vaker een negatieve houding hebben tegenover seksuele diversiteit. Ook Sevecke et al. (2014) beschrijven dat het hebben van contact met homoseksuele en lesbische mensen een positieve invloed heeft op de houding tegenover seksuele diversiteit. Op basis van deze uitkomsten is een hogere prevalentie van LHB-ers binnen een groep mensen een verwachte verklaring voor een hogere mate van acceptatie van seksuele diversiteit binnen het domein waartoe deze mensen behoren.

Genderstereotype

Uit onderzoek blijkt dat het voldoen aan het genderstereotype van de eigen sekse van invloed is op de mate van acceptatie van seksuele diversiteit vanuit de samenleving. Nederlanders hebben een positievere houding tegenover LHB-ers als het gedrag overeenkomt met het genderstereotype dat aan de sekse gekoppeld wordt (Kuyper & Keuzenkamp, 2013). Voor vrouwen betekent dit dat ze onderdanig, rustig, aantrekkelijk en verzorgend zouden moeten zijn. Mannen moeten juist onafhankelijkheid, kracht en atletische kwaliteiten tonen (Wilde, 2007).

Daarnaast blijkt dat het niet voldoen aan het genderstereotype dat bij de sekse hoort andersom een negatieve invloed heeft op de mate waarin de algemene bevolking seksuele diversiteit accepteert. Een voorbeeld van deze negatieve invloed is dat mensen met een traditionele kijk op mannelijkheid, vrouwelijkheid en/of seksuele voorkeur inderdaad vaker een negatieve houding blijken te hebben tegenover seksuele diversiteit (Kuper & Bakker, 2006).

Geloof

Door Keuzenkamp en Bos(2007) werd geloof genoemd als de grootste voorspeller voor het hebben een negatieve houding tegenover seksuele diversiteit. Ook uit onderzoek van Huijnk (2014) bleek dat mensen uit alle geloofsovertuigingen meer moeite hebben met homoseksualiteit, in vergelijking tot mensen die niet gelovig zijn. De rooms-katholieke kerk en de meeste protestantse kerken hebben van oorsprong een negatieve of zelfs vijandige houding ten opzichte van homoseksualiteit (Huijnk, 2014).

In Nederland zijn de meeste mensen lid van de rooms-katholieke kerk en de Protestantse Kerk in Nederland (pkn). Tot pkn behoren ook gelovigen die vroeger lid waren van de Gereformeerde Kerken in Nederland, de Evangelische-Lutherse Kerk en Nederlandse Hervormde Kerk. Naast deze geloofsovertuigingen zijn er nog kleine christelijke kerken actief in Nederland. Door de migratie van meerdere culturele achtergronden naar Nederland, blijkt er een groei te zijn op het gebied van niet-christelijke godsdiensten in Nederland, de grootste hiervan is de Islam (Huijnk, 2014).

De houding ten opzichte van homoseksualiteit lijkt verbonden te zijn met hoe vaak gelovigen naar de kerk gaan. Hierin zijn niet-westerse migranten niet meegenomen omdat deze groep niet genoeg vertegenwoordigd is in de onderzoekspopulatie. De helft van de mensen in Nederland die minstens één keer per week naar de kerk gaan, blijkt

homoseksualiteit af te wijzen (Keuzenkamp, 2011). Dit is een significant verschil met andere gelovigen die nooit naar de kerk gaan, bij deze groep is dit aandeel maar 5%. In het dossier homo-intolerantie van twee jaar later (Keuzenkamp & Kuiper, 2013) zijn soortgelijke cijfers genoemd. Hier wordt gesteld dat van mensen die nooit naar de kerk gaan 2% homonegatief is, bij mensen die regelmatig naar de kerk gaan is dit 26%. Ten slotte is in later onderzoek van Kuiper (2015) aangetoond dat 79% van de niet-religieuze jongeren tussen de 18 en 25 jaar positief aankijkt tegen LHB-jongeren, tegenover 33% van de religieuze jongeren.

Leeftijd

Ook de leeftijd van mensen kwam in dit onderzoek aan bod als mogelijke verklaring voor de mate van acceptatie van seksuele diversiteit. In het onderzoek van Keuzenkamp (2011) vallen de verschillen in de mate van acceptatie tussen leeftijdsgroepen op. Hier is te zien dat onder de zestien en boven de 65 jaar de meeste negativiteit heerst. Ook in onderzoek Keuzenkamp en Bos (2007) bleken jongeren onder de achttien een negatievere houding te hebben ten opzichte van seksuele diversiteit in vergelijking met jongeren tussen de achttien en 24. Mensen tussen de 24 tot 64 jaar oud zijn het meest vooruitstrevend ten aanzien van de acceptatie van seksuele diversiteit.

Sekse

Wanneer mannen met vrouwen vergeleken worden op het gebied van acceptatie, blijken mannen op twee manieren aan de negatieve kant te staan. Ten eerste komt uit onderzoek van Keuzenkamp (2010) dat LB-mannen in mindere mate geaccepteerd worden dan LB-vrouwen. De cijfers laten bijvoorbeeld zien dat twee vrouwen die hand-in-hand lopen als minder aanstootgevend worden ervaren dan twee mannen. Dit sluit aan bij later onderzoek van Kuiper (2015), waaruit blijkt dat onder 18-25 jarigen, 33% het aanstootgevend vindt als twee mannen in het openbaar zoenen, tegenover 19% bij vrouwen. Dit zou van invloed kunnen zijn op de bevinding dat vrouwen iets minder vaak te maken met antihomo-uitingen dan mannen (Keuzenkamp, 2010).

Daarnaast blijken mannen vaker een negatieve houding te hebben ten opzichte van seksuele diversiteit dan vrouwen (Kuiper & Bakker, 2006) Dit komt overeen met het onderzoek van Keuzenkamp (2010), waarin staat dat mannen minder tolerant zijn ten aanzien van seksuele diversiteit dan vrouwen.

Woonplaats en opleidingsniveau

Daarnaast blijkt ook de woonplaats van invloed kunnen zijn op de mate van acceptatie (Kuyper, 2015). Het blijkt dat jongvolwassenen uit grote steden positiever (86%) aankijken tegen LHB-jongeren, in vergelijking met de landelijke gebieden (67%).

Het laatste aspect dat van invloed kan zijn is opleidingsniveau. In onderzoek van Keuzenkamp en Kuyper (2013) staat dat hoger opgeleiden vaker aangeven helemaal positief te zijn over homoseksualiteit. Dit komt overeen met onderzoek van Kuyper (2015) waar staat dat jongvolwassenen met een lager opleidingsniveau vaker negatief zijn over homoseksualiteit. Ook in onderzoek van Keuzenkamp en Bos (2007) zijn meer negatieve gedragen gevonden dan gemiddeld bij mensen die lager opgeleid zijn.

Er wordt door Keuzenkamp en Kuyper (2013) van een samenhang gesproken op het gebied van de aspecten die van invloed zijn op de acceptatie van seksuele diversiteit. Een voorbeeld dat genoemd werd is dat bij ouderen de mate van acceptatie lager zou kunnen zijn door een combinatie van leeftijd, opleiding en religie. Ouderen gaan gemiddeld vaker naar de kerk en het gemiddelde opleidingsniveau ligt ook lager.

2.2.3 Ervaren acceptatie door LHB-ers zelf

I Algemeen

In deze paragraaf wordt de ervaren mate van acceptatie door LHB-mensen zelf beschreven. Deze invalshoek is opgesplitst in zelfacceptatie en het gevoel van acceptatie vanuit de omgeving in verschillende domeinen in de samenleving (familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte).

Bij zelfacceptatie gaat het om de mate waarin de persoon zichzelf accepteert, op het gebied van zijn of haar seksuele voorkeur. In het onderzoek van Keuzenkamp et al. (2010) komt naar voren dat jongere meisjes vaker aangeven liever hetero te willen zijn dan oudere vrouwen. Op basis van het onderzoek blijkt één van de acht meisjes (16-21 jaar) en één op de twintig vrouwen (>21 jaar) liever hetero te willen zijn. Een verklaring hiervoor is dat zelfacceptatie zowel bij HB-mannen als bij LB-vrouwen toeneemt naarmate men ouder wordt. Het nog moeten ontdekken van homoseksuele en biseksuele gevoelens als oorzaak genoemd voor onzekerheid en verwarring. Hierdoor komen reacties van leeftijdsgenoten of anderen vaak harder aan, jongeren voelen zich vaker onveilig en vooral meisjes blijken meer last te hebben van depressies dan volwassen vrouwen die op hetzelfde geslacht vallen.

Deze gegevens lijken tegenstrijdig te zijn met een daling van de leeftijd waarop LB-

meisjes (en homoseksuele jongens) tegenwoordig 'uit de kast' komen. Uit Keuzenkamp (2010) blijkt dat jongere (<21 jaar) LB-vrouwen namelijk juist steeds eerder 'uit de kast' komen (16 jaar) in vergelijking met vroeger. Bij de groep LB-vrouwen die nu tussen de 36-40 jaar oud zijn, bleek de gemiddelde leeftijd voor het uit de kast komen maar liefst zes jaar later te zijn, namelijk op 22 jarige leeftijd (Keuzenkamp, 2010).

Uit het onderzoek van Keuzenkamp (2010) bleek dat meer dan de helft van de LB-respondenten (14-78 jaar) zelf geen problemen ervaart op het gebied hun seksuele voorkeur. Van deze groep LB-vrouwen gaf 62% van de LB-vrouwen aan het helemaal eens te zijn met de stelling dat het lesbisch zijn voor hen geen enkel probleem meer is. Toch blijken dezelfde LB-vrouwen de acceptatie nog niet als volledig te ervaren.

'Een grote meerderheid geeft aan van mening te zijn dat homoseksualiteit nog lang niet geaccepteerd is in Nederland' (Keuzenkamp, 2010, p. 97).

Ook uit recent onderzoek van Van Vliet (2015) blijkt dat 39% van de LHBT-respondenten van mening is dat de homo-acceptatie ondermaats is. Toch geeft 81% van dezelfde groep respondenten aan het afgelopen jaar geen negatief gedrag mee te hebben gemaakt vanwege hun seksuele voorkeur.

Daarnaast is er in onderzoek gevonden dat LB-vrouwen die zich naar het vrouwelijke genderstereotype gedragen en dus onderdanig, rustig, aantrekkelijk en verzorgend overkomen (Wilde, 2007), over het algemeen een hogere mate van acceptatie voelen door de samenleving (Keuzenkamp, 2010). Dit zou een gevolg kunnen zijn van de attitude ten aanzien van seksuele diversiteit in de samenleving. In de vorige paragraaf werd beschreven dat de algemene bevolking inderdaad een positievere houding heeft als het genderstereotype dat getoond wordt door LHB-ers overeenkomt met de sekse.

II De ervaren mate van acceptatie door LHB-ers in vijf domeinen

Om de ervaringen van LHB-ers zelf per domein te onderzoeken is het een voorwaarde dat de omgeving op de hoogte is van de seksuele voorkeur. Wanneer de omgeving niet op de hoogte is, komt deze vorm van acceptatie niet aan bod (Elling et al., 2011). Uit onderzoek van Keuzenkamp (2010) blijkt dat ouders en vrienden vaker op de hoogte worden gebracht van seksuele voorkeur dan studiegenoten, collega's, vrienden en mensen die ze ontmoeten in de publieke ruimte.

Familie

In het domein familie bleek 85% van de LB-vrouwen tussen de 14 en 78 jaar eerlijk te zijn over hun seksuele voorkeur (Keuzenkamp, 2010). Ouders blijken in hetzelfde onderzoek vaak de eerste personen te zijn waar vrouwen aan vertellen dat ze lesbisch of biseksueel zijn, in sommige gevallen wordt een broer of zus eerder in vertrouwen genomen. In onderzoek van Kuyper (2015) geven vrouwen tussen de 16 en 25 aan hoe ze de reactie van hun ouders hebben ervaren. Het blijkt dat de LB-vrouwen de reactie van de vader iets vaker als (heel) goed (87%) hebben ervaren dan van de moeder (86%). Deze uitkomst schept de verwachting dat de acceptatie die LB-vrouwen vervolgens ervaren niet veel zal verschillen tussen vader en moeder. Toch komt er uit onderzoek van Keuzenkamp (2010) dat LB-vrouwen zich minder vaak helemaal geaccepteerd voelen door hun vader (38%) dan door hun moeder (43%). Dit zou de reden kunnen zijn dat van de vrouwelijke LB-respondenten tussen de 16 en 25 jaar, 39% van de vaders niet op de hoogte is, tegenover 28% van de moeders (Keuzenkamp, 2010).

In het domein familie bleek daarnaast het genderstereotype verbonden te zijn met de mate van acceptatie. Moeders accepteren de lesbische of biseksuele voorkeur van hun dochter iets beter als ze zich naar het vrouwelijke genderstereotype gedragen (Keuzenkamp, 2010). Dit sluit zowel aan bij het eerder beschreven gevoel van LHB-ers zelf over het algemeen, als bij de attitude van de algemene bevolking (Keuzenkamp, 2010; Kuyper & Bakker, 2006; Kuyper & Keuzenkamp, 2013). In meerdere onderzoeken werd gelovig zijn in verbinding gebracht met een lagere mate van (ervaren) acceptatie (Keuzenkamp, 2011; Keuzenkamp & Bos, 2007). Ook in het domein familie bleek de ervaren mate van acceptatie lager te zijn als de respondenten gelovig opgevoed zijn. Ten slotte bleek uit onderzoek dat hoogopgeleiden en mensen die in een stad wonen opener zijn naar hun familie over hun seksuele voorkeur dan mensen die op het platteland of in dorpen wonen (Keuzenkamp, 2010; Keuzenkamp en bos, 2007; Keuzenkamp & Kuyper, 2013; Kuyper, 2015).

Studie

Uit onderzoek van Keuzenkamp (2010) blijkt 31% van de LB-vrouwen (14-74 jaar) wel eens negatieve reacties te hebben gehad van studiegenoten en collega's. Uit later onderzoek van Keuzenkamp et al. (2012) blijkt dat er in hogere schoolniveaus minder sprake is van negatieve ervaringen en een hogere mate van acceptatie ervaren wordt. Dit komt overeen met cijfers uit het onderzoek van Keuzenkamp et al. (2012). Van de LHB-ers die een universitaire opleiding volgen gaf 17% aan wel eens negatieve reacties te hebben gehad van studiegenoten. Bij HBO

(24%) en Mbo-studenten (37%) bleek dit percentage aanzienlijk hoger te zijn. Tot slot bleek dat ongeacht schoolniveau, alle LHB-ers zich in het vervolgonderwijs beter geaccepteerd te voelen dan op de middelbare school, leeftijd zou hier een mogelijke verklaring voor kunnen zijn (Keuzenkamp, 2010).

Werk

Uit onderzoek van Keuzenkamp (2010) blijkt dat onder zowel mannen als vrouwen (16-25 jaar) slechts 8% zich door een deel van de collega's helemaal geaccepteerd voelt en blijkt 31% wel eens negatieve reacties te hebben gehad van collega's op hun werk. Dit is onverwacht omdat werk gezien kan worden als een sociale omgeving waarin respondenten zich vrijwillig bevinden. Er wordt namelijk meestal een hogere mate van acceptatie ervaren in domeinen waar LHB respondenten vrijwillig deelnemen omdat er waarschijnlijk (onbewust) gekozen wordt voor werk waar ze van verwachten dat hun seksuele voorkeur geaccepteerd zal worden (Keuzenkamp, 2010). Op deze manier wordt er door LHBT-ers een netwerk van mensen en omgevingen geselecteerd met een hoge verwachte mate van acceptatie, in dit scriptie-onderzoek wordt dit het selectie-effect genoemd.

In Keuzenkamp (2010) kwam in het domein werk naar voren dat 72% van de LB-vrouwen tussen de 14 en 74 jaar open uitkomt voor hun seksuele voorkeur tegenover collega's (Keuzenkamp, 2010). Een mogelijke reden om niet te vertellen dat ze lesbisch of biseksueel zijn zou volgens Keuzenkamp en Bos (2007) kunnen zijn dat ze zich op hun werk niet genoeg op hun gemak voelen. Daarnaast blijkt de functie en de aard van sociale contacten met collega's van invloed te zijn op of LHB-ers wel of niet 'uit de kast' komen in het domein werk. Als het een baan betreft in een formele werkomgeving zoals een kantoorbaan, wordt de seksuele voorkeur vaker geheim gehouden. Wanneer het informelere banen betreft waar vaker sociale contacten gelegd worden blijken mensen vaker uit te komen voor hun seksuele voorkeur, bijvoorbeeld in de horeca (Keuzenkamp en Bos, 2007). Ten slotte bleken ook in het domein werk dat hoogopgeleiden en mensen uit de stad opener zijn over hun seksuele voorkeur op het werk dan laagopgeleiden en mensen die op het platteland of in dorpen wonen (Keuzenkamp, 2010; Keuzenkamp en bos, 2007; Keuzenkamp & Kuyper, 2013; Kuyper, 2015).

Vrienden

In het onderzoek van Keuzenkamp (2010) is gekeken naar de ervaren mate van acceptatie door vrienden met een heteroseksuele voorkeur. Van de vrouwelijke LB-jongeren (16-25 jaar) in dit onderzoek blijkt 24% niet open te zijn over haar seksuele voorkeur tegenover heteroseksuele vrienden. Op gebied van acceptatie blijkt 1% zich niet geaccepteerd en ervaart 8% gedeeltelijke acceptatie door hun heteroseksuele vrienden. Met een grote meerderheid geeft 67% van de LB-vrouwen aan zich wel geaccepteerd te voelen door hun heteroseksuele vrienden.

Keuzenkamp (2011) gaf net als in het domein werk het selectie-effect als een mogelijke verklaring voor een hoge algemene acceptatie in het domein vrienden. Hier wordt mee bedoeld dat de vriendschappen met mensen die moeite hebben met seksuele diversiteit waarschijnlijk niet ontstaan of verbroken worden (Keuzenkamp, 2010). Deze aanname blijkt ondersteund te worden door een uitkomst in hetzelfde onderzoek, namelijk dat 20% van de LHB-jongeren aangeeft dat hun seksuele voorkeur een negatieve invloed heeft gehad op vriendschappen met heteroseksuele vrienden van dezelfde sekse.

Publieke ruimte

Op basis van onderzoek van Keuzenkamp (2010) blijken vrouwen (14-74 jaar) de meeste negatieve ervaringen meegemaakt te hebben ten aanzien van hun seksuele voorkeur in het laatste domein, namelijk in de publieke ruimte. Er waren meestal onbekenden bij betrokken, het gebeurde op straat (42%) of in het uitgaansleven (34%). Daarnaast heeft 81% van deze vrouwen aangegeven wel eens vervelende vragen te hebben gehad en vertelde 43% dat ze wel eens nageroepen zijn vanwege hun seksuele voorkeur. In het marktonderzoek van Van Vliet (2015) op basis van een opiniepanel gaven 1.776 personen aan LHBT te zijn. Uit dit onderzoek kwam een mogelijk gevolg van de negatieve ervaringen die beschreven werden in Keuzenkamp (2010) naar voren. Namelijk dat 55% van de LHBT mensen uit dit opiniepanel zich niet vrij voelt om hand-in-hand over straat te lopen. Net als bij de domeinen werk en vrienden, blijkt het selectie-effect ook in de publieke ruimte een manier te zijn om mogelijke negatieve en onverwachte reacties te vermijden doordat LHBT-ers zich aanpassen en niet hand-in-hand lopen op straat.

2.3 Acceptatie van seksuele diversiteit in de sport: Algemeen

In deze paragraaf zal eerst de mate van acceptatie van seksuele diversiteit in sport over het algemeen beschreven worden. In het volgende hoofdstuk wordt er specifiek ingegaan op de voetbalsport.

2.3.1 Acceptatie van seksuele diversiteit door de sportende bevolking

In onderzoek van Elling et al. (2011) werd de gehele sportende bevolking ondervraagd naar hun attitude ten aanzien van homoseksualiteit in de sport. Hieruit blijkt dat van de gehele sportende bevolking 77% homoseksualiteit in de sport accepteert, 18% neutraal is en dat 4% negatief is. Het onderzoek laat zien dat de algemene acceptatie van seksuele diversiteit in sport dus redelijk groot is. Het blijkt echter dat heteroseksuele sporters een positiever beeld hebben over de algemene acceptatie van seksuele diversiteit dan LHB-ers zelf (Keuzenkamp, 2010). Ook de gegevens van Van Vliet (2015) laten zien dat heteroseksuele mensen de acceptatie hoger inschatten dan dan LHB-ers.

Eerder dit hoofdstuk is beschreven dat mannen minder tolerant zijn op het gebied van seksuele diversiteit in de wereld van de sport. Een mogelijk gevolg hiervan is dat homoseksuele mannen in de sport hun seksuele voorkeur vaker geheim houden (Hekma, 1994). Uit onderzoek van Tiessen-Raaphorst (2014) komt naar voren dat homoseksuele en biseksuele (HB) mannen niet alleen vaker in de kast blijven in de sport, maar ook minder deelnemen aan sport in vergelijking tot heteroseksuele mannen. In tegenstelling tot bij mannen, blijkt er tussen heteroseksuele vrouwen en LB-vrouwen nauwelijks verschil te zijn in de sportparticipatie (Tiessen-Raaphorst, 2014).

Daarnaast blijkt dat er bij teamsporten relatief vaker negativiteit heerst op het gebied van seksuele diversiteit dan bij individuele sporten. De jonge mannelijke sporters uit dit Nederlandse onderzoek schijnen over het algemeen de laagste mate van acceptatie te hanteren (Elling, 2011). Uit onderzoek van Tiessen-Raaphorst (2014) komt vergelijkbare informatie. De meeste negativiteit op het gebied van seksuele diversiteit blijkt te heersen in mannenteamsporten. Het mannenvoetbal blijkt met 47% een nog negatievere omgeving te zijn voor HB-mannen dan andere mannelijke teamsporten (41%). In de volgende paragraaf zal uitgebreid ingegaan worden op het domein (vrouwen)voetbal.

2.3.2 Ervaren mate van acceptatie door LHB-ers in de sport

Ruim twintig jaar geleden deed Hekma (1994) onderzoek naar ervaringen van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen die deelnemen georganiseerde sporten op amateur niveau. Uit zijn onderzoek blijkt dat een groter deel van de mannen toen in de kast bleef, in vergelijking tot vrouwen. Ook in de sportschool blijken mensen hun seksuele voorkeur te verbergen (Keuzenkamp & Bos, 2007). Respondenten verbergen hun seksuele voorkeur in de sportschool omdat ze hier geen sociale contacten hebben, terwijl ze aangeven verder overal 'uit de kast' te zijn.

Eerder in dit scriptie-onderzoek werd door Keuzenkamp (2011) beschreven dat de mate van acceptatie groeit als mensen direct in aanraking komt met seksuele diversiteit. Dit effect op acceptatie van seksuele diversiteit zal niet ontstaan als mensen in de kast blijven. Homoseksuele mannen, lesbische vrouwen en biseksuele vrouwen in de sport onderbouwen deze stelling. Zo bleek uit het onderzoek van Elling et al. (2011) over acceptatie in de sport in het algemeen, dat de helft van de ondervraagde lesbische en homoseksuele sporters van mening is dat als gevolg van hun openheid op het gebied van seksuele voorkeur, de acceptatie van homoseksualiteit in de sport verbetert.

Negativiteit op het gebied van seksuele diversiteit blijft een belangrijk onderwerp in de sport. In rapportage sport van Tiessen-Raaphorst (2010) worden geen cijfers gegeven over specifieke leeftijdscategorieën en afzonderlijke sporten. Over de gehele sportende bevolking blijkt uit dit onderzoek dat 6% van de LHB-sporters discriminatie wegens homoseksualiteit aangeeft. Toch blijkt 62% van de lesbische vrouwen te vinden dat lesbisch zijn in de sport zonder problemen kan. Dit percentage is onder homoseksuele mannen met 35% een stuk lager. Een mogelijke oorzaak die gegeven wordt door driekwart van de LHB-respondenten, is het grote taboe van mannelijke homoseksualiteit in de sport (Tiessen-Raaphorst, 2010).

2.3.3. Genderstereotype, sport en seksuele diversiteit

De verbinding tussen seksuele diversiteit en genderstereotype is terug te vinden in de sport. Traditioneel gezien was sporten uitsluitend voor mannen, daardoor wordt het genderstereotype dat bij het mannelijke geslacht hoort en beschreven door Wilde (2007) gekoppeld aan de sport. Ook uit onderzoek van Roper (2013) blijkt het genderstereotype verbonden te zijn met het beoefenen van sport. Wanneer vrouwen deelnemen aan sporten die traditioneel als 'mannelijke' sporten gezien worden, doorbreken zij de balans naar genderstereotype tussen mannen en vrouwen. Als gevolg hiervan worden vrouwelijke atleten

met het mannelijke genderstereotype vaak gelabeld als lesbisch (Engh, 2010).

Uit onderzoek van Jeanes (2003) komt ook naar voren dat er een kleinere kans is dat de seksuele voorkeur betwijfeld wordt als vrouwen een sport beoefenen die niet strijdig zijn met het vrouwelijke genderstereotype, dit zijn sporten die flexibiliteit, balans en sierlijkheid vereisen. De reden hiervoor is dat de balans in de traditionele genderstereotype verdeling dan niet bedreigd wordt. Elling et al. (2011) noemen gymnastiek, dansen en aerobics als typische 'vrouwensporten'.

Het blijkt echter dat tegenwoordig minstens een kwart van alle vrouwen naast sporten die gezien worden als vrouwensporten, ook genderneutrale sporten beoefent.. Hiertoe behoren sporten als schaatsen, zwemmen en badminton. Onder lesbische vrouwen blijken naast teamsporten, tennis (41%) en wandelen (38%) veel beoefende sporten te zijn (Elling et al., 2011).

In onderzoek van Jeanes (2003) staat dat van vrouwen die sporten beoefenen die gezien worden als typische mannen sporten, vaak automatisch verwacht wordt dat ze lesbisch zijn. De sporten rugby, cricket en voetbal worden als voorbeelden genoemd. Ook Harris (2005) gaf aan dat er een conflict aanwezig is tussen de sportparticipatie van vrouwen (met name sporten zoals voetbal) en vrouwelijkheid, sport wordt geassocieerd met het mannelijke genderstereotype. Vrouwelijkheid blijkt in de sportwereld voor sportende vrouwen zelfs vaak als synoniem gebruikt te worden voor heteroseksualiteit (Harris, 2005). In het artikel van Cox en Thompson (2003) beschrijft Michael Messner deze verbinding tussen genderstereotype en seksuele voorkeur op het gebied van mannen. De sportparticipatie voor mannen wordt hier als een simpele opsomming beschreven: Atletisch zijn = mannelijkheid = heteroseksualiteit. Vervolgens stelt hij, net als Harris (2005) dat deze vergelijking voor vrouwen niet bestaat, atletisch zijn heeft geen primaire verbinding met vrouwelijkheid, waardoor heteroseksualiteit automatisch betwijfeld wordt.

Genderstereotype blijkt niet alleen invloed te hebben op de verwachtingen van mensen over de keuze van een passende sport voor en seksuele voorkeur van een persoon. Mensen blijken daarnaast, ongeacht seksuele voorkeur, mensen die zich gedragen naar het bijbehorende genderstereotype in hogere mate te accepteren dan wanneer dit niet het geval is (Elling, 2011). Dit komt overeen met de attitude van de algemene bevolking op basis van het artikel van Kuyper en Keuzenkamp (2013).

De verbinding tussen genderstereotype, sport en seksuele voorkeur lijkt als gevolg te hebben dat vrouwen die een sport beoefenen die geassocieerd wordt met het mannelijke

genderstereotype, in een conflict terecht komen tussen de traditionele gender-normen in de maatschappij en hun atletische status en seksuele voorkeur (Cox & Thompson, 2003). In dit onderzoek gaan we specifiek in op het vrouwenvoetbal.

2.4 Acceptatie van seksuele diversiteit in het (vrouwen)voetbal

In deze sectie zal eerst informatie gegeven over de acceptatie in de voetbalsport in het algemeen gegeven worden. Vervolgens worden er drie elementen besproken waarvan verwacht wordt dat ze van belang zijn voor de (ervaren) mate van acceptatie van seksuele diversiteit binnen het vrouwenvoetbal.

2.4.1 De stand van zaken in het (vrouwen)voetbal

Voetbal is al jaren de grootste sport in Nederland (Elling, 1999). De voetbalsport zoals hij tegenwoordig bestaat, is rond 1860 in Engeland gevormd en werd geïntroduceerd op openbare scholen om jongens uit de midden en hogere sociale klassen te leren om mannelijk te zijn en de leiding te kunnen nemen. De sport bereikt Nederland via mannen die naar Engeland waren geweest, zij introduceerden voetbalcompetities en clubs vanaf ongeveer 1870 (Knoppers & Anthonissen, 2003). Zoals in de vorige paragraaf werd beschreven was sport vroeger uitsluitend bedoeld van mannen (Roper, 2013). Na een lange strijd, is het vrouwenvoetbal sinds 1972 officieel erkend door de Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond (KNVB) en worden er competities georganiseerd (Elling, 1999). De vrouwenvoetbalsport wordt echter tot op heden vergeleken met mannenvoetbal en vaak geassocieerd met het mannelijke genderstereotype (Wilde, 2007). Uit meerdere onderzoeken komt naar voren dat van vrouwen die op voetbal zitten, als gevolg van het mannelijke genderstereotype dat aan de sport gekoppeld wordt, regelmatig verwacht wordt dat ze lesbisch of biseksueel zijn (Cox & Thompspon, 2003., Engh, 2010., Jeanes, 2003., Harris, 2005).

In Nederland blijkt de associatie tussen voetbal en het mannelijke genderstereotype nog sterker te zijn dan in sommige andere landen (Knoppers en Anthonissen, 2003). In dit onderzoek worden Amerika en Nederland met elkaar vergeleken op het gebied van vrouwenvoetbal. Hieruit blijkt dat het mannelijke genderstereotype in Amerika minder aan de voetbalsport wordt gekoppeld. In Amerika wordt het mannelijke genderstereotype namelijk sterker geassocieerd met de populaire sporten rugby en American football. Het gevolg hiervan blijkt te zijn dat voetbalvrouwen in Amerika, in vergelijking tot Nederland, in mindere mate

geassocieerd worden met lesbisch of biseksueel zijn (Cox & Thompspon, 2003; Engh, 2010; Harris, 2005; Jeanes, 2003).

Toch moeten ook in Amerika (weliswaar in mindere mate) en vele andere landen heteroseksuele vrouwen in het voetbal voortdurend moeten bewijzen dat ze heteroseksueel zijn. Volgens meerdere onderzoeken die al beschreven zijn in dit hoofdstuk komt dit doordat atletisch zijn gekoppeld wordt aan het mannelijke genderstereotype, en dat vervolgens geassocieerd wordt met lesbisch of biseksueel zijn.

De Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond (KNVB) wil seksuele diversiteit bespreekbaar maken binnen het voetbal (Tiessen-Raaphorst, 2014). Resultaten uit het onderzoek van Tiessen-Raaphorst (2014) laten zien dat binnen mannenteamsport, met een extra nadruk op het domein voetbal, vaker dan gemiddeld problemen zijn op het gebied van discriminatie van LHB-ers. Uit hetzelfde onderzoek kwam naar voren dat mannelijke voetballers (47%) vaker getuige zijn van homonegatief gedrag dan mannen in andere teamsporten (41%). In het mannenvoetbal blijken de woorden 'flikker' en 'homo' nog steeds regelmatig voorkomen in het voetbal. Toch blijkt uit onderzoek van Elling (2012) dat de negatieve houding binnen het mannen en vrouwenvoetbal af lijkt te nemen. Over de mate van acceptatie die LHB-ers zelf ervaren blijkt er binnen het domein voetbal over zowel mannen als vrouwen weinig wetenschappelijke informatie te zijn.

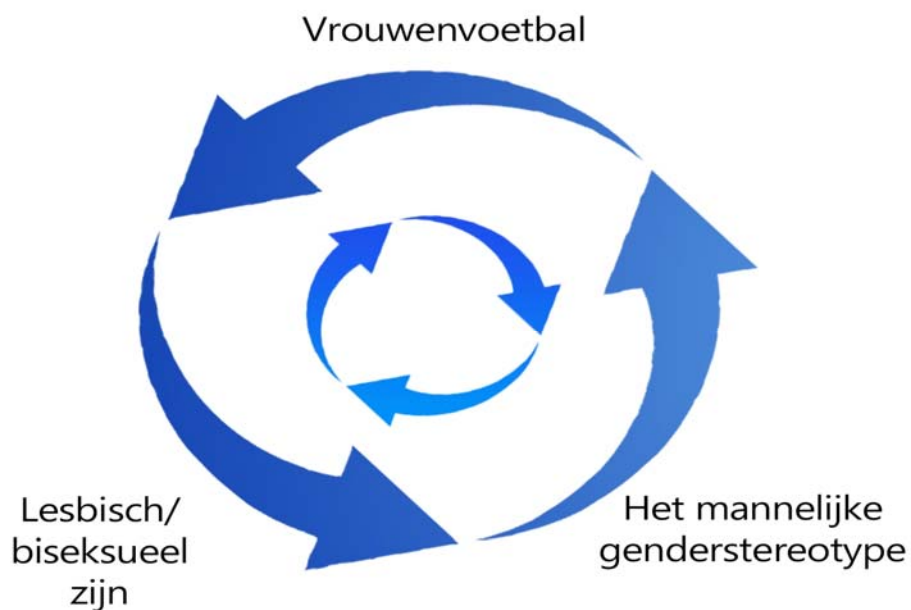
2.4.2 Drie verwachtingen in het vrouwenvoetbal

In het laatste deel van dit hoofdstuk zullen drie mogelijke verklaringen behandeld worden waarvan verwacht wordt dat zij (gezamenlijk) van invloed zijn op acceptatie in het domein vrouwenvoetbal zoals beleefd door de doelgroep zelf. Zoals eerder dit hoofdstuk door Keuzenkamp en Kuyper (2013) beschreven werd, blijken aspecten die van invloed zijn op mate van acceptatie met elkaar samen te hangen. Dit blijkt bij de drie verwachte verklaringen: percepties over het vrouwenvoetbal, genderstereotype en prevalentie van seksuele voorkeuren ook zo te zijn. Daarom zullen de onderlinge relaties tussen de verklaringen en het verwachte (gezamenlijke) positieve effect op de mate van acceptatie van seksuele diversiteit hieronder ook direct beschreven worden.

Percepties over (vrouwen)voetbal

Cox en Thompson (2003) beginnen hun artikel over de verbinding tussen vrouwenvoetbal, vrouwelijkheid en seksuele voorkeur met de eerste vraag die hun respondenten, die tussen de 18 en 33 jaar oud zijn, vaak te horen krijgen: *'do you play soccer, oh, you're a lesbian?'* Dit

geeft aan dat veel mensen verwachten dat vrouwen die op voetbal zitten meestal lesbisch zijn. De perceptie dat vrouwen die op voetbal zitten vaak lesbisch of biseksueel zijn, blijkt een gevolg te zijn van de associatie met het mannelijke genderstereotype. Zoals beschreven in de vorige paragraaf (2.4.1), en afgebeeld in figuur 1, blijken er meerdere onderlinge relaties aanwezig te zijn tussen vrouwenvoetbal, het mannelijke genderstereotype en seksuele voorkeur.

Figuur 1: Percepties over het vrouwenvoetbal

De voetbalsport wordt verbonden met het mannelijke genderstereotype (Harris, 2005., Knoppers & Anthonissen, 2003), het als voetbalvrouw voldoen aan het mannelijke genderstereotype wordt verbonden met homoseksuele voorkeur (Cox en thompson 2003; Engh, 2010; Harris, 2005; Jeanes 2003; Kuyper, 2015) en andersom geldt dat een homoseksuele voorkeur van vrouwen in verbanding gebracht met vrouwenvoetbal.

Deze percepties over het vrouwenvoetbal zouden volgens Hekma (1994) het taboe van seksuele diversiteit binnen het vrouwenvoetbal doorbreken. Hier bedoelt Hekma (1994) mee dat seksuele voorkeur bespreekbaar werd in het vrouwenvoetbal. Ook in het artikel van Cox

(1998) komt een mogelijke aanwijzing naar voren voor het doorbreken van de heteroseksuele norm. Het blijkt dat de meerderheid van de voetballende vrouwen uit het onderzoek van Hekma (1994) voor het eerst 'uit de kast' kwam in het voetbalteam. Hekma (1994) stelde dat de acceptatie hoger zou kunnen liggen in het vrouwenvoetbal doordat seksuele diversiteit zichtbaar en bespreekbaar is in het vrouwenvoetbal. Dit heeft als gevolg dat seksuele diversiteit bekend is en niet als afwijkend gezien wordt, heteroseksualiteit wordt niet automatisch als norm beschouwd. In onderzoek van Keuzen (2011) en Sevecke (2014) worden hier bevestigende uitspraken over gedaan die toegelicht worden bij het stuk over de prevalentie van seksuele diversiteit.

Bij mannenvoetbal blijkt het tegenovergestelde de verwachting te zijn, hier heerst het stereotype beeld dat homoseksuele mannen niet voetballen. Volgens Tiessen-Raaphorst (2014) kan dit stereotypebeeld de oorzaak zijn van uitsluiting van homoseksuele mannen in het voetbal. Als gevolg van het stereotype beeld dat homoseksuele mannen niet op voetbal zitten, zouden er minder homoseksuele mannen op voetbal gaan. De verwachting is dat de associatie tussen seksuele diversiteit en vrouwenvoetbal, juist meer LB-vrouwen naar de sport toe trekt.

Genderstereotype

Knoppers en Anthonissen (2003) stellen dat voetbal in Nederland als een mannensport gezien wordt als een gevolg van de hoge populariteit onder mannen uit de hogere sociale klasse sinds het ontstaan van de sport. De sport is jarenlang uitsluitend door mannen beoefend en werd daarnaast gebruikt om het mannelijke genderstereotype te ontwikkelen. Bij dit mannelijke genderstereotype horen, zoals eerder beschreven, onafhankelijkheid, kracht en atletische kwaliteit (Wilde, 2007). Omdat sport traditioneel als mannelijk gezien werd (Roper, 2013), worden er tegenwoordig bepaalde sporten aan het mannelijke of vrouwelijke genderstereotype gekoppeld. Hier bleek dat voetbal gekoppeld wordt aan het mannelijke genderstereotype (Elling et al., 2011; Jeanes, 2003). Vervolgens bleek er een verbinding te zijn tussen het mannelijke genderstereotype en seksuele voorkeur. Michael Messner (Cox & Thompson, 2003) en Harris (2005) beschreven een duidelijke verbinding tussen het genderstereotype en seksuele voorkeur op het gebied van sport. Dit bleek voor vrouwen in het voetbal te betekenen dat ze geassocieerd worden met het mannelijke genderstereotype en dat hun heteroseksualiteit daarom automatisch in twijfel getrokken wordt (figuur 1). Ook in de onderzoeken van Engh (2010) en Harris (2005) naar vrouwen die voetballen bleken genderstereotype, sport en seksuele voorkeur met elkaar verbonden te zijn.

Een voorbeeld van iemand die te maken heeft met de associatie tussen vrouwenvoetbal en lesbisch of biseksueel zijn is de bekende heteroseksuele Braziliaanse voetbalster Marta (Moreira, 2013). Door haar mannelijke lichaamsbouw en hoge sportprestaties wordt haar heteroseksualiteit standaard betwijfeld door de media en de bevolking en neemt de aandacht voor haar voetbal prestaties af. Dit verschijnsel werd in het stuk over sport in het algemeen ook beschreven (Jeanes, 2003). Doordat Marta een bekende en talentvolle heteroseksuele voetbalster is in het nationale team wordt ze veel in de media besproken. Hierdoor krijgt het actuele onderwerp van seksuele diversiteit zowel aandacht binnen als buiten de sport. In dit artikel wordt gesteld dat deze aandacht een positieve invloed heeft op het onderwerp van seksuele diversiteit in de sport (Moreira, 2013).

In Kuyper en Keuzenkamp (2013) kwam, zoals eerder beschreven, naar voren dat de acceptatie van seksuele diversiteit hoger ligt wanneer het gedrag van vrouwen of mannen aansluit bij hun genderstereotype. Op het gebied van voetbal bleek dat homoseksuele mannen in het voetbal die voldoen aan het mannelijke genderstereotype, bijna nooit problemen zullen krijgen door hun seksuele voorkeur (Kuyper & Keuzenkamp, 2013). Dat voetbal aan het mannelijke stereotype gekoppeld wordt, en meer lesbische vrouwen, zou voor hogere mate van acceptatie van seksuele diversiteit kunnen zorgen in het voetbal in vergelijking met de andere domeinen. Omdat voetbal aan het mannelijke genderstereotype gekoppeld wordt, is de verwachting dat LB-vrouwen met het mannelijke genderstereotype, zich daardoor in hogere mate geaccepteerd voelen binnen het voetbal dan erbuiten.

Prevalentie van seksuele diversiteit

Uit een interview met de voorzitter van een voetbalvereniging in onderzoek van Hekma (1994) kwam een schatting naar voren dat de helft van de vrouwen op voetbal lesbisch of biseksueel was. De hoge prevalentie van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal zou de reden kunnen zijn dat vrouwenvoetbal in vergelijking met andere sporten meer geassocieerd wordt met seksuele diversiteit, maar sluit hoge aantallen in andere sporten niet uit.

Hekma (1994) deed uit opdracht van de regering onderzoek naar de ervaringen van homo- en biseksuele mannen en vrouwen in georganiseerde wedstrijdssport op amateurniveau. Het onderzoek is lang geleden maar beschreef dingen die voor de prevalentie van seksuele diversiteit in het (vrouwen)voetbal van belang zou kunnen zijn op het gebied van acceptatie. Zo werd er aangegeven dat in vele georganiseerde wedstrijdssporten er sprake was van een groot taboe, mensen kwamen niet uit voor hun seksuele voorkeur als deze afwijkt van heteroseksualiteit (Cox, 1998; Hekma, 1994).

Hekma (1994) beschreef dat dit taboe van homoseksualiteit in het vrouwenvoetbal volgens hem doorbroken is omdat bleek dat steeds meer LB-vrouwen in het voetbal hun geaardheid niet meer verstoppen. Ook Cox (1998) noemde in het stuk over percepties, dat vrouwen vaker 'uit de kast' komen binnen het domein voetbal. Dit zou de eerste verklaring kunnen zijn voor de hogere prevalentie van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal.

Door Tiessen-Raaphorst et al. (2010) werd verklaard dat er waarschijnlijk minder mannen op voetbal gaan door de percepties vanuit de samenleving dat homoseksuele mannen niet op voetbal zitten. Andersom zou de perceptie dat er veel LB-vrouwen op voetbal zitten, er juist voor kunnen zorgen dat dit meer LB-vrouwen aantrekt om ook op voetbal te gaan. Dit zou de tweede mogelijke verklaring kunnen zijn voor de hogere prevalentie in het vrouwenvoetbal.

Vervolgens werden er door meerdere onderzoekers aanwijzingen gegeven dat als vrouwen zich gedragen volgens het mannelijke genderstereotype, dit vaak samen gaat met lesbisch of biseksueel zijn (Cox en Thompson, 2003; Engh 2010; Harris, 2005; Jeanes 2003; Kuyper, 2015). Omdat voetbal gekoppeld wordt aan het mannelijke genderstereotype, zou de derde verklaring voor de hogere prevalentie van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal kunnen zijn dat er meer mannelijke vrouwen voetballen, en meer mannelijke vrouwen lesbisch zijn.

Als reactie op de het literatuuronderzoek over seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal zoals in dit hoofdstuk beschreven, zal er in deze masterthesis specifiek onderzoek gedaan worden naar vrouwenvoetbal. Er zal gekeken worden in welke mate LB-vrouwen die op voetbal zitten zich geaccepteerd voelen buiten en binnen de voetbalvereniging. Als er, zoals verwacht, verschillen blijken te zijn in de mate van acceptatie tussen verschillende domeinen, zal er vervolgens ingegaan worden op mogelijke verklaringen hiervoor. De verwacht is dat percepties over het vrouwenvoetbal, het genderstereotype en de prevalentie van seksuele diversiteit van invloed zijn op de ervaren mate van acceptatie door jonge voetbalvrouwen.

3. Methode

Deze thesis beschrijft een onderzoek naar de mate van acceptatie van seksuele diversiteit in en buiten het vrouwenvoetbal. Om de hoofdvraag en de deelvragen te beantwoorden zijn er enquêtes en interviews afgenomen, daarnaast is er literatuuronderzoek uitgevoerd.

3.1 Onderzoeksgroep

De vrouwen (18-30 jaar) die meegewerkt hebben aan dit scriptie-onderzoek zijn allemaal student (geweest) en lid van de studentenvoetbalvereniging G.S.V.V. The Knickerbockers (TKB) in de stad Groningen. De studentenvoetbalvereniging laat uitsluitend HBO- en Universiteitsstudenten toe, waardoor de generalisatie naar de gehele populatie voetbalvrouwen in Groningen niet mogelijk is. Hierdoor is er echter wel meteen een selectie gemaakt naar het studentenvrouwenvoetbal en naar de geschikte leeftijdsgroep. TKB heeft in totaal 572 leden waarvan 169 vrouwen, verdeeld over acht vrouwenteams. Er zijn 98 vrouwen die de enquête volledig hebben ingevuld (n=98).

Daarnaast zijn er acht vrouwen (n=8) geïnterviewd. Er is geprobeerd een goede spreiding over de teams te krijgen. Uit drie van de acht teams heeft er echter niemand aangegeven bereid te zijn om mee te werken tot een interview, daarom bleven er vijf teams over. Omdat er acht interviews zijn afgenomen, zijn er twee teams waaruit twee vrouwen geïnterviewd zijn. In hoofdstuk 4 wordt er meer informatie gegeven over de respondenten van de interviews.

3.2 Selectie van deelnemers aan het scriptie-onderzoek

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn er enquêtes en diepte-interviews afgenomen bij voetballende vrouwen, het deelnemen aan dit scriptie onderzoek was vrijblijvend en anoniem. De onderzoeker kan de doelgroep van dit scriptie-onderzoek gemakkelijk bereiken omdat zij zelf een biseksuele vrouw is die lid is van de studenten voetbalvereniging TKB. Daarnaast had de onderzoeker vanwege betrokkenheid bij de voetbalvereniging toestemming om aanwezige gegevens in te gebruiken en de vrouwelijke leden te benaderen.

Er zijn drie manieren gebruikt om de respondenten die deelgenomen hebben aan dit scriptie-onderzoek te benaderen. Ten eerste is er een mail naar alle vrouwelijke leden van TKB gestuurd waarin gevraagd werd of zij de meegestuurde anonieme enquête in wilden vullen en of zij mee wilden werken een diepte-interview. Om zoveel mogelijk respons te

krijgen op deze mail is er naast het gebruiken van een persoonlijke schrijfstijl, het geven van een korte introductie van het onderwerp en het geven van de geschatte tijdsduur (5 tot 10 minuten) drie weken later een tweede mail gestuurd. Deze mail was bedoeld om vrouwen te bereiken die wel mee wilden werken maar de enquête nog in moesten voelen, en mensen te bedanken die de enquête al ingevuld hadden.

Ten tweede zijn er respondenten voor dit scriptie-onderzoek benaderd door een bericht op de site van de studenten voetbalvereniging te plaatsen met een introductie van het onderwerp en de link naar de enquête. Op deze manier werd dezelfde groep vrouwen nogmaals gevraagd om deel te nemen aan dit scriptie onderzoek.

Ten slotte heeft de onderzoeker mondeling mogelijke respondenten benaderd door te vragen of ze de enquête al ingevuld hadden, ze mee wilden werken aan een interview en of ze hun teamgenoten wilden motiveren de enquête ook in te vullen.

3.3 Meetinstrumenten

Dit scriptie-onderzoek begon met literatuuronderzoek dat is uitgevoerd met behulp van meerdere databases waaronder EBSCOhost en PiCarta waarin toegang via de Rijksuniversiteit Groningen. Een aantal van de woorden die veel gebruikt zijn om informatie over het onderwerp te vinden betreffen (in het Nederlands): “Sport”, “Lesbisch”, “seksualiteit”, “homoseksualiteit”, “acceptatie”, “voetbal”, “vrouwen”, “gender” en “discriminatie”. Daarnaast is er literatuur gevonden door het koppelen van deze kernwoorden en het zoeken tussen de referenties van relevante onderzoeken. Er zijn in verhouding weinig internationale bronnen gebruikt omdat het moeilijk bleek om relevante internationale literatuur te vinden ten aanzien van de hoofd- en deelvragen van dit scriptie-onderzoek .

Vervolgens is er een enquête afgenomen. De gebruikte enquête is gemaakt en afgenomen met behulp van Thesistools. Omdat er zowel heteroseksuele als lesbische en biseksuele (LB) vrouwen deelnamen aan de enquête waren er twee routes. Voor de heteroseksuele respondenten bestond de enquête uit zeven vragen en voor de LB-respondenten uit 21 vragen. De vragen zijn geconstrueerd aan de hand van de hoofd- en deelvragen. Het doel van de enquête is het verzamelen van informatie over seksuele voorkeur en de (ervaren) mate van acceptatie van seksuele diversiteit in meerdere domeinen. Daarnaast is deze informatie gebruikt om respondenten te benaderen voor het afnemen van diepte-interviews.

Tot slot zijn er acht respondenten benaderd voor een diepte-interview, om zo meer te

weten te komen over de acceptatie van seksuele diversiteit binnen het vrouwenvoetbal. Er is een semigestructureerd interview afgenomen. Dit houdt in dat er van te voren bepaalde thema's en vragen gestructureerd worden, tijdens het interview kan er afgeweken worden van de volgorde en wordt er doorgevraagd wanneer dit relevant lijkt. Voorbeelden van thema's die behandeld zijn in interviews zijn onder andere: persoonsgegevens, de definitie van acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit, het 'uit de kast' komen, de ervaren acceptatie in meerdere domeinen (sport, familie, studie, werk, vrienden, publieke ruimte).

3.4 Procedure van dataverzameling en verwerking

Er is gekozen voor het instrument van enquêtes omdat op deze manier snel en eenvoudig alle vrouwelijke leden van de voetbalvereniging te adresseren waren. Daarnaast konden er specifieke vragen gesteld worden die bij dit onderzoek passen, hierdoor was het mogelijk om zo gericht en specifiek mogelijk informatie te verzamelen. Vervolgens kon er een gestructureerd eerste overzicht gegeven worden door de gegevens te exporteren naar Excell. Omdat alle respondenten dezelfde vragen beantwoord hebben werd vergelijken tussen respondenten mogelijk en kon er gericht gefilterd worden op basis van bepaalde antwoorden uit de data.

Daarnaast zijn er diepte-interviews afgenomen, opgenomen en letterlijk getranscribeerd. Vervolgens zijn deze transcripten ingevoerd en verwerkt met het programma Atlas. ti met als doel om zo goed mogelijk te kunnen analyseren. Om te inventariseren, controleren en vergelijken welke onderwerpen er aan bod komen tijdens de interviews wordt er gebruik gemaakt van fragmenteren. Dit wordt ook wel 'open coderen' genoemd en maakt het mogelijk dezelfde onderwerpen uit meerdere interviews te verzamelen (Boeije, 2008). Tijdens het coderen ontstonden schema's en werden steeds specifiekere codewoorden gebruikt (Bijlage 3). Met deze geordende informatie vormt Atlas. ti een overzicht van en tussen belangrijke onderwerpen en opvallende codes in de interviews (Boeije, 2010). Door dit soort functies maakt Atlas. ti het mogelijk om complexe fenomenen toch systematisch te kunnen coderen. Na het coderen helpt het programma bij het evalueren van het belang van de gevonden informatie en het beschrijven van complexe relaties die naar voren komen. Door middel van deze interviewanalyse is er geprobeerd een zo breed en diep mogelijk beeld te krijgen van het leven van de voetbalvrouwen, waarin de (ervaren) acceptatie van seksuele diversiteit centraal staat. Op die manier is er gezocht naar verklaringen voor de uitkomsten van de enquêtes, die gerelateerd zijn aan de hoofd en deelvragen.

3.5 Ethische verantwoording

Zowel bij de interviews als bij de enquête waren alle respondenten boven de 18 jaar en werd er vrijwillig deelgenomen. Voorafgaand aan het interview is er gevraagd of het opgenomen mocht worden, om het interview zo zorgvuldig uit te kunnen werken. De opnames zijn na afloop verwijderd en het transcriberen is gebeurd op de Rijksuniversiteit in Groningen. Ten slotte mogen de respondenten de transcripten inzien als dit gewenst is.

3.6 Betrouwbaarheid, validiteit en generaliseerbaarheid

Om een goed kwalitatief onderzoek te doen wordt er onderscheid gemaakt in validiteit, betrouwbaarheid en generaliseerbaarheid. De validiteit is hoog als een instrument meet wat er getracht wordt te meten met het instrument (Bergsma, 2003). Door de enquête en het interview zelf te construeren aan de hand van de onderzoeksvragen en het vermijden van sturende vragen is er geprobeerd de juiste informatie te verzamelen om deze vragen te beantwoorden. Daarnaast is zowel het interview (n=2) als de enquête (n=4) voorafgaand aan het daadwerkelijke onderzoek meerdere keren getest om de validiteit van dit scriptie-onderzoek positief te beïnvloeden. Omdat er in de interviews de meest specifieke vragen gesteld konden worden is de validiteit hier hoger dan bij het literatuuronderzoek en de enquête.

De betrouwbaarheid van een meetinstrument wordt gebaseerd op hoe nauwkeurig de metingen zijn, hiermee wordt bedoeld of er verstoringen of fouten van invloed zouden kunnen zijn geweest op de meting (Bergsma, 2003). In kwalitatief onderzoek is het bewaken van deze betrouwbaarheid moeilijk omdat mensenlevens niet onafhankelijk zijn van toeval, communicatie en bijbehorende interpretaties. De betrouwbaarheid van dit scriptie-onderzoek zou beschadigd kunnen zijn doordat respondenten die een lage mate van acceptatie ervaren niet deelgenomen hebben aan het onderzoek of niet naar werkelijkheid geantwoord hebben. Daarnaast zouden geïnterviewde respondenten meerdere redenen kunnen hebben om gebeurtenissen en gevoelens positiever beschreven of verdraaid te hebben tijdens het gesprek met de onderzoeker, bijvoorbeeld door schaamte of angst.

De deelname van de onderzoeker in de onderzoeks(doel)groep en levens van de respondenten, zou de betrouwbaarheid en de validiteit van dit scriptie-onderzoek zowel positief als negatief kunnen beïnvloeden. In de discussie wordt hierop gereflecteerd.

Ten slotte is de generaliseerbaarheid van een onderzoek interessant, hiermee wordt bedoeld of de resultaten een voorspellende waarde hebben naar andere contexten of de gehele

populatie. De generaliseerbaarheid is daarom afhankelijk van tijd en specifieke kenmerken en omgevingsfactoren (Bergsma, 2003). Omdat er in dit scriptie-onderzoek uitsluitend studerende of afgestudeerde vrouwen tussen de 18 en 30 jaar uit de stad Groningen deelgenomen hebben aan dit scriptie-onderzoek en er in verhouding tot de populatie van voetbalvrouwen in Nederland weinig interviews en enquêtes zijn afgenomen, is de generaliseerbaarheid van dit scriptie-onderzoek naar de gehele bevolking laag.

Binnen de vereniging is de generaliseerbaarheid van de interviews en de enquêtes hoger. Van de 169 vrouwen die lid zijn hebben 98 de enquête ingevuld. Dit is 58% en zou voor een hoge generaliseerbaarheid van de uitkomsten naar de vereniging kunnen zorgen op basis van de specifieke doelgroep en gerichte vragen die betrekking hebben op de hoofdvraag. Op basis van de interviews is het volgens Boeijs (2009), belangrijk dat de kenmerken die van belang zijn in de vraagstelling, goed vertegenwoordigd zijn in de groep die wel onderzocht is. Hier heeft het aantal respondenten in een kwalitatief onderzoek niet heel veel invloed op. Door middel van uitgebreide diepte-interviews kon het onderwerp goed onderzocht worden.

4. Resultaten

4.1 Inleiding resultaten

In dit hoofdstuk zullen de resultaten van zowel de enquête als de diepte-interviews uitgebreid beschreven worden. De vrouwen (18-30 jaar) waarop dit hoofdstuk gebaseerd zijn allemaal student (geweest) in Groningen en lid van G.S.V.V. The Knickerbockers (TKB), daarnaast zijn ze in verschillende sociale domeinen 'uit de kast'. Met deze domeinen worden gebieden bedoeld waar respondenten zich tijdens hun sociale leven in kunnen bevinden. In dit onderzoek worden naast het domein voetbal ook de domeinen familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte onderzocht. Onder het domein vrienden worden in dit scriptie-onderzoek uitsluitend vrienden buiten het voetbal bedoeld. In de laatste sectie van dit hoofdstuk worden mogelijke verschillen tussen de ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit in het voetbal en de domeinen familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte met enige voorzichtigheid verklaard op basis van de resultaten.

4.2 Demografische gegevens

Er zijn 97 vrouwen die de enquête volledig hebben ingevuld ($n=97$), hiervan zijn 75 respondenten heteroseksueel, veertien lesbisch, vier biseksueel, één respondent is niet 'uit de kast' en drie respondenten hebben ingevuld zichzelf geen label te geven en zich aangetrokken te kunnen voelen tot zowel mannen als vrouwen. De leeftijden variëren tussen de 18 en 30 jaar. De gemiddelde leeftijd van het 'uit de kast' komen door de respondenten uit de enquête is 18 jaar (17,94). Doordat de enquête anoniem is ingevuld, kan er niet achterhaald worden hoeveel vrouwen per team de vragen beantwoord hebben.

Naast de enquêtes zijn er acht lesbische en biseksuele (LB) vrouwen ($n=8$) geïnterviewd over de ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal en de overige vijf domeinen. In tabel 1 wordt meer informatie over de kenmerken van deze respondenten gegeven. Doordat de voetbalvrouwen zichzelf met behulp van hun e-mail adres opgaven voor de interviews, kon er hier, in tegenstelling tot bij de enquêtes, wel achterhaald worden in welk team de respondenten spelen en hoe oud ze zijn. De gegevens zijn vervolgens anoniem verwerkt. Er zijn respondenten uit vijf van de acht teams geïnterviewd. Uit de teams F, H en G zijn geen vrouwen geïnterviewd omdat ze aangegeven hebben niet mee te willen werken aan een diepte-interview of omdat er geen LB-vrouwen in het team zitten. Op basis van de gegevens van heteroseksuele respondenten uit de enquête die

wel aangegeven hebben via mail benaderd te mogen worden kon achterhaald worden dat in twee teams wel LB-vrouwen 'uit de kast' waren maar niet geïnterviewd wilden worden en dat er in het derde team geen vrouwen 'uit de kast' zijn.

Van de acht respondenten uit de interviews, zijn er zes lesbisch en twee biseksueel. Er zijn in de interviews geen vragen gesteld over mogelijke verschillende ervaringen voor lesbische versus biseksuele vrouwen, mogelijke verschillen op dit gebied kunnen echter niet uitgesloten worden. Twee van deze acht vrouwen zijn recentelijk afgestudeerd, één HBO opleiding en één universitaire opleiding. In de tabel 1 wordt meer informatie gegeven over de geïnterviewde respondenten.

n	Naam*	Leeftijd	'Uit de kast'	Studie	Team*	LB-verdeling***	Seksuele voorkeur
1	Agnes	25	17	HBO**	E	4 van de 19	Biseksueel
2	Babet	21	18	UNI	C	3 van de 18	Lesbisch
3	Annemiek	20	15	UNI	A	2 van de 20	Lesbisch
4	Lianne	25	15	UNI	D	16 van de 23	Lesbisch
5	Daphne	25	21	HBO	B	4 van de 24	Biseksueel
6	Sanne	21	17	UNI	D	16 van de 23	Lesbisch
7	Froukje	25	18	UNI**	C	3 van de 18	Lesbisch
8	Holly	23	19	UNI	B	4 van de 24	Lesbisch

Tabel 1. Demografische gegevens respondenten diepte-interviews

* De gebruikte (team)namen zijn aliassen in verband met anonimiteit

** Deze respondenten zijn afgestudeerd

*** Aantal lesbische en biseksuele (LB) vrouwen in een team volgens de respondent

4.3 Resultaten met betrekking tot de deelvragen

4.3.1 De definitie van acceptatie van seksuele diversiteit volgens de respondenten

De ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit is een essentieel onderwerp in dit onderzoek. Om dit zo goed mogelijk te kunnen onderzoeken en omschrijven is het van belang dat er duidelijkheid is over wat deze acceptatie volgens de respondenten inhoudt. Om dit te achterhalen werd er in de interviews eerst gevraagd of zij zich over het algemeen geaccepteerd voelen in de maatschappij op het gebied van seksuele voorkeur. Vervolgens

werd er gevraagd waar dit gevoel van acceptatie op gebaseerd is en werd er dieper ingegaan op de domeinen familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte.

Toen hun definitie van acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit volgens de respondenten nog niet besproken was, gaven alle geïnterviewde respondenten aan zich in de maatschappij over het algemeen helemaal geaccepteerd te voelen op basis van hun seksuele voorkeur. Opvallend was dat de meeste respondenten goed na moesten denken over de volgende vraag wat deze acceptatie volgens hun inhield. Babet gaf aan dat ze er nog nooit heel specifiek over na heeft gedacht. Dat de respondenten in eerste instantie aangaven zich zonder twijfel geaccepteerd te voelen zonder een precieze definitie in gedachten te hebben, zou kunnen betekenen dat het om een gevoel gaat en maakt het een lastig gebied om te onderzoeken. Om dit gevoel van de respondenten zoveel mogelijk te concretiseren is er doorgevraagd naar de betekenis van acceptatie op het gebied van seksuele voorkeur.

Er kwamen vier aspecten naar voren die volgens drie van de acht respondenten van invloed zijn op het gevoel van acceptatie. Ten eerste werd het tonen van interesse genoemd. Agnes gaf aan dat ze zich geaccepteerd voelt als mensen geïnteresseerd zijn als ze horen dat ze een vriendin heeft. Ook Annemiek noemde interesse, zij vindt het fijn als mensen vragen hoe het met haar vriendin is of niet raar opkijken als ze vertelt over hoe haar weekend was samen met haar vriendin. Daphne was de derde persoon die aangaf dat mensen vaak geïnteresseerd zijn als ze horen dat ze (ook) op vrouwen valt en gaf aan dat ze dit prettig vindt.

Naast het tonen van interesse werd er ook door drie respondenten aangegeven dat ze zich geaccepteerd voelen als het als normaal gezien wordt. Froukje zei dat er niet gepraat moet worden over hoe verschillend het is, maar dat het er gewoon is. Dit kwam ook naar voren in het interview met Holly, acceptatie is volgens haar dat er niet over gepraat wordt als iets anders. Als er over gepraat wordt moet het volgens Holly gezien worden als iets vanzelfsprekends. In het gesprek met Annemiek zei ze dat het volgens haar als normaal gezien wordt als mensen niet raar opkijken als ze er achter komen dat ze een vriendin heeft, en dat ervaart zij als acceptatie. Dit komt overeen met iets wat Agnes zei, zij voelt zich geaccepteerd als mensen niet raar kijken of reageren als ze erachter komen dat ze op vrouwen valt. In het verlengde hiervan zei Holly dat ze zich geaccepteerd voelt als ze het gevoel heeft dat ze erover kan praten.

Lianne: 'Ik voel me geaccepteerd als het geen dingetje is ofzo.'

Het kwam vaker terug in de interviews dat de respondenten het fijn vinden als er open over gesproken kan worden.

Het derde aspect dat door drie respondenten genoemd is heeft te maken met de sociale omgeving waarin de respondenten zich bevinden, hun hechte sociale netwerk. Hiertoe behoren de belangrijkste mensen uit het leven van de respondent, de samenstelling van een hecht sociaal netwerk kan daarom per persoon verschillen. Het hechte sociale netwerk blijkt bij de geïnterviewde studentes meestal voornamelijk te bestaan uit familie en vrienden, mensen waarmee sociaal en persoonlijk contact is. Mensen die onder de domeinen studie, werk of publieke ruimte vallen behoren minder vaak tot het hechte sociale netwerk van de geïnterviewde respondenten. Het bleek dat drie van de acht respondenten zich geaccepteerd voelde als het in hun hechte sociale netwerk geaccepteerd wordt. Dit zou betekenen dat woorden en acties van onbekenden geen invloed hebben op de ervaren mate van acceptatie. Dit werd zelfs letterlijk gezegd door één van de respondenten.

Lianne: 'In mijn eigen omgeving vindt iedereen het helemaal prima dus voel ik mij geaccepteerd.'

Een soortgelijk antwoord werd gegeven door Sanne. Op de vraag waardoor zij zich geaccepteerd voelt, gaf ze aan dat de mensen om haar heen haar volledig accepteren en zich bij haar hetzelfde gedragen als bij anderen, van andere mensen trekt zij zich niks aan. Froukje gaf aan dat ze bij haar vrienden en familie zich niet anders voelt dan de vrouwen die een vriend hebben, dit betekent voor haar dat haar seksuele voorkeur helemaal geaccepteerd wordt.

De ruimte krijgen om jezelf te kunnen zijn was het vierde aspect dat door drie van de acht respondenten als voorwaarde van acceptatie genoemd werd. Froukje en Holly zeiden beide dat ze zich geaccepteerd voelen als ze zichzelf kunnen zijn bij mensen. Daphne noemde in haar beschrijving van acceptatie ook dat ze het belangrijk vindt om het gevoel te hebben dat ze haar eigen gang kan gaan.

Opvallend is dat Babet de enige respondent is die respect noemde als belangrijke voorwaarde voor het ervaren van acceptatie. Ze gaf aan het belangrijk te vinden dat mensen haar in haar waarde laten. Nog twee dingen die genoemd zijn door Froukje en Daphne sluiten hierbij aan. Froukje zei het belangrijk te vinden dat alle seksuele voorkeuren dezelfde rechten hebben in de maatschappij. Daphne noemde een soortgelijke voorwaarde, zij vertelde in haar

interview dat niet gediscrimineerd kunnen worden samenhangt met het ervaren van acceptatie. De definitie van acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit die gevormd is door de respondenten, is een leidraad voor hoe de resultaten over acceptatie in dit scriptie-onderzoek geïnterpreteerd moeten worden. Samengevat houdt de acceptatie van seksuele diversiteit volgens de respondenten uit de interviews in dat er interesse getoond wordt, het als normaal gezien wordt, het hechte sociale netwerk het accepteert, er de ruimte is om jezelf te zijn, er binnen het desbetreffende domein open over gesproken wordt, iedereen gelijke rechten heeft en dat LHBT-ers gerespecteerd worden.

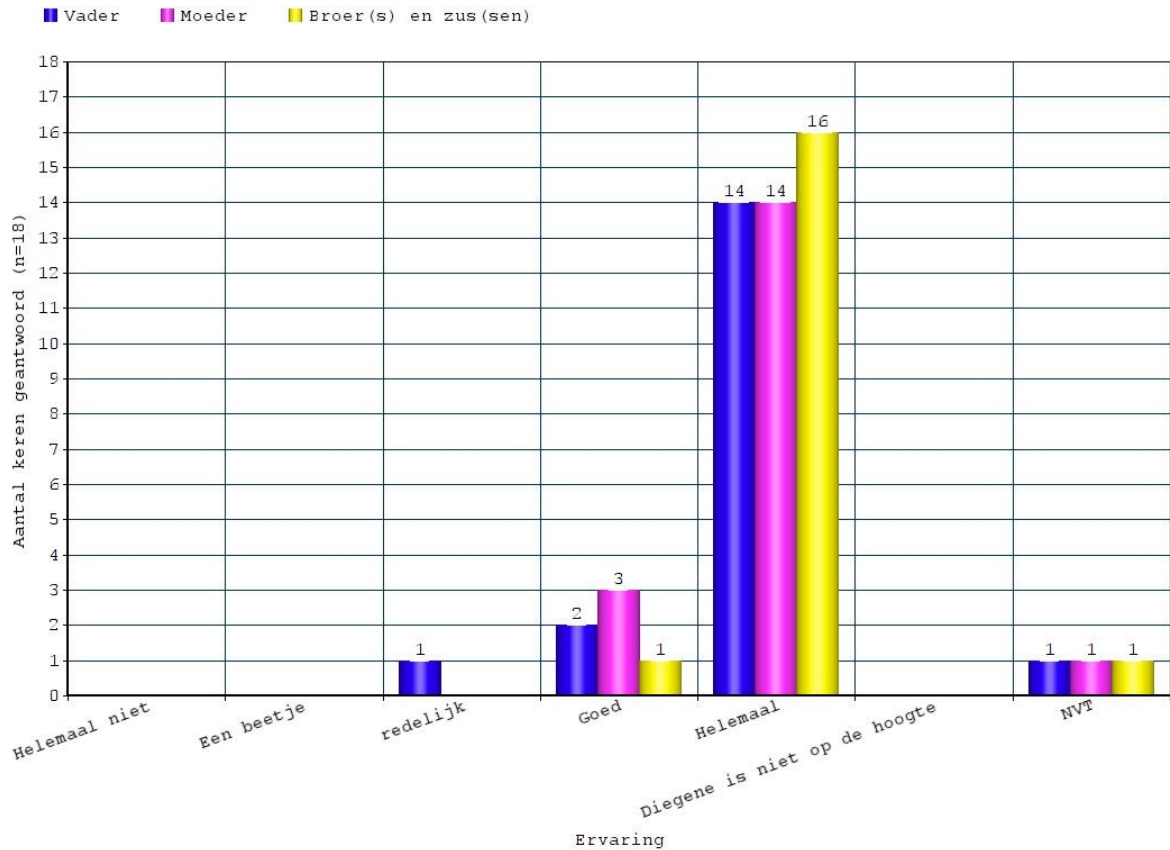
4.3.2 De ervaren mate van acceptatie buiten het vrouwenvoetbal

De ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal zal eerst onderzocht worden door de enquêteresultaten te analyseren en de domeinen familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte toe te lichten en te vergelijken. Vervolgens wordt er via de interviews dieper ingegaan op positieve en negatieve ervaringen van de respondenten per domein.

De enquête is door 97 respondenten ingevuld, in dit hoofdstuk zal echter alleen naar vrouwen gekeken worden die aan hebben gegeven lesbisch of biseksueel én 'uit de kast' te zijn. Hier is voor gekozen omdat de respondent die niet 'uit de kast' is en de drie respondenten die zichzelf geen label hebben gegeven, de vragen over acceptatie hebben overgeslagen. Door deze selectie is er uitsluitend informatie verkregen over de ervaren mate van acceptatie bij vrouwen die zichzelf labelen als lesbisch of biseksueel en er openlijk mee te maken hebben in hun leven. Van de 97 vrouwen gaven er veertien vrouwen aan lesbisch te zijn, en vier biseksueel. Dit betekent dat de vragen over de ervaren mate van acceptatie in verschillende domeinen door achttien (n=18) vrouwen beantwoord zijn.

I Familie

Het eerste domein dat wordt onderzocht is de familie, hier wordt voornamelijk het gezin mee bedoeld. In de enquête zijn uitsluitend vragen gesteld over het gezin, in de interviews zijn er ook enkele andere familieleden besproken. In tabel 2 worden de enquêtegegevens over de ervaren mate van acceptatie in het gezin weergegeven.

Tabel 2. De ervaren mate van acceptatie binnen het gezin (enquête)

* NVT verwijst naar het niet (meer) hebben van een vader, moeder of broer(s) en zus(sen)

In tabel 2 is te zien dat de meeste respondenten zich helemaal geaccepteerd voelen binnen het gezin. Zowel bij vader, moeder als bij broer(s) en zus(sen) wordt er een hoge mate van acceptatie ervaren. In het interview met Froukje kwam hier een voorbeeld van naar voren dat deze enquête uitkomsten illustreert, ze zei dat ze altijd geweten heeft dat haar ouders haar altijd in alles zouden steunen.

Daarnaast kan in tabel 2 gelezen worden dat één respondent uit de enquête zich slechts redelijk geaccepteerd voelt door haar vader. Deze respondent heet Daphne en is één van de acht vrouwen die ook geïnterviewd is. Omdat haar moeder overleden is heeft ze het nooit aan haar moeder kunnen vertellen. Daphne is biseksueel en vertelde dat haar vader het in het begin raar vond dat ze ook op vrouwen viel en dacht dat het misschien een fase was.

Daphne: 'Nah, het is nu nog steeds dat hij het lastig vindt om het te vertellen aan andere mensen. En dan denk ik wel pap, schaam je je nou voor mij? Zijn vriendin weet het

bijvoorbeeld nog steeds niet. Zijn vriendin is jehova getuige, en die gaat daar volgens mij niet heel chill op reageren.'

Daphne is katholiek opgevoed en denkt dat het gedeeltelijk met geloof te maken heeft dat haar vader er moeite mee heeft dat ze op vrouwen valt. Geloof is daarnaast de reden dat haar vader het niet aan zijn vriendin vertelt, Daphne liet merken dat ze zich hierdoor niet helemaal geaccepteerd voelt. In de definitie van acceptatie staat dat de respondenten het belangrijk vinden dat er open over gesproken wordt en als het als normaal gezien wordt. Dit lijkt hier beide niet het geval te zijn. Ze zei in het interview daarnaast dat ze nog steeds het gevoel te hebben dat haar vader hoopt dat ze oud wordt met een man.

Daphne: 'Dan begint hij over mijn ex van: 'Ja, die was leuk he?!' En hij zegt ook wel eens: 'ah joh je eindigt wel met een man.' Nee, pap, misschien niet.'

Ze vertelde dat ze een goede band met haar vader te hebben en dat haar vader het daarnaast goed kan vinden met haar vriendin. Toch zei ze, als gevolg van het citaat hierboven, nog het gevoel te hebben dat haar vader in de ontkenningsfase zit.

Naast Daphne vertelde Sanne dat geloof bij haar de reden is dat zij niet bij haar hele familie 'uit de kast' is. Ten eerste vond Sanne het heel spannend om haar ouders te vertellen dat ze lesbisch was omdat haar ouders beiden gelovig zijn opgevoed, ze gaf aan bang te zijn dat ze het niet zouden accepteren. Haar ouders reageerden echter goed en ze voelt zich helemaal geaccepteerd, toch weet de rest van beide kanten van de familie het niet. Een mogelijke reden hiervoor kwam later in het interview naar voren toen er nogmaals gevraagd werd of ze wel eens iets negatiefs had meegemaakt. Ze vertelde dat een neefje van haar een vriendinnetje had gehad die later lesbisch bleek te zijn.

*Sanne: 'Toen ze erachter kwamen was die hele familie wel van k*thomo's enzo. Ik ben ook niet uit de kast naar de rest van mijn familie toe, alleen bij mijn ouders.'*

Tijdens het interview viel het op dat Sanne aan het vertellen was alsof het een leuk verhaal was, ondanks de uitgesproken mening van haar familie over haar seksuele voorkeur. Ze zei zelfs dat ze het eigenlijk wel grappig vond. Omdat Sanne dit voorbeeld noemde toen er naar een negatieve ervaring werd gevraagd, kreeg de onderzoeker het gevoel dat ze er een

grapje van probeerde te maken zodat het voor haarzelf minder negatief zou voelen. Vervolgens zei Sanne dat ze denkt dat de rest van haar familie het niet weet omdat haar ouders uit grote gezinnen komen, ze spreekt veel familie niet vaker dan één keer per jaar. Ten tweede gaf ze aan dat ze nog geen relatie heeft gehad, volgens Sanne is er daarom nog niets te vertellen. Haar moeder heeft gezegd dat Sanne het niet geheim hoeft te houden als ze een vriendin krijgt, dan mag ze mee naar de familie. Niet alleen bij Sanne en Daphne, maar ook in de interviews met Annemiek en Holly werd het negatieve effect van geloof genoemd. Bij Annemiek komt het later dit hoofdstuk binnen het domein studie ter sprake en Holly noemt geloof bij het domein vrienden en in paragraaf 4.3.4 over vrouwenvoetbal.

Vanuit de enquêteresultaten benaderd leek de mate van acceptatie gemiddeld weinig te verschillen tussen vader en moeder. Opvallend was dat de meeste respondenten in de interviews aangaven dat ze het moeilijker te vinden om 'uit de kast' te komen bij hun vader. In zes van acht gevallen is het eerst aan de moeder verteld. Ook in de andere twee gevallen werd het niet eerst aan de vader verteld. Holly heeft het beide ouders namelijk tegelijk verteld en zoals eerder genoemd heeft Daphne het haar moeder nooit kunnen vertellen. Twee respondenten uit de interviews waren bang voor de reactie van hun vader. Sanne vertelde dat ze bang was voor de reactie van haar vader omdat ze hem meerdere keren negatief had horen praten over homoseksualiteit.

Sanne: 'Het was altijd als we voor de TV zaten, dan was mijn vader degene die iets negatiefs over homoseksualiteit te zeggen had enzo, en dan ging mijn zus daar altijd tegenin.'

Ook Babet gaf aan dat haar vader wel eens negatief over homoseksualiteit sprak, om deze reden besloot ze het eerst aan haar moeder te vertellen. Daarnaast zei Annemiek dat ze het haar vader eerst niet wilde vertellen omdat hij altijd overal grapjes van maakt.

In de interviews kwam daarnaast naar voren dat ze geen negatieve reacties hebben gehad van broer(s) en zus(sen). Dit komt overeen met de enquête, in tabel 2 is te zien dat zestien van de achttien LB-vrouwen zich op het gebied van seksuele voorkeur helemaal geaccepteerd voelen door hun broer(s) en zus(sen). Wel viel het op dat drie van de acht respondenten uit de interviews het niet zelf aan de broer(s) en zus(sen) verteld hebben. Agnes vertelde dat ze denkt dat haar ouders het verteld hebben of dat hij er achter is gekomen toen ze een vriendin kreeg. Het was meteen goed en ze kan er goed met haar broertje over praten. Ook Annemiek heeft het niet zelf verteld aan haar jongere broertje en zusje. Ze gaf als reden

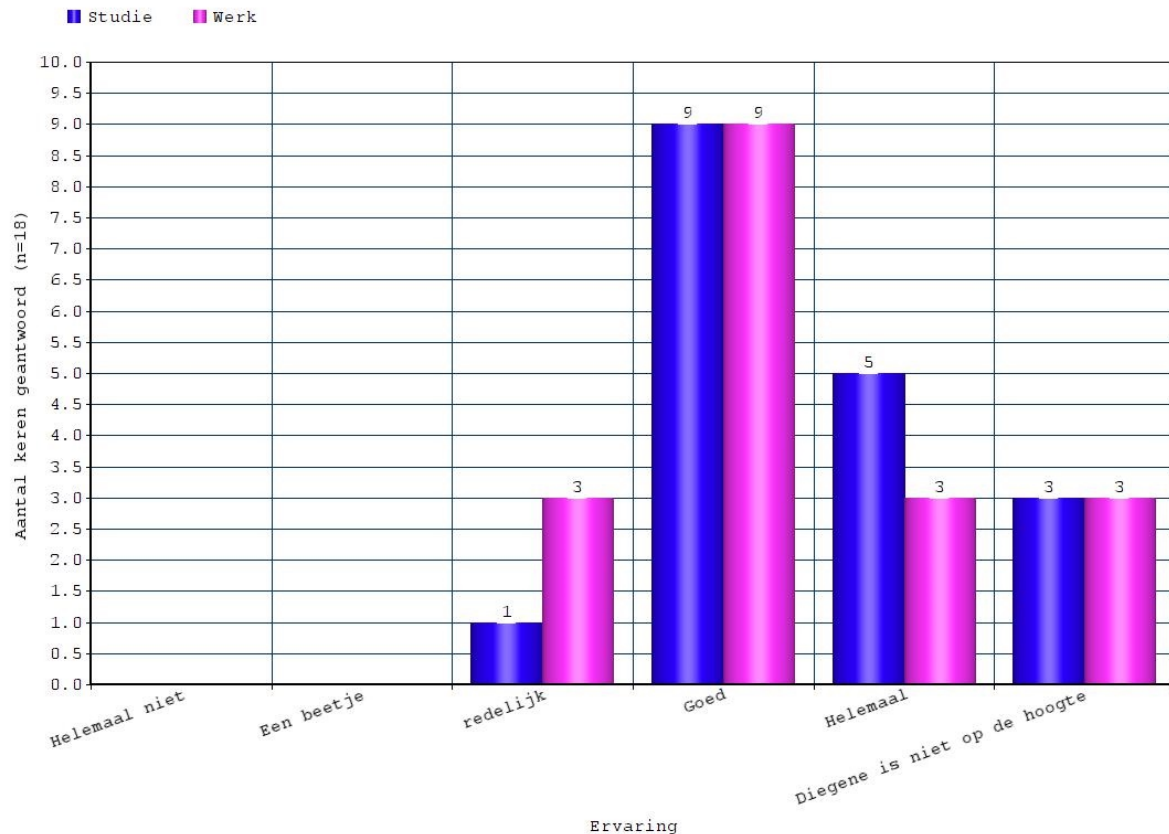
dat omdat haar broertje en zusjes beide veel jonger zijn, er nog niet gesproken was over geaardheid toen dat ze haar huidige vriendin leerde kennen. Dit zou kunnen betekenen dat haar broertje en zusje al een liefdesrelatie tussen twee vrouwen kenden, voordat ze wisten dat heteroseksualiteit de norm is en wat lesbisch zijn precies inhoudt. Annemiek gaf aan zich geaccepteerd te voelen door zowel haar broertje als haar zusje. De derde respondent die het niet zelf aan haar broertje heeft verteld is Lianne, haar ouders hebben het hem verteld. Ze vertelde dat ze zich geen gesprek met haar broertje kan herinneren over haar seksuele voorkeur. Hij heeft haar huidige vriendin en vorige vriendin beide ontmoet en Lianne gaf aan zich geaccepteerd te voelen door haar broertje.

Voor Sanne was haar zus de eerste persoon aan wie ze vertelde dat ze op vrouwen viel. Omdat haar zus tegen haar vader inging als hij negatief over homoseksualiteit sprak wist ze dat ze het aan haar kon vertellen, dit is heel goed gegaan. De overige vier respondenten die geïnterviewd zijn vertelden weinig over het 'uit de kast' komen bij hun broer(s) en zus(sen), ze hebben het allemaal als positief ervaren en voelen zich goed geaccepteerd.

Samengevat blijkt de ervaren acceptatie in het gezin over het algemeen heel goed te zijn. Wat opviel is dat er vaak verwacht werd dat de vader het er moeilijk mee zal hebben en dat twee respondenten zelfs bang waren voor de reactie door negatieve uitlatingen in het verleden. Toch werd er nauwelijks verschil ervaren tussen de mate van acceptatie door de moeder en door de vader. Op basis van de interviews kan vastgesteld worden dat de respondenten het meestal eerst aan de moeder vertellen. Twee van de acht respondenten gaven aan bang te zijn voor de reactie van hun vader. Ten slotte bleken op basis van de gegevens in tabel 2 dat alle broer(s) en zus(sen) van de respondenten het helemaal of goed te accepteren.

II Studie

In dit deel zal de ervaren mate van acceptatie in het domein studie onderzocht worden. Omdat TKB een studentenvereniging is studeren alle respondenten, of zijn ze kort geleden afgestudeerd op HBO of Universitair niveau. Tabel 3 geeft met behulp van de enquêtegegevens de gemiddelde mate van acceptatie van seksuele diversiteit weer op het gebied van studie en werk, werk zal bij punt III besproken worden.

Tabel 3. De ervaren mate van acceptatie op het gebied van studie en werk (enquête)

Het valt op dat drie van de achttien respondenten uit de enquêtes niet 'uit de kast' zijn op hun studie. Van de geïnterviewde respondenten is er echter niemand die het helemaal geheim houdt op de studie. Holly gaf echter wel aan pas te vertellen dat ze op vrouwen valt als het ter sprake komt en niet zoveel met haar studiegenoten heeft, daarom vertelt ze het vaak niet. Dat ze geen hechte sociale contacten heeft in het domein studie zou een mogelijke verklaring kunnen zijn voor het niet 'uit de kast' komen. Sanne vertelde dat ze sinds ze is gaan studeren heel open is over haar seksuele voorkeur naar mensen die er interesse in tonen.

Holly: 'Met veel studiegenoten heb ik nooit echt een band mee op kunnen bouwen en een paar wel en die weten het dan ook gewoon.'

Sanne: 'Toen ik ging studeren maakte het al helemaal niet meer uit en heb ik het eigenlijk aan iedereen verteld die er ook maar iets van interesse in toonde. Ik heb nooit een negatieve reactie gehad. '

Toen er aan Babet gevraagd werd hoe het ging toen ze 'uit de kast' kwam bij haar studie, kwam er een mogelijk verschil op het gebied van woonplaats naar voren.

Babet: 'Ja, toen ik hier voor het eerst uit de kast kwam in Groningen merkte ik wel dat het wel veel minder bekend is hier. Toen het ter sprake kwam in de klas merkte ik wel dat sommige echt dachten van oh? Ik ken helemaal niemand die gay is. En dan waren ze super nieuwsgierig enzo. En dat vind ik wel mooi hoor maar dat was toen ik [in een andere grotere stad] woonde niet zo, daar was het bekender ofzo.'

Ook Daphne vertelt in het interview dat ze merkte dat studiegenoten verbaasd waren toen op ze 'uit de kast' kwam op haar studie. Ze zei dat dit volgens haar zou kunnen komen doordat haar studiegenoten niet zo heel snel te maken krijgen met seksuele diversiteit, het is onbekender. Dit zou een gevolg kunnen zijn de minder grote (openlijke) aanwezigheid van verschillende sociale voorkeuren in dit domein. Er is echter niet aan de respondenten gevraagd of ze LHB-ers kenden binnen het domein studie, hierdoor is het niet mogelijk hier uitspraken over te doen. Daarnaast is er uit een opmerking van Daphne op te maken dat de verbazing eventueel zou kunnen komen doordat mensen lesbisch zijn vaak koppelen aan een mannelijk genderstereotype.

Daphne: 'Iemand zei een keer: 'Maar je ziet er altijd zo leuk uit, huh?' En ik denk dat ze dat minder snel zeggen bij vrouwen die stoerder zijn met kort haar, dan krijg je zo van 'oh ja dat dacht ik al.'

Sanne zei in haar interview iets wat bij de opmerking van Daphne aansluit, ook zij gaf aan dat ze wel eens met het genderstereotype vergeleken wordt.

Sanne: 'Sommige mensen zouden het niet in mij zien omdat ik lang haar heb. Dat kom ik nog wel regelmatig tegen, dat ik met een stereotype vergeleken word. Maar dan niet binnen voetbal want de meeste mensen kennen daar wel gays. Maar wel bij weet ik veel studie of inderdaad dan in de stad ofzo.'

Er waren nog een paar respondenten die voorbeelden gaven die te maken hadden met het genderstereotype van lesbisch vrouwen, en de mogelijke verbinding met voetbal. Dit zal

toegelicht worden in de domeinen waar het ter sprake is gekomen.

Annemiek vertelde dat ze een opleiding doet die door veel gelovige mensen gevolgd wordt. Volgens haar zouden mensen er daarom niet voor uitkomen. Toen ze 'uit de kast' kwam reageerde haar studiegenoten goed maar volgens Annemiek wordt lesbisch zijn in het geloof nog vaak gezien als iets wat niet hoort, of niet normaal is. Zo zei ze:

Annemiek: 'Uhm ja.. op mijn studie was het toch wel een beetje raar. Omdat daar wel mensen zitten die toch wel echt gelovig zijn. Maar niet dat ze heel raar doen ofzo hoor maar ik denk dat die het nooit zouden accepteren van zichzelf. Ik vond het echt heel raar dat je het echt zo moet mededelen. Zo voelde dat toen wel, als een soort bekentenis ofzo.'

Dat het 'uit de kast' komen onder gelovige mensen op haar studie beladen was voor Annemiek lag in het verlengde van haar eerdere ervaringen op de middelbare school. Ze vertelde over een negatieve ervaring met een leraar:

Annemiek: 'Een leraar op de middelbare school die godsdienst gaf gebruikte regelmatig het woord homo om een negatieve manier in voorbeelden enzo. Het werd voor mijn gevoel beschreven als wat niet zo hoorde. Toen dacht ik echt ga maar weg met je godsdienst, ik vond dat niet leuk.'

Toen er bij Lianne gevraagd werd naar het 'uit de kast' komen op haar studie gaf ze geen specifiek moment aan. De studiegenoten waar ze mee omgaat weten allemaal dat ze op vrouwen valt en ze voelt zich over het algemeen goed geaccepteerd. Wel zei ze:

Lianne: 'En ik weet bijvoorbeeld ook niet of mijn scriptiebegeleiders het weten, maarja je hebt het gewoon niet over privézaken met hun dus ja.'

Froukje is afgestudeerd en heeft een vaste baan, ze kon zich echter nog wel herinneren hoe ze het heeft ervaren op haar studie. Ze vertelde dat ze er heel open was en geen vervelende reacties heeft gehad.

Froukje: 'Bij mij op de studie zaten van die meisjes die zich te pas en te onpas identificeren

met hun vriend. Dat in bepaalde dingen gewoon er tussendoor gooien en dat doe ik dan eigenlijk ook wel met mijn vriendin.'

Naast Froukje is ook Agnes afgestudeerd en aan het werk. Agnes vertelde dat ze zich helemaal geaccepteerd heeft gevoeld op haar studie. In het interview kwam het 'uit de kast' komen op het gebied van studie echter niet ter sprake, Agnes vertelde alleen dat ze dacht dat iedereen het wel wist. Dat Agnes niet zeker wist of al haar studiegenoten wisten dat ze biseksueel is, zou kunnen betekenen dat het toch niet helemaal bespreekbaar was voor Agnes in dit domein. Er is echter niet doorgevraagd naar dit vermoeden. Daphne en Holly gaven aan dat het op hun studie en in het leven van hun studiegenoten nog niet als normaal gezien wordt. Daphne denkt dat dit komt doordat niet iedereen in aanraking komt met seksuele diversiteit.

Daphne: 'Nou, ik denk omdat mensen niet zo heel snel te maken krijgen met homoseksualiteit, dat het dus onbekender is gewoon.'

Zoals beschreven in de definitie van acceptatie voelen meerdere respondenten uit de interviews zich beter geaccepteerd als er niet raar opgekeken wordt en als het als normaal gezien wordt. Binnen het domein studie heeft dit een negatief effect op de ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit.

Op het gebied van studie gaven vijf van de achttien respondenten uit de enquête aan zich helemaal geaccepteerd te voelen, tegenover de veertien tot zestien in het gezin. Een mogelijke verklaring voor dit verschil zou kunnen zijn dat studiegenoten minder vaak tot het hechte sociale netwerk van de respondenten behoren dan bijvoorbeeld gezinsleden. Dit zou bij domeinen als werk en publieke ruimte ook naar voren kunnen komen als verklaring voor een lagere ervaren mate van acceptatie. In meerdere interviews bleek dat de invloed van het dichte sociale netwerk een van de belangrijkste elementen is voor het ervaren van acceptatie. Dit zou op basis van de interviews kunnen betekenen dat vrouwen ondanks een lagere ervaren mate van acceptatie op het gebied van studie, zich over het algemeen nog steeds geaccepteerd kunnen voelen.

III Werk

In de enquête is er ook gevraagd naar de ervaren mate van acceptatie in het domein werk. Van de respondenten die geïnterviewd zijn, hebben Agnes, Froukje en Holly een vaste baan. Voor Holly is dit tijdelijk, zij gaat nog doorstuderen. Agnes en Froukje zijn afgestudeerd. Annemiek werkt als bijbaan voor een supermarktketen en Babet heeft twee bijbaantjes in de horeca. Omdat Daphne en Sanne geen bijbaantjes hadden zullen zij in dit hoofdstuk verder niet genoemd worden.

Hoe geaccepteerd de respondenten uit de enquêtes zich voelen op hun werk op het gebied van seksuele diversiteit staat afgebeeld in tabel 3. Het eerste wat opvalt is dat de ervaren acceptatie op het gebied van werk iets lager ligt dan op het gebied van studie. Er zijn twee respondenten minder die zich helemaal geaccepteerd voelen. Drie respondenten in de enquête geven aan zich slechts redelijk geaccepteerd te voelen op hun werk, dit is het laagste resultaat uit de enquête tot nu toe.

Daarnaast zijn er, net als bij het domein studie, drie van de achttien respondenten uit de enquêtes niet 'uit de kast' op hun werk. Deze LB-vrouwen die op het werk niet uitkomen voor hun seksuele voorkeur, kunnen dus niet weten hoe collega's reageren. Van de respondenten die geïnterviewd zijn en een (bij)baan hebben geven Annemiek en Holly aan in het domein werk niet helemaal 'uit de kast' zijn, maar dat een gedeelte van hun collega's het weet. Mogelijke negatieve ervaringen ten aanzien van hun seksuele voorkeur worden op deze manier door middel van het eerder genoemde selectie-effect (het selecteren van mensen en omgevingen waar een hoge acceptatie verwacht wordt) vermeden. Dat respondenten hun seksuele voorkeur op hun werk geheim houden ondanks de hoge algemene acceptatie die de respondenten blijken te ervaren uit de interviews (4.3.1) roept vragen op. Uit het interview met Holly kwam de invloed van het hechte sociale netwerk naar voren als mogelijke verklaring voor het geheimhouden van seksuele voorkeur op het werk.

Naast het soort contact met collega's bleek het ook per soort (bij)baan te kunnen verschillen of de geïnterviewde respondenten wel of niet 'uit de kast' zijn en hoe geaccepteerd zij zich voelen op hun werk. Net als in het domein studie gaf Holly aan dat ze weinig sociale contacten heeft op haar huidige kantoorbaan en het daarom niet nodig vindt om aan collega's te vertellen dat ze op vrouwen valt. De collega's die ze heeft leren kennen op persoonlijk gebied heeft ze het verteld op een moment dat het ter sprake kwam. Bij haar vorige bijbaantje in de horeca had Holly wel sociale contacten met haar collega's en bleek ze inderdaad wel 'uit de kast' te zijn bij alle collega's.

Agnes werkt ook fulltime maar is in tegenstelling tot Holly bij al haar collega's 'uit de kast'. Daarnaast ervaart ze op haar werk een hoge mate van acceptatie en vertelde ze nog nooit een vervelende situatie mee te hebben gemaakt vanwege haar seksuele voorkeur. De derde die een vaste baan heeft is Froukje, ze is bij al haar collega's wel 'uit de kast' en voelt zich geaccepteerd op haar werk. Ze zei echter dat ze door de baan die ze nu heeft, haar seksuele voorkeur bij cliënten liever verzwijgt om professioneel te blijven en onverwachte situaties te vermijden.

Zo zei Froukje: 'Ja, als een cliënt aan mij vraagt of ik een vriend heb? Dan reageer ik soms ook wel gewoon alleen met het antwoord nee. Ook omdat ik niet vind dat diegene dat hoeft te weten en daarnaast weet je niet of er wel misschien een probleem ontstaat en dat is niet de bedoeling op mijn werk. Maar mijn collega's en in mijn eigen leven dat is gewoon allemaal wel prima.'

Hier lijkt weer sprake van het selectie-effect, Froukje geeft letterlijk aan het niet te vertellen om een mogelijke ongewenste reactie te vermijden. Babet heeft twee baantjes in de horeca en zij voelt zich bij beide baantjes goed geaccepteerd. Bij haar bijbanen lijkt het om een informelere omgeving te gaan dan bij de eerder besproken banen van Holly, Agnes en Froukje.

Babet: 'Ja, het is eigenlijk gewoon een beetje ouwehoeren, een beetje met de mannen de vrouwen uitspreken enzo dus die vinden het alleen maar mooi.'

Het verschil tussen Babet en Holly op het gebied van werk lijkt hier duidelijk te worden, als er een goede en persoonlijke band is met de collega's vertellen de respondenten het en is de acceptatie vervolgens goed. Dit sluit ook aan bij wat Annemiek zei, zij werkt als bijbaan voor een supermarktketen en is 'uit de kast' bij de collega's waar ze veel mee werkt en het goed mee kan vinden, maar niet iedereen weet het. Wel voelt ze zich heel erg geaccepteerd door de collega's die het weten. Hier zou het selectie-effect weer gebruikt kunnen worden om onverwachte of negatieve reacties te vermijden.

Lianne vertelde dat ze vroeger een bijbaantje heeft gehad waar ze te maken heeft gehad met negatieve uitspraken over homoseksualiteit als gevolg van geloof.

Lianne: 'Mijn collega's waren allemaal best wel gelovige mensen. Ze zeiden echt van bij ons komt dat niet voor, ik ken mensen waarbij het echt 'not done' was. Zij zullen nooit zeggen dat er mensen lesbisch kunnen zijn, dat bestaat volgens hun gewoon niet. Dus ik weet wel dat die plekken er zijn maar ik bevind mij daar niet in.'

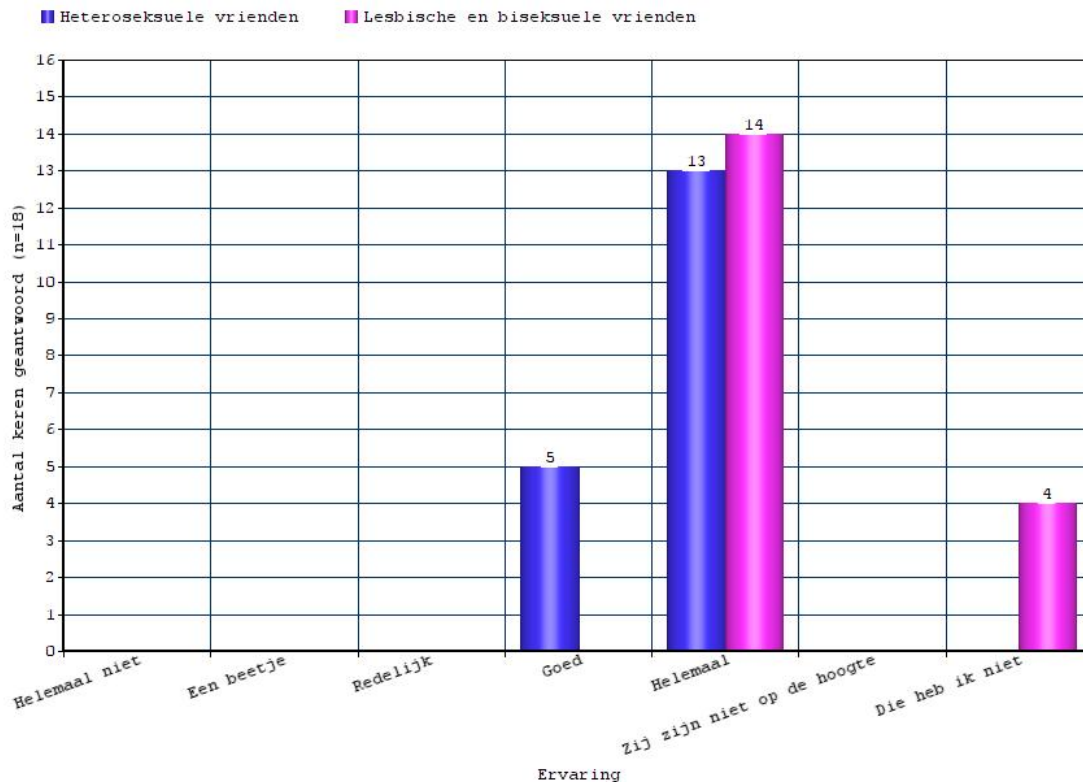
Toch zei Lianne in het interview dat ze geen negatieve gevoelens over heeft gehouden aan de uitspraken van haar collega's. Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat ze geen hechte band had met deze mensen, Lianne gaf eerder aan dat ze vooral waarde hecht aan haar eigen omgeving, in dit scriptie-onderzoek valt dit onder de eerder genoemde invloed van het hechte sociale netwerk.

Op basis van de interviews kan er geconcludeerd worden dat de respondenten die (gedeeltelijk) 'uit de kast' zijn op het werk, zich geaccepteerd voelen op hun werk. De lagere uitslag van de enquête op het gebied van werk zou mogelijk verklaard kunnen worden door de aanwezige prevalentie van seksuele diversiteit. Het zou zo kunnen zijn dat er minder homo- of biseksuele voorkeuren aanwezig zijn op het werk dan bijvoorbeeld in het domein vrouwenvoetbal. Dit is en blijft echter onbekend als werknemers (gedeeltelijk) in de kast blijven zitten, zoals ook geldt voor de geïnterviewde LB-vrouwen. In welke mate seksuele diversiteit op deze werkplekken geaccepteerd zou worden als er meer mensen (zichtbaar) lesbisch of biseksueel zouden zijn, blijft daarom een onbeantwoorde vraag.

IV Vrienden

In het domein vrienden worden uitsluitend de hechte sociale contacten bedoeld met mensen buiten het domein vrouwenvoetbal. Hier is voor gekozen omdat vrienden in meerdere domeinen tegelijk aanwezig kunnen zijn, het is waarschijnlijk dit bij de respondenten uit dit scriptie-onderzoek het geval is. Daarom is dit onderscheid dat gebruikt wordt in dit scriptie-onderzoek, zowel in de enquête als in de diepte-interviews duidelijk uitgelegd aan de deelnemende respondenten.

Over de mate van acceptatie die respondenten ervaren door hun vrienden zijn twee vragen gesteld. Namelijk de ervaren mate van acceptatie door heteroseksuele vrienden buiten het voetbal, en LHB-vrienden buiten het voetbal. In tabel 4 staan de antwoorden afgebeeld.

Tabel 4. De mate van acceptatie door (LHB-)vrienden buiten het voetbal (enquête)

In tabel 4 is te zien dat de grote meerderheid van de LB-studentes die op vrouwenvoetbal zitten bij TKB zich op het gebied van seksuele voorkeur helemaal geaccepteerd voelt door hun vrienden buiten het voetbal. Het is opvallend dat alle LB-studentes die LHB-vrienden hebben die niet op voetbal zitten, zich ook door hen helemaal geaccepteerd voelen. Vier van de achttien blijken echter geen LHB-vrienden buiten het voetbal te hebben. Over de mate waarin respondenten hechte contacten hebben binnen het voetbal kunnen op basis van deze gegevens geen uitspraken gedaan worden. De uitkomst kan echter wel gezien worden als een mogelijke aanwijzing voor een hogere prevalentie van seksuele diversiteit binnen het vrouwenvoetbal. Daarnaast lijkt het aannemelijk dat de ervaren mate acceptatie door LHB-vrienden hoger ligt omdat de overige veertien zich allemaal helemaal geaccepteerd voelen.

Om nog dieper in te kunnen gaan op het onderwerp vrienden zijn er ook in de interviews vragen gesteld over de ervaren mate van acceptatie in het domein 'vrienden'. Het eerste wat opvalt is dat geen enkele respondent een negatieve reactie heeft gehad van één van haar vrienden. Ondanks dat dit positief is, zou het toeval kunnen zijn dat deze acht vrouwen niets negatiefs hebben meegemaakt met vrienden over hun seksuele voorkeur. Daarnaast

zouden er kleine voorvallen geweest kunnen zijn die niet genoemd zijn omdat de respondenten het als verwaarloosbaar ervaren hebben. Een derde mogelijk verklaring hiervoor wordt gegeven door Agnes en Babet, in hun interviews kwam naar voren dat mensen die hun seksuele voorkeur niet accepteren geen vrienden zullen worden, of dat de vriendschap waarschijnlijk zal eindigen. Via dit selectie-effect lijken de respondenten regelmatig (onbewust) mensen te vermijden waardoor de kans op negatieve, vervelende of onverwachte opmerkingen en situaties ten aanzien van hun seksuele voorkeur te kleiner is.

Het viel binnen het domein vrienden op dat vijf van de acht respondenten een vriendin hebben gekozen om als eerst aan te vertellen dat ze lesbisch of biseksueel zijn. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er veel waarde gehecht wordt aan het hechte sociale netwerk. Dit kan een reden zijn dat de beste vriendinnen eerst betrokken worden. Ook Froukje kwam voor het eerst 'uit de kast' bij een vriendin, deze vriendin bleek zelf ook lesbisch te zijn.

Froukje: 'Ja, ze reageerde goed. En ze was zelf ook gay. En dat wist ze zelf ook al dus dat was helemaal niet raar.'

Dat Froukje tijdens het interview aangaf dat deze vriendin zelf 'ook' al wist dat ze lesbisch is, zou een aanwijzing kunnen zijn van het selectie-effect. Hiermee wordt bedoeld dat Froukje deze vriendin gekozen zou kunnen hebben om als eerste aan te vertellen dat ze lesbisch is omdat ze verwachtte dat zij haar zou begrijpen en niet vervelend zou reageren omdat zij ook lesbisch is. Helaas is er tijdens het interview niet gevraagd of Froukje daadwerkelijk op de hoogte was van de seksuele voorkeur van deze vriendin.

Babet beschreef in haar eigen woorden het selectie-effect als een mogelijke reden voor de hoge ervaren mate van acceptatie die ze ervaart op het gebied van haar vrienden. Ze zei dat vrienden meestal mensen zijn die hetzelfde over dingen denken, omdat je volgens haar zelf mensen selecteert voor in je hechte sociale netwerk. In het interview van Agnes kwam iets vergelijkbaars naar voren.

Agnes: 'Je moet zelf gelukkig willen zijn en als mensen om jou heen je niet accepteren zoals je bent dan kun je die mensen beter niet in je leven hebben en je eigen ding gaan doen. Ik denk dat je niet bang moet zijn voor de reactie van vrienden, het zijn vrienden om bepaalde redenen.'

Dit sluit aan bij een opmerking van Daphne, ze zei dat eigenlijk al haar vriendinnen wel open-minded zijn en dat ze geen vervelende reacties heeft gehad. Sanne vertelde echter dat er ook vrienden in je leven kunnen zijn die nog geen LB-vrouwen kennen.

Sanne: 'Zoals een vriend van mij, ik was de eerste lesbische vrouw die hij kende en dan merk je toch wel van dat hij er een ander beeld van had ofzo. Mensen, en vooral mannen, denken sowieso wel dat kort haar en dat stoere er echt bij hoort.'

Ze gaf niet aan dit als negatief te hebben ervaren, ze kwam terug op wat ze op het gebied van studie zei, namelijk dat ze merkt dat het mannelijke genderstereotype van haar verwacht wordt omdat ze lesbisch is.

Holly vertelde in haar interview dat ze het bij één vriendinnen extra spannend vond om te vertellen dat ze lesbisch is omdat deze vriendin in een gereformeerd dorp woonde.

Holly: 'Ze is zelf niet gereformeerd maar dan is er toch een bepaalde ideologie waar je mee opgroeit. En daarom was het dan toch spannender omdat je niet weet hoe mensen er dan op reageren. Maar ik kon me echt geen betere reactie wensen.'

Op basis van zowel de enquête als de interviews kan er gesteld worden dat de respondenten zich in hoge mate geaccepteerd voelen door hun vrienden. De combinatie van het selectie-effect en het hechte sociale netwerk, dat voor meerdere respondenten een grote invloed bleek te hebben, zou een mogelijke verklaring kunnen zijn voor deze hoge mate van ervaren acceptatie door vrienden op het gebied van seksuele diversiteit.

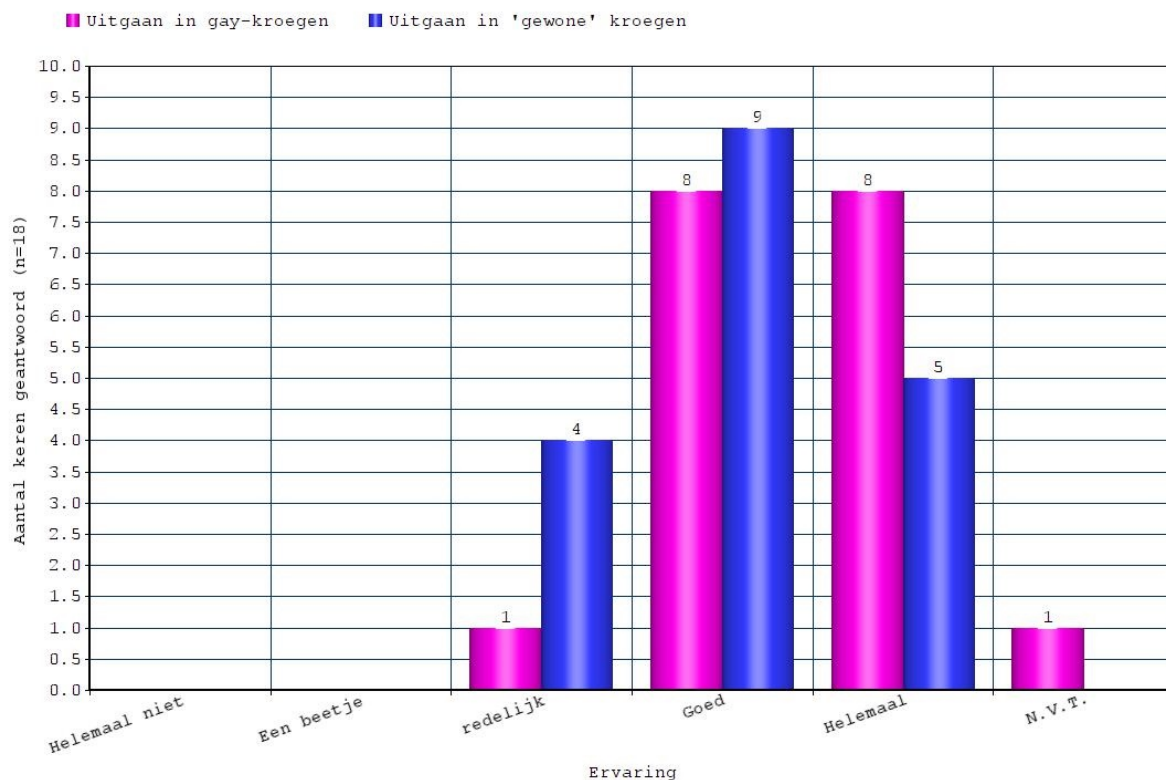
V Publieke ruimte

Het domein publieke ruimte is breder dan de eerder behandelde domeinen. Er wordt gekeken naar situaties waarin onbekende mensen voor het eerst een vermoeden krijgen of te weten komen dat de respondent op vrouwen valt. Het gaat dus om momenten waarin de respondent zich in een publieke ruimte bevindt. Dit betreft voornamelijk situaties waarin de mensen waarschijnlijk onbekend zullen blijven voor de respondent. Hierbij kan er gedacht worden aan op straat lopen en op stap zijn. Eerst zullen de mate van ervaren acceptatie in een 'gewone' kroeg en in een gay-kroeg met elkaar vergeleken worden. Dit gebeurt op basis van de enquête, hier zijn in de interviews geen vragen over gesteld. Achteraf gezien lijkt er hierdoor

waardevolle informatie over de geïnterviewde respondenten te missen voor het vergelijken een 'gewone' kroeg en een gay-kroeg. Op basis van de interviews zal er echter wel dieper in gegaan worden op hand-in-hand lopen op straat en het openlijk lesbisch of biseksueel zijn in de publieke ruimte.

a. Vergelijking tussen een gay-kroeg en een 'gewone' kroeg

Door middel van de enquête is er onderzocht hoe geaccepteerd de respondenten zich voelen tijdens het uitgaan, en of dit verschilt als het een gay-kroeg is of een 'gewone' kroeg. Tabel 5 geeft de mate van acceptatie aan die de LB-vrouwen uit de enquêtes ervaren tijdens het uitgaan in een gay-kroeg en in een 'gewone' kroeg.

Tabel 5: Ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit tijdens het uitgaan (enquête)

Uit tabel 5 is af te leiden dat de LB-vrouwen die de enquête ingevuld hebben een hogere mate van acceptatie ten aanzien van hun seksuele voorkeur ervaren tijdens het uitgaan in gay- kroegen, dan tijdens het uitgaan in 'gewone' kroegen. In de enquêtegegevens worden twee mogelijke verklaringen voor dit verschil gevonden. De eerste heeft te maken met de prevalentie van seksuele diversiteit binnen het betreffende domein. In een gay-kroeg zullen

meestal meer LB-vrouwen aanwezig zijn dan in een 'normale' kroeg. Dit argument kan aangevuld worden aan de hand van de definitie van acceptatie zoals beschreven door de geïnterviewde respondenten in 4.3.1. Één van de vier belangrijkste voorwaarden voor het voelen van acceptatie is dat het als normaal gezien wordt om ook op hetzelfde geslacht te kunnen vallen. In het gay-uitgaan zal dit het geval zijn, er wordt waarschijnlijk zelfs vanuit gegaan.

De tweede mogelijke verklaring heeft betrekking op de laatste van die vier belangrijkste voorwaarden die genoemd zijn voor acceptatie door de geïnterviewde respondenten (4.3.1), namelijk ruimte om jezelf te zijn. Naar verwachting is er in een gay-kroeg voor de respondenten heel veel ruimte om zichzelf te zijn, je zou bijna zeggen dat dit het doel is van deze uitgaansgelegenheden.

Naast een klein verschil in acceptatie op de twee uitgaansgebieden kan er met behulp van de enquête ook geconstateerd worden dat geen enkele respondent zich helemaal niet of slechts een beetje geaccepteerd voelt in 'gewone' kroegen. Ten slotte valt het op dat één lesbische respondent niet op stap gaat in gay-kroegen, de reden hiervoor is onbekend.

b. Ervaren reacties op het openlijk hand-in-hand lopen en openlijk gay zijn in publieke ruimtes

In de interviews is er gevraagd naar overige situaties die kunnen ontstaan in de publieke ruimte. Twee thema's blijken vaak aan bod te komen, namelijk het hand-in-hand lopen op straat en het openlijk lesbisch zijn tijdens het 'gewone' uitgaan. Meerdere meiden blijken regelmatig negatieve reacties te vermijden door niet hand-in-hand te lopen.

Annemiek: 'Ja, hier is dat wel gewoon eigenlijk, maar er zijn wel plekken waar ik niet hand-in-hand ga lopen.'

Lianne gaf twee voorbeelden van situaties waarin ze de hand van haar vriendin loslaat. Ze doet dit als ze bij ouderen of Marokkanen in de buurt komt. Ook Sanne zei bij Marokkanen niet hand-in-hand te lopen om haar seksuele voorkeur te verbergen. Annemiek vertelde ten slotte dat ook waar zij vandaan komt, het platteland, ze liever niet hand-in-hand loopt.

Twee mogelijke verklaringen hiervoor zou kunnen zijn dat in sommige domeinen het niet als normaal gezien wordt en dat mensen onbekend zijn met diverse seksuele voorkeuren.

Holly zei het nog lastig te vinden om hand-in-hand te lopen op straat omdat je het onbekend is hoe mensen erop zullen reageren. Voor haar is dit de reden dat ze niet vaak hand-in-hand loopt met haar vriendin. Babet noemde een voorbeeld van een reactie die ze gehad heeft toen ze hand-in-hand liep met haar vriendin. Ze zei dat ze een keer hand-in-hand liep met haar vriendin toen er een moeder met twee kinderen voorbij liep. Een jongetje van rond de 7 jaar oud zei 'gadverdamme' en tot haar verbazing zei zijn moeder hier niets over. Ook Holly heeft een negatieve reactie gekregen toen ze met haar vriendin hand-in-hand liep, ze vertelde:

Holly: 'Ik weet nog dat ik een keer lam hand-in-hand in de stad liep en dat iemand zei hey vieze homo's. Niet aardig.'

Wat opviel is dat Holly dit heel luchtig vertelde, terwijl ze uitgescholden werd in het openbaar. Dat ze het niet zo zwaar opnam zou kunnen komen doordat ze hadden gedronken en 's avonds door het centrum van de stad liepen.

Er vallen twee thema's uit de interviews op over het openlijk gay zijn in het 'gewone' uitgaan. Alle respondenten gaven aan wel eens vervelende reacties en opmerkingen te hebben gehad tijdens het 'gewone' uitgaan, weer valt het op dat geen enkele respondent dit als iets negatiefs benoemd. Een eerste voorbeeld hiervan werd gegeven door Lianne. Toen er gevraagd werd of ze wel eens iets negatiefs meegemaakt heeft in publieke ruimtes, vertelde ze over een gesprek met een man in de trein. Hij was ervan overtuigd haar te kunnen bewijzen dat ze een man nodig heeft.

Lianne: 'Nadat ik afscheid had genomen van mijn vriendin bij de trein kwam er een man naast mij zitten om mij echt te gaan overtuigen waarom een man beter zou zijn dan een vrouw. Waarom dat leuker is, ik moest het echt proberen want dat was beter dan wat ik had enzo. En ja, het stelde niet echt wat voor, het voelde niet persé heel negatief voor mij maar wel een beetje irritant.'

Ze zei dat het 'niet persé heel negatief voelde'. Toch was dit haar antwoord op de vraag of ze iets negatiefs had meegemaakt en zei ze het irritant en dus niet fijn te vinden. Lianne gaf in het hoofdstuk over de definitie van acceptatie aan dat haar gevoel van acceptatie vooral samenhangt met mensen in haar hechte sociale netwerk. Dit zou kunnen verklaren waarom ze

aangaf dat deze reactie niet veel voor haar betekende. Froukje vertelde dat het in situaties in de publieke ruimte meestal mannen waren.

Froukje: 'Wat wel irritant is, is als je in een kroeg staat en je zoent met een meisje dat het gefilmd wordt, of dat er een foto van wordt gemaakt. Of dat vaste gedrag van mannen of hij mee mag doen enzo, en dat is gewoon irritant.'

Sanne heeft soortgelijke situaties meegemaakt.

Sanne: 'Ik stond een keer 's nachts voor een eetgelegenheid in de stad. Tijdens de afscheidszoen kwam kwamen er kerels naar buiten: 'Ja, jullie zijn te mooi om met elkaar te zoenen. Jullie zijn niet gay! En ik heb wel vaker dat mensen zeggen dat je niet gay kan zijn. Of oja, ook een keer in een kroeg in de stad, zo'n kerel, en dat is dan meer voor de lol neem ik aan. Hij zegt dan inderdaad jij bent niet gay, gaan ze je proberen over te halen om te zoenen of om mee naar huis te gaan terwijl je daar duidelijk niet op zit te wachten.'

Toen er werd gevraagd of Sanne dit als iets negatiefs heeft ervaren valt het op dat ze zich net als Lianne weinig aantrekt van dit soort gebeurtenissen.

Sanne: 'Nou nee niet echt, ik vind het ook wel weer grappig. Maar het is ook niet persé oké, ik bedoel ze zijn er op dat moment echt van overtuigd dat je niet gay kan zijn dus dat is gek.'

Net als Lianne benoemde Sanne het niet als negatief, wel gaf ze aan het niet 'oké' te vinden. Zoals eerder beschreven in het hoofdstuk over de definitie van acceptatie, gaf Sanne aan zich niks aan te trekken van andere mensen, zij vindt het belangrijk dat mensen in haar hechte sociale netwerk het accepteren. Dit zou een reden kunnen zijn dat ze het niet als negatief ervaart.

Opvallend in alle interviews is dat de voorvallen in de publieke ruimte bijna allemaal met mannen zijn, op de moeder met haar zoontje na. Als er doorgevraagd werd naar wat vervelende reacties met ze doen blijkt ze zich er allemaal meestal niet veel van aantrekken. Een mogelijke verklaring hiervoor is beschreven in hoofdstuk 4.3.1. Dit wordt toegelicht in de citaten in dit hoofdstuk, waar Lianne en Sanne vertellen dat hun gevoel van acceptatie

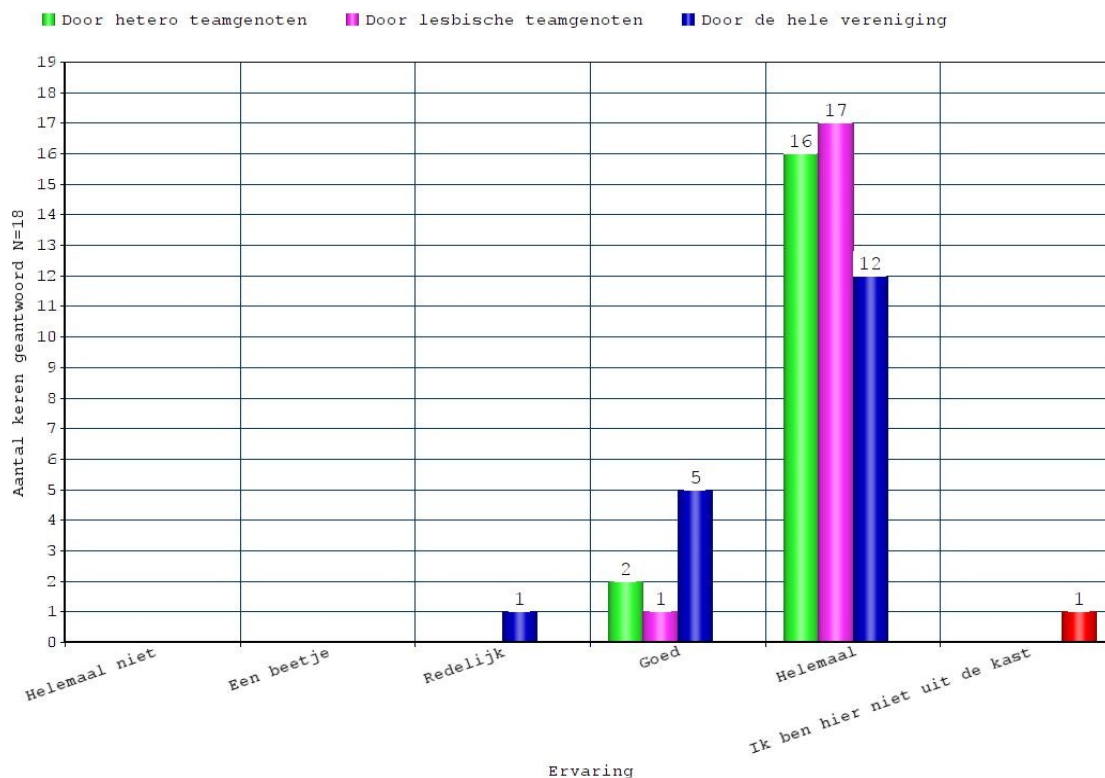
samenhangt met hun hechte sociale netwerk, mensen die ze niet kennen hebben hier weinig invloed op.

4.3.3 De ervaren mate van acceptatie binnen het vrouwenvoetbal

Naast de onderzochte domeinen in 4.3.2, is er onderzoek gedaan naar de mate van acceptatie binnen het vrouwenvoetbal. Dit is een belangrijk onderdeel van dit onderzoek vanwege de verwachting dat de acceptatie binnen het vrouwenvoetbal hoger zal liggen dan in (sommige) andere domeinen. In de volgende paragraaf zal uitgebreid ingegaan worden op de ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal, aan de hand van de enquête en de interviews.

I Voetbal: Informatie over de respondenten uit de enquête

De eerste route is voor lesbische en biseksuele (LB) vrouwen die lid zijn van de voetbalvereniging. In tabel 6 worden de enquêtegegevens van deze respondenten weergegeven.

Tabel 6: De ervaren mate van acceptatie door lesbische en biseksuele vrouwen binnen TKB (enquête)

Het moet toegelicht worden dat het aantal respondenten hier negentien is in plaats van achttien. De reden hiervoor is dat er één vrouw niet 'uit de kast' is, ook niet binnen de voetbalvereniging. Omdat deze respondent hierdoor niet de eerste route kon doorlopen, en heeft aangegeven niet geïnterviewd te willen worden, blijven de redenen hiervoor onbekend. De vraag of iemand 'uit de kast' is, is in dit hoofdstuk wel meegenomen om te kunnen achterhalen of er vrouwen zijn die in het ene domein wel 'uit de kast' zijn en in het andere niet. Binnen de voetbalvereniging kon er zo bijvoorbeeld gevonden worden of er vrouwen zijn die wel 'uit de kast' zijn binnen hun team, maar niet binnen de rest van de vereniging. Uit tabel 6 is op te maken dat er binnen de vereniging één respondent helemaal nergens 'uit de kast' is. De rest is zowel binnen de vereniging, als binnen hun team 'uit de kast'.

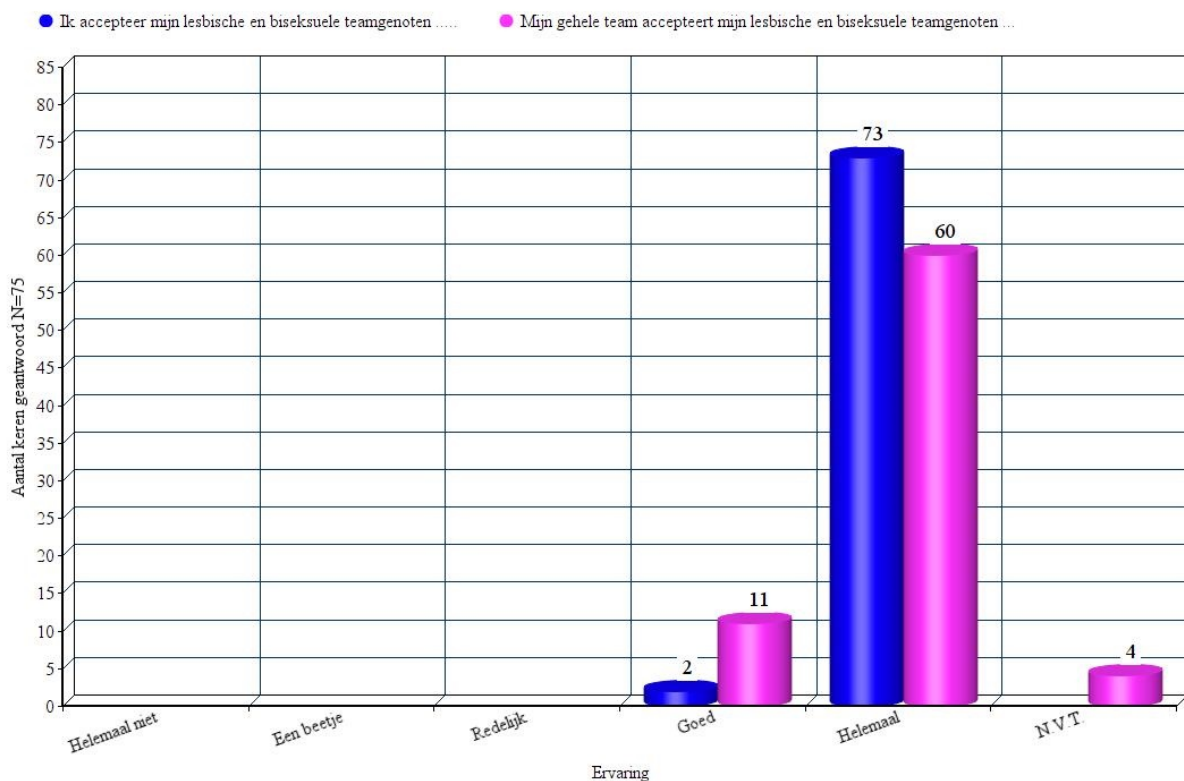
Ten tweede komt er uit de enquêtegegevens dat LB-vrouwen zich binnen hun team vaker helemaal geaccepteerd voelen dan binnen de hele vereniging. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat de respondenten een goede band hebben met hun teamgenoten, de teamgenoten staan dicht bij het hechte sociale netwerk. Zoals beschreven in de definitie die geïnterviewde respondenten geven van acceptatie kan dit de ervaren mate van acceptatie positief beïnvloeden. De tweede mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat seksuele diversiteit niet onbekend is voor hun heteroseksuele teamgenoten. Omdat ze bij de LB-responsent in het team zitten kennen zij minstens één vrouw binnen de vereniging die (ook) op hetzelfde geslacht valt. Omdat er in alle teams van de geïnterviewde respondenten meerdere vrouwen 'uit de kast' zijn, kennen de respondenten uit de enquêtes naar verwachting meerdere LB vrouwen. De derde mogelijke verklaring zou de prevalentie van seksuele diversiteit binnen hun team van invloed kunnen zijn. Naar verwachting is de ervaren mate van acceptatie hoger in teams met een hogere prevalentie van LB-vrouwen. Hier wordt in het stuk over de interviews dieper op ingegaan.

Er is één respondent die aangeeft zich slechts redelijk geaccepteerd te voelen door de hele vereniging, verder voelen alle respondenten zich goed of helemaal geaccepteerd door de drie groepen die weergegeven zijn in tabel 6. De redenen hiervoor zijn onbekend, de respondent heeft aangegeven niet geïnterviewd te willen worden.

Daarnaast toont tabel 6 dat de LB-respondenten bijna geen verschil ervaren tussen de mate van acceptatie door hun heteroseksuele teamgenoten en LB-teamgenoten. Helaas is er in de interviews niet gevraagd naar het verschil tussen heteroseksuele teamgenoten en LB-teamgenoten. Als er vervolgens gekeken wordt naar een mogelijk verschil in de ervaren acceptatie op het gebied van seksuele voorkeur tussen de veertien lesbische respondenten en

de vier biseksuele respondenten, blijkt ook hier nauwelijks verschil in te zitten. Door deze twee bevindingen samengenomen worden, kan er op basis van informatie uit dit onderzoek geconcludeerd worden dat er binnen de studenten voetbalvereniging geen verschil is in mate van acceptatie van vrouwelijke homoseksualiteit en biseksualiteit. De twee kanttekeningen bij deze bevinding zijn dat er in de interviews niet gevraagd is naar mogelijke verklaringen hiervoor, en dat er in het onderzoek geen onderscheid is gemaakt tussen LB-respondenten.

De tweede route in de enquête werd doorlopen door de heteroseksuele vrouwen die lid zijn van de voetbalvereniging. Er werd ze gevraagd in welke mate zichzelf, en hun team, seksuele diversiteit accepteren. Dit geeft inzicht in het algemene beeld vanuit deze vrouwen en maakt een latere vergelijking met het ervaren gevoel van acceptatie door de LB-respondenten mogelijk. In tabel 7 zijn de antwoorden van de heteroseksuele respondenten op twee vragen te zien. Blauw geeft hun persoonlijke mate van acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit aan en roze geeft de mate van acceptatie aan die volgens hun over het algemeen binnen het hele team heerst.

Tabel 7: De mate van acceptatie vanuit zichzelf en hun team door de heteroseksuele vrouwen binnen TKB (enquête)

De vergelijking tussen de mate waarin zichzelf seksuele diversiteit accepteren en in hoeverre dit binnen het team gebeurt blijkt volgens meerdere respondenten te verschillen. De persoonlijke acceptatie wordt iets hoger ingeschat.

Twee respondenten zeggen hun LB-teamgenoten goed te accepteren en de rest helemaal. Dit komt overeen met de gevoelens van de respondenten in tabel 6. Ook hier geeft de meerderheid van de LB-respondenten aan dat zij zich helemaal geaccepteerd voelen door hun hetero teamgenoten en is er niemand die redelijk of lager heeft geantwoord.

II Voetbal: Informatie van de respondenten uit de interviews

In deze paragraaf wordt er met behulp van de interviews dieper ingegaan op de ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit door LB-respondenten van de voetbalvereniging. Het doel is een duidelijk overzicht krijgen van het domein vrouwenvoetbal. De definitie van acceptatie volgens de respondenten, zoals beschreven in 4.3.1, zal aangehouden worden bij het analyseren van de interviews. Aanvullende gegevens over de respondenten zijn terug te zien in hoofdstuk 4.2.

Acceptatie binnen de vereniging en binnen het team

In de enquête is een verschil gevonden tussen de ervaren mate van acceptatie door de LB-respondenten binnen het team en binnen de gehele vereniging (tabel 6). Van de acht respondenten die geïnterviewd zijn, blijken drie vrouwen dit ook zo te voelen. Sanne en Lianne gaven beide aan dat dit zou kunnen komen door de hoge prevalentie van seksuele diversiteit in hun team. Zij spelen beide in team D waar zestien van de 23 vrouwen lesbisch of biseksueel is.

Sanne: 'Ons team heeft er zoveel dat het binnen het team nog meer geaccepteerd wordt omdat iedereen het normaal vindt.'

Lianne: 'Het is eigenlijk eerder bijzonder als je alleen op mannen valt, omgekeerde wereld. De norm is meer dat je op vrouwen valt.'

Zowel in de quote van Sanne als Lianne komt de verbinding met de definitie zoals beschreven in hoofdstuk 4.3.1 weer naar voren, ze voelen een hogere mate van acceptatie als hun seksuele voorkeur als normaal gezien wordt. De derde respondent die aangaf binnen het

team een hogere mate van acceptatie te ervaren is Holly, in haar team zijn vier van de 24 teamleden lesbisch of biseksueel.

Holly: 'Ja, omdat mijn team mij natuurlijk goed kent. Maar ook bij TKB is het prima dus het scheelt niet veel.'

Hier liet Holly merken dat ze een hogere mate van acceptatie ervaart door mensen die haar beter kennen. Het hechte sociale netwerk werd door haar als mogelijke verklaring gegeven voor het ervaren verschil tussen de mate van acceptatie binnen het team en binnen de vereniging. Daarnaast zei ze echter dat ze zich binnen de gehele vereniging goed geaccepteerd voelt.

Ook Sanne en Lianne ervaren een hoge mate van acceptatie binnen de vereniging op het gebied van hun seksuele voorkeur.

Sanne: 'Alle vrouwen worden sowieso door iedereen geaccepteerd.'

Hier wordt een verschil in de mate van acceptatie tussen homoseksuele mannen, en LB-vrouwen geïmpliceerd. Later dit hoofdstuk wordt hier kort aandacht aan besteed. Voor de vergelijking tussen het team en de vereniging zei de opmerking van Sanne iets over de opvallend hoge mate van acceptatie die zij in haar team ervaart. Want ondanks het verschil met het team, gaf ze duidelijk aan dat volgens haar alle LB-vrouwen ook binnen de gehele vereniging geaccepteerd worden. Toen er gevraagd werd naar negatieve ervaringen binnen het team of binnen de vereniging, konden Sanne, Holly en Lianne er alle drie geen noemen.

De overige vijf respondenten die geïnterviewd zijn hebben aangegeven geen verschil te voelen in de mate van acceptatie van seksuele diversiteit binnen het team en binnen de vereniging. Agnes gaf echter aan dat ze dit niet zeker kan weten.

Agnes: 'Door mijn teamgenoten voel ik mij helemaal geaccepteerd. Binnen de hele vereniging weet ik dat niet zeker.'

Ze gaf aan dat ze het niet van iedereen kan weten binnen de vereniging, wat deze vraag misschien lastiger maakt om goed te beantwoorden. Dit sluit aan bij wat eerder naar voren kwam, als mensen niet weten dat ze op vrouwen valt, is het niet mogelijk om te weten of ze

het accepteren. Zo is het andersom ook niet mogelijk voor respondenten om dit te weten over mensen die ze niet kennen. Ook Froukje, Babet, Daphne en Annemiek voelen zich binnen het team en binnen de gehele vereniging in dezelfde mate geaccepteerd.

Opvallend was dat geen enkele respondent zei iets negatiefs mee te hebben gemaakt binnen de gehele vereniging, en slechts één binnen het team. Deze negatieve herinnering speelde zich af op de avond dat Annemiek vertelde dat ze aan haar team vertelde lesbisch is. Één van de eerste avonden dat ze samen zaten met het team kwam ter sprake dat Annemiek een vriendin had. Ze vertelde dat de groep heel goed reageerde en dat het onderwerp snel voorbij was. Later op de avond kwam er echter een teamgenoot naar haar toe:

Annemiek: 'Ze vroeg: 'ben je dan ook verliefd op mij enzo. En als je dan met me praat is dat dan ook gek?' En dat ik dan moest zeggen nee, ik heb al een jaar een vriendin wees niet bang ofzo. Daar heb ik een hekel aan hoor als mensen dat meteen zeggen of denken.'

Ondanks deze negatieve ervaring voelt Annemiek zich nog steeds helemaal geaccepteerd door haar team. Ze liet merken het niet goed met deze teamgenoot te kunnen vinden, dit zou mogelijk kunnen verklaren dat de mening van deze teamgenoot geen invloed heeft op de acceptatie die Annemiek ervaart vanuit het hele team (4.3.1).

'Uit de kast' komen in het voetbalteam

Behalve bij Annemiek kwamen geen negatieve ervaringen ter sprake op het gebied van 'uit de kast' komen binnen het voetbalteam. Wat opviel was dat Lianne, Daphne en Sanne zich niet konden herinneren dat ze 'uit de kast' zijn gekomen binnen hun huidige team. Dit lijkt te betekenen dat seksuele diversiteit openlijk aanwezig kan zijn zonder dat er een ding van gemaakt wordt. Zo gaf Lianne aan dat zich niet kan herinneren dat ze 'uit de kast' is gekomen, toen ze lid werd had ze al een vriendin en dit was vanaf het begin bekend in het team.

Lianne: 'Het was niet echt een gespreksonderwerp, want het is gewoon normaal ofzo.'

Daphne: 'Ik weet eigenlijk niet of ik wel uit de kast ben gekomen in het team, het was gewoon normaal.'

Later vertelde Daphne dat het 'uit de kast' binnen haar team van haar vorige vereniging een spannend moment voor haar was en ze kon zich de reacties nog goed herinneren.

Daphne: ' Sommige teamgenoten zeiden: 'Ik wist het wel!' En weer anderen vonden het heel raar en dachten huh, echt? En ja dat is bij TKB wel heel anders want daar waren al mensen uit de kast. Ik denk dat er bij mijn oude team nog wel een paar uit de kast gaan komen. Maar ik was de eerste dus wist totaal niet hoe mensen zouden gaan reageren.'

Hier komt naar voren dat de prevalentie van LB-vrouwen in een groep het voor Daphne van invloed is, als er meer seksuele diversiteit aanwezig is vindt ze het minder spannend om te vertellen lesbisch of biseksueel is. Ook in het interview met Sanne blijkt de prevalentie van seksuele diversiteit van invloed. Sanne heeft bij vier verenigingen in een team gespeeld, en alleen bij de laatste twee teams is ze 'uit de kast' gekomen. Het eerste team waarin ze open was over haar seksuele diversiteit was het laatste team waarvan ze deel uitmaakte voordat ze bij TKB ging.

Sanne: 'En daar waren ook al drie anderen uit de kast gekomen in dat team. En daar was iedereen ook oké mee. Dus nouja was eigenlijk allemaal positief.'

Ook in het huidige team van Sanne waren alle reacties positief, ze voelt zich helemaal geaccepteerd. Agnes, Babet en Holly zeiden alle drie dat ze het verteld hebben toen het ter sprake kwam, ze hebben het als positief ervaren en gaven aan geen vervelende reacties te hebben gehad. Binnen het team van Froukje werd er niet gewacht tot het ter sprake kwam, zo vertelde ze.

Froukje: 'Je moest je meteen voorstellen met: wie ben je, wat doe je en wie doe je? Zodat er geen onduidelijkheid meer kon zijn over waar je op viel.'

Froukje vertelde bovenstaande lachend en gaf aan dat ze het fijn vond dat iedereen het meteen wist. Froukje had daarvoor in een ander team gespeeld waarin ze het aan veel mensen niet had verteld. Toen er door werd gevraagd waarom ze het in haar oude team niet verteld had, zei Froukje:

Froukje: 'Ja, er werd er ook niet naar gevraagd, dan had ik het waarschijnlijk wel gezegd.'

Zeven van de acht geïnterviewde vrouwen hebben het 'uit de kast' komen binnen hun team als heel erg positief ervaren. Alleen Annemiek vertelde over een vervelende ervaring met één van haar teamgenoten, ze gaf aan zich alsnog in hoge mate geaccepteerd te voelen door haar team. Ook de andere zeven respondenten ervaren een hoge mate van acceptatie binnen hun voetbalteam en de vereniging.

Het web van de percepties over het vrouwenvoetbal, het genderstereotype en de prevalentie van seksuele diversiteit

Froukje vertelde dat vrouwen die voetballen door de maatschappij geassocieerd worden met lesbisch zijn, volgens haar zorgt dit voor een hoge ervaren mate van acceptatie door LB-vrouwen omdat mensen niet uitgaan van heteroseksualiteit. Dit blijkt aan te sluiten bij de definitie zoals beschreven door de geïnterviewde respondenten (4.3.1). Daarnaast gaf Froukje aan dat de percepties over het vrouwenvoetbal ervoor zouden kunnen zorgen dat de sport LB-vrouwen aantrekt.

Froukje: 'Het kan wel zo zijn dat als je wat stoerder bent je misschien vaker lesbisch bent en van een stoerdere sport houdt. Maar ik denk omdat het heel geaccepteerd is binnen voetbal, dat het daarom ook meer vrouwen aantrekt die lesbisch zijn omdat die weten dat het daar goed is. Daardoor is het ook meer open waardoor je het meer ziet, maar zit het er dan ook echt meer? En het heeft ook niet altijd met stoerheid te maken, dan zou dit beeld in meer mannelijkere sporten moet bestaan, want mijn vriendin basketbalt en daarbinnen is het echt nog heel bijzonder enzo.'

Uit deze quote blijkt dat Froukje van mening is dat stoerdere vrouwen vaker lesbisch zijn en daarom misschien van stoerdere sporten houden. Vervolgens beschrijft ze voetbal als een mannelijke sport. Het mannelijke genderstereotype wordt dus zowel direct aan voetbal als aan seksuele diversiteit gekoppeld. Net als Daphne, Annemiek en Sanne denkt zij echter niet dat de voetbalsport zelf direct verbonden is met lesbisch of biseksueel zijn.

Een tweede mogelijke oorzaak van een hogere prevalentie van LB-vrouwen in het voetbal werd genoemd door Babet en Holly, namelijk: de genen. Ze vermoeden dat de genen

ervoor zorgen dat stoere vrouwen vaker lesbisch zijn en denken deze vrouwen met het mannelijke genderstereotype voetbal vaker leuk vinden. Annemiek noemt genen niet letterlijk, maar beschrijft wel dezelfde verbinding tussen stoerdere vrouwen en een passie voor voetbal.

Annemiek: 'Als ik tegen meisjes in die basisschoolklas zeg dat ik voetbal, valt het op dat meisjes die minder meisjesachtiger zijn dat geweldig vinden. Ze zijn dan nog niet met seksualiteit bezig, maar dan zie je wel dat stoerdere meiden voetbal leuker vinden.'

Toen er aan Agnes gevraagd werd of er meer LB-vrouwen op voetbal zitten, gaf ze aan dat het volgens haar zo lijkt door de percepties over vrouwenvoetbal. Omdat mensen het mannelijke genderstereotype associëren met voetbal en met lesbische of biseksueel zijn, vallen de enkele vrouwen die hieraan voldoen volgens haar meer op. Ook Daphne en Sanne blijken van mening dat het mannelijke genderstereotype in het vrouwenvoetbal een vertekend beeld is:

Sanne: 'Ik denk dat je die er sneller uitvist, en dat het meer opvalt omdat het het algemene beeld is. Terwijl er in verhouding eigenlijk veel meer meisje meisje vrouwen zijn bij TKB die lesbisch of biseksueel zijn.'

Daphne: 'Ik ken zelf veel meisje meisjes die lesbisch zijn en op voetbal zitten dus ik denk dat t meer een beeld is.'

Babet en Lianne zeiden beide zowel een verbinding te zien tussen het mannelijke genderstereotype en lesbisch of biseksueel zijn, als tussen het mannelijke genderstereotype en voetbal. Dit veronderstelt een verbinding tussen lesbisch zijn en op voetbal zitten, deze werd echter door beide respondenten zelf niet genoemd. Daarnaast gaf Lianne aan dat de mannelijkheid van veel lesbische vrouwen volgens haar wel overdreven wordt:

Lianne: 'Ja, ik denk wel dat het over het algemeen stoerdere vrouwen zijn. Maar er zijn er een paar die het echt moeten laten zien aan de buitenwereld en ik denk dat daar dan misschien ook vooral dat beeld vandaan komt.'

Tot slot kwam er systematisch in de interviews naar voren dat volgens zes van acht respondenten homoseksuele mannen minder geaccepteerd zouden worden dan LB-vrouwen in de voetbalsport. Lianne en Holly zeiden dat ze denken dat dit gelijk is, maar plaatsten hier zelf een kanttekening bij. Op de vraag of homoseksuele mannen evenveel geaccepteerd worden als LB-vrouwen antwoorden zij:

Holly: 'Dat denk ik wel ja, in theorie sowieso. Maar ik denk toch wel dat mannen meer moeite zullen hebben met een homo dan vrouwen met lesbische vrouwen.'

Lianne: 'Maar ja, ik denk dat misschien mannen sowieso meer moeite mee hebben, al helemaal hiermee binnen voetbal. Ik weet het niet, misschien zijn er wel mensen die er een issue van maken maar ik denk dat dat bij TKB niet nodig is.'

4.3.4 De vergelijking tussen vrouwenvoetbal en andere domeinen

In dit hoofdstuk zullen eerst kort de verschillen tussen de domeinen beschreven worden op basis van de resultaten van dit scriptie onderzoek. Vervolgens zullen uitspraken van de geïnterviewde respondenten weergegeven worden over waarom de acceptatie volgens hen hoger is in het vrouwenvoetbal. Daarna zullen er mogelijke verklaringen voor verschillen tussen de domeinen op basis van de resultaten beschreven en geïnterpreteerd worden door de onderzoeker. Ten slotte zal er beschreven worden of er overlap is tussen de drie vooraf geformuleerde verwachte verklaringen en de uitspraken/resultaten van de respondenten.

I Gevonden verschillen in de ervaren mate van acceptatie door de respondenten tussen de zes domeinen vrouwenvoetbal, familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte

Ten eerste kan er geconcludeerd worden dat er op basis van de enquête geen enkele respondent uit dit scriptie-onderzoek zich 'helemaal niet' of slechts 'een beetje' geaccepteerd voelt in de domeinen voetbal, familie, studie, werk vrienden en publieke ruimte. Ook de afgenomen interviews zeggen alle respondenten een hoge mate van acceptatie te ervaren.

Ondanks deze positieve uitkomst van dit scriptie-onderzoek, zijn er verschillen in de ervaren mate van acceptatie ontdekt tussen vrouwenvoetbal en de overige onderzochte domeinen. Er kan op basis van de resultaten, uit zowel de enquêtes als de diepte-interviews, een top drie gegeven worden van de domeinen waarin de LB-respondenten de hoogste mate

van acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit ervaren. Deze top drie is tot stand gekomen door de resultaten van enquêtes aan te vullen en te vergelijken met de ervaringen van de acht respondenten die geïnterviewd zijn. De Groningse studenten gaven aan dat ze achtereenvolgens binnen de domeinen voetbal, vrienden en familie de hoogste mate van acceptatie ervaren.

Ten eerste blijkt zowel op basis van de enquêtes als de interviews dat alle respondenten, in het domein voetbal de hoogste mate van acceptatie ervaren op het gebied van hun seksuele voorkeur. Daarnaast bleek uit de enquête dat de ervaren acceptatie door LB-teamgenoten hoger is dan door heteroseksuele teamgenoten en door de hele vereniging. Ook bij vrienden is er onderscheid gemaakt tussen LB-vrienden en heteroseksuele vrienden. Het is op basis van deze achttien geïnterviewde respondenten echter niet duidelijk te zien bij welke groep de acceptatie hoger is, omdat vier respondenten geen LB-vrienden buiten het voetbal hebben. Er is echter alsnog vaker 'helemaal' geantwoord over de ervaren acceptatie door LB-vrienden dan door heteroseksuele vrienden van de respondenten. Daarom lijkt het ook in het domein vrienden waarschijnlijk dat de ervaren mate van acceptatie door LB-vrienden hoger is. De derde plaats op basis van de hoogste mate van ervaren acceptatie in dit scriptie-onderzoek is voor het domein familie. De enquête gaf weer dat de LB-respondenten zich in dit domein het meest geaccepteerd voelen door hun broer(s) en zus(sen). Door de vader werd in het domein familie de laagste mate van acceptatie ervaren, één respondent voelde zich hier slechts redelijk geaccepteerd.

In de domeinen studie, werk en de publieke ruimte blijken de respondenten achtereenvolgens de laagste mate van acceptatie te ervaren. Ondanks de kleine verschillen blijken de respondenten in het domein studie toch meer acceptatie te ervaren dan op het werk. Het domein publieke ruimte is in dit scriptie-onderzoek opgesplitst in het 'gay' en 'gewone' uitgaan (enquête) en het openlijk LB-zijn op straat en in publieke ruimtes (interviews). Zoals verwacht kon worden, voelen LB-studentes zich in 'gewone' kroegen minder geaccepteerd dan in 'gay'-kroegen. Wanneer de domeinen studie en werk vergeleken worden met het 'gay'-uitgaan, wordt ook hier een hogere mate van acceptatie in 'gay'-kroegen zichtbaar. In het 'gewone' uitgaan blijkt het aantal LB-respondenten dat in de enquête aangeeft zich 'helemaal' geaccepteerd te voelen even hoog te zijn als bij het domein studie, en iets hoger dan op het werk.

Toen de onderzoeker tijdens de acht interviews doorvroeg naar het openlijk LB-zijn op straat en in publieke ruimtes, kwam er duidelijk naar voren dat de geïnterviewde respondenten

in het domein publieke ruimte de laagste mate van acceptatie ervaren, met name op straat en in 'gewone' kroegen. Op basis van het aantal beschreven situaties die door de LB-respondenten als irritant of vervelend ervaren werden binnen het domein publieke ruimte in vergelijking met de andere vijf domeinen, eindigt publieke ruimte onderaan. Tijdens de interviews viel het op dat het woord negatief door de respondenten zelden tot nooit gekoppeld werd aan deze ervaringen. De verhalen die verteld werden als er gevraagd werd naar negatieve gebeurtenissen lijken vaak verzacht te worden door te zeggen 'het ook wel grappig' te vinden of door het op een hele luchtige manier te vertellen.

II Verklaringen voor de hogere mate van ervaren acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit in het domein vrouwenvoetbal volgens de geïnterviewde respondenten

In de interviews noemden enkele respondenten mogelijke verklaringen voor een hogere mate van acceptatie binnen hun voetbalvereniging in vergelijking met andere domeinen. In deze paragraaf worden deze uitspraken weergegeven. Het gaat in deze paragraaf dus om verklaringen die volgens het gevoel en de vermoedens van de respondenten van invloed zijn op de mate van acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit.

Toen er aan Lianne werd gevraagd of er volgens haar verschillen waren tussen de mate van acceptatie in het vrouwenvoetbal en andere domeinen, noemde ze een positief effect van de percepties over vrouwenvoetbal.

Lianne: 'Uhm, nouja in veel domeinen krijg je gewoon ongemakkelijke situaties omdat mensen er niet van uitgaan enzo en dat heb je bij voetbal niet want daar is het eerder andersom.'

Holly en Froukje noemden beide opleidingsniveau als mogelijke verklaring voor de hoge mate van acceptatie binnen de voetbalvereniging. Omdat TKB naast een voetbalvereniging ook een studentenvereniging is, volg(d)en alle leden een HBO opleiding of Universitaire studie.

Holly: 'Dat bedoel ik echt niet negatief of uit de hoogte, maar ik denk dat hoger opgeleiden over het algemeen ruimdenkend zijn en iedereen accepteren.'

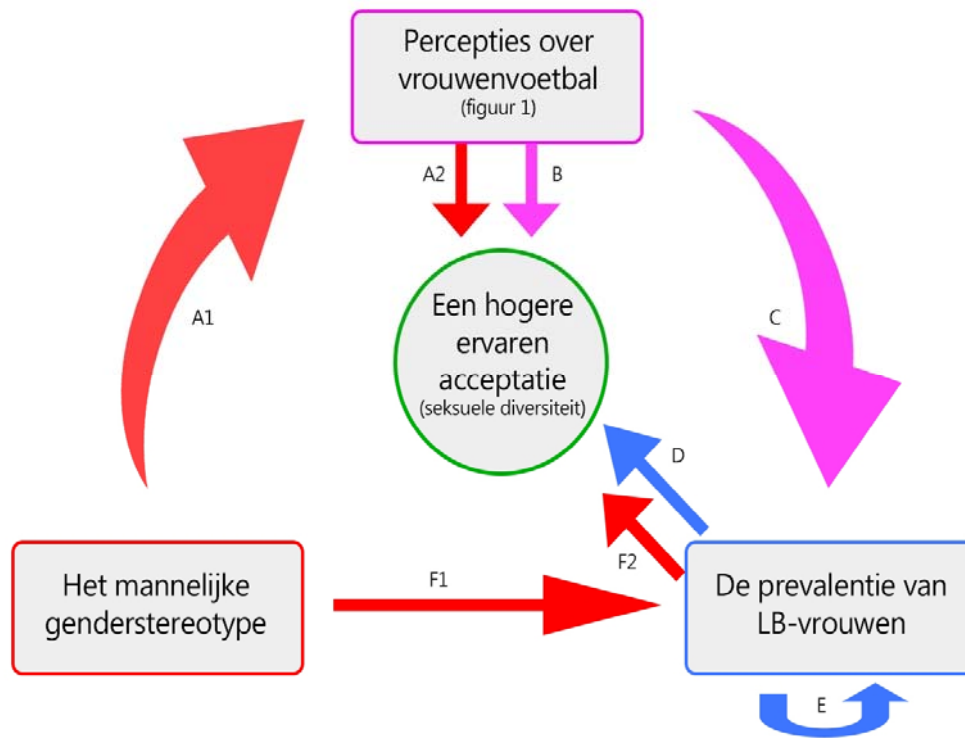
Froukje: 'Ik denk sowieso wel dat het bij studentenverenigingen opener is, in vergelijking met gewone verenigingen.'

Naast opleidingsniveau noemde Holly de lage prevalentie van geloof als mogelijke reden voor de hoge acceptatie binnen de vereniging.

Holly: 'Volgens mij is TKB gewoon wel heel ruimdenkend en ook niet veel gelovigen ofzo en allemaal studenten.'

III Verklaringen voor de hogere mate van ervaren acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit in het domein vrouwenvoetbal in vergelijking tot de overige vijf domeinen (familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte) op basis van de resultaten geïnterpreteerd door de onderzoeker.

In deze paragraaf zal de onderzoeker de verschillen tussen de domeinen die gevonden zijn in de resultaten (I) proberen te verklaren door de genoemde mogelijke verklaringen volgens de geïnterviewde respondenten (II) en de mogelijke verklaringen die verweven zitten in de rest van het resultatenhoofdstuk met elkaar te koppelen en te interpreteren. In figuur 2 wordt de ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit gekoppeld aan de wisselwerking tussen de drie verwachte verklaringen: percepties over het vrouwenvoetbal, het genderstereotype en de prevalentie van seksuele diversiteit. Aan de hand van figuur 2 zal vervolgens de hoge mate van ervaren acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal geprobeerd verklaard te worden en vergeleken worden met de andere vijf domeinen. Om onduidelijkheid te voorkomen dient toegelicht te worden dat figuur 1 en figuur 2 ondanks de overlap zowel samen als afzonderlijk te interpreteren zijn. Deze overlap is ontstaan doordat het genderstereotype naast één van de drie verwachte verklaringen (figuur 1), ook onderdeel uit bleek te maken van de percepties over vrouwenvoetbal (figuur 2, effect a1).

Figuur 2: De wisselwerking tussen de drie verwachte verklaringen en de invloed op de ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit.

De mogelijke verklaringen blijken zowel een positieve als een negatieve invloed te kunnen hebben op de ervaren mate van acceptatie die erop volgt in een domein. De eerste mogelijke verklaring voor de hoogste ervaren mate van acceptatie in het domein vrouwenvoetbal werd door meerdere geïnterviewde respondenten beschreven en blijkt direct betrekking te hebben op de positieve invloed van de verwachte verklaring: percepties over het vrouwenvoetbal (figuur 1). Zoals beschreven door Lianne in de vorige paragraaf (II) ontstaan er volgens haar minder ongemakkelijke situaties omdat mensen bij vrouwen die op voetbal zitten niet automatisch uitgaan van een heteroseksuele voorkeur. Dit positieve effect van de percepties over het vrouwenvoetbal op de ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele voorkeur (figuur 2, effect b) komt overeen met de definitie van acceptatie zoals beschreven de respondenten zoals beschreven in 4.3.1. Omdat heteroseksualiteit binnen het vrouwenvoetbal niet de norm is, wordt er niet raar opgekeken wanneer iemand lesbisch of biseksueel blijkt te zijn. Seksuele diversiteit wordt als normaal gezien en er ontstaat de ruimte om 'jezelf te zijn'. Dit effect lijkt ook aanwezig in een sub-domein van de publieke ruimte, namelijk het 'gay-uitgaan'. Ook daar ervaren de respondenten een hoge mate van acceptatie omdat er, net als in het vrouwenvoetbal, vanuit gegaan wordt dat je (ook) op hetzelfde geslacht

valt.

Percepties over de seksuele voorkeur lijken eveneens de verklaring te zijn voor de iets lagere ervaren mate van acceptatie in de domeinen vrienden, werk, studie en het 'gewone' uitgaan. Hier wordt er waarschijnlijk in eerste instantie vanuit gegaan dat de respondenten hetero zijn, en wordt lesbisch of biseksueel zijn dus niet als norm gezien. Als mensen verrast reageren of er geen interesse in tonen, kan dit een nadelig effect hebben op de mate van ervaren acceptatie door de respondenten.

De verklaring van de percepties over vrouwenvoetbal en seksuele voorkeur, blijkt in dit onderzoek verbonden te zijn met de andere twee verwachte verklaringen, namelijk het genderstereotype (figuur 2, effect a1) en de prevalentie van seksuele diversiteit (figuur 2, effect c). Uit de interviews kwam naar voren dat de respondenten geen directe verbinding ervaren tussen het mannelijke genderstereotype en de acceptatie van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal. Toch kwamen in de resultaten van dit scriptie-onderzoek indirecte verbindingen tussen het mannelijke genderstereotype en een hogere ervaren mate van acceptatie naar voren. Ten eerste lijkt het genderstereotype, door onderdeel uit te maken van de percepties over vrouwenvoetbal (figuur 2, effect a1), indirect verbonden te zijn met en van invloed te zijn op de ervaren acceptatie van LB-vrouwen in het voetbal (figuur 2, effect a2). De directe positieve invloed van de percepties op de acceptatie ten aanzien van seksuele voorkeur is in figuur 2 weergegeven met behulp van effect c. Volgens een paar geïnterviewde respondenten verwachten LB-vrouwen door de percepties over vrouwenvoetbal een hoge acceptatie van seksuele diversiteit in dit domein. Deze verwachting wordt als mogelijke reden genoemd voor het selectie-effect dat LB-vrouwen vaker voetbal kiezen in vergelijking met andere sporten. Op deze manier verhogen de percepties over het vrouwenvoetbal, de prevalentie van LB-vrouwen in het vrouwenvoetbal. De prevalentie van seksuele diversiteit is de derde verklaring waarvan voorafgaand aan het onderzoek een positieve invloed verwacht werd. Deze mogelijke verklaringen zal eerst toegelicht worden om vervolgens de indirecte invloed van het genderstereotype op de ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit duidelijk te kunnen beschrijven.

In de interviews beschreven meerdere respondenten een directe relatie tussen een hogere prevalentie van seksuele diversiteit en een hogere ervaren mate van acceptatie op het gebied van hun seksuele voorkeur (figuur 2, effect d). De respondenten gaven aan dat dit komt doordat lesbisch of biseksueel zijn niet meer als raar of afwijkend gezien wordt als meerdere vrouwen in een groep er voor uitkomen. Dit kwam ook naar 4.3.1 over de definitie van acceptatie ten aanzien van seksuele voorkeur: de respondenten ervaren een hogere mate

van acceptatie wanneer het hebben van een vriendin als normaal gezien wordt. De prevalentie blijkt bovendien bij meerdere respondenten invloed te hebben gehad op de ervaring van het 'uit de kast' komen. Er wordt in de interviews meerdere keren vermeld door de LB-respondenten dat ze eerder 'uit de kast' komen als er al mensen lesbisch of biseksueel zijn in een groep omdat ze het dan makkelijker vinden om open te zijn over hun seksuele voorkeur. Samengevat betekent dit dat een hoge prevalentie van seksuele diversiteit naast direct, ook indirect de mate van ervaren acceptatie positief beïnvloedt omdat meer mensen 'uit de kast' komen (figuur 2, effect e). Er kwam een mogelijke verklaring voor dit positieve effect van de prevalentie van seksuele diversiteit op de ervaring van het 'uit de kast' komen kwam naar voren in de interviews. Sanne beschreef dat als er al openlijk seksuele diversiteit aanwezig is in een groep, LB-vrouwen bijna zeker te weten dat ze geaccepteerd zullen worden. Het selectie-effect blijkt volgens de respondenten binnen het vrouwenvoetbal dus op twee manieren aanwezig te zijn. In dit voorbeeld blijkt dat LB-ers er in het domein vrouwenvoetbal vaker voor kiezen om open te zijn over hun seksuele voorkeur omdat ze weten dat het waarschijnlijk geaccepteerd wordt. Daarnaast werd eerder in deze paragraaf genoemd dat de percepties over het vrouwenvoetbal een reden kunnen zijn voor LB-vrouwen om de voetbalsport te selecteren boven andere sporten.

Het positieve effect van prevalentie van seksuele diversiteit zou, naast in het domein vrouwenvoetbal, ook aanwezig kunnen zijn in het subdomein van de publieke ruimte waar de ervaren acceptatie het hoogst ligt, namelijk in het 'gay'-uitgaan. Naar verwachting zullen daar veel meer LB-vrouwen aanwezig zijn (dat wil zeggen een hoge prevalentie van seksuele diversiteit) waardoor voor de respondenten veel ruimte is om zichzelf te zijn, dit heeft, zoals beschreven in de definitie in 4.3.1, een positieve invloed op de ervaren mate van acceptatie.

Andersom lijkt de bevinding dat het moeilijker is om 'uit de kast' te komen in domeinen vrienden, familie, studie, werk en de overige publieke ruimtes nog een mogelijke verklaring voor de lagere uitkomsten in vergelijking tot vrouwenvoetbal. In deze domeinen is seksuele diversiteit waarschijnlijk zeldzamer, dat wil zeggen dat er een lagere prevalentie van seksuele diversiteit bestaat. Als het niet vaak voorkomt, en daardoor niet als normaal gezien wordt blijken respondenten zich minder geaccepteerd te voelen. Een aanwijzing voor deze lagere prevalentie kwam naar voren uit de enquêtegegevens van het domein vrienden: hier bleken vier van de achttien respondenten geen LB-vrienden te hebben buiten het voetbal.

De verbinding tussen de hogere prevalentie van seksuele diversiteit en de hogere mate van de acceptatie blijkt naast de directe verbinding, ook het genderstereotype te verbinden

met de ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit (figuur 2, f2). De verklaring die door meerdere geïnterviewde respondenten gegeven is voor het positieve effect van het mannelijke genderstereotype op een hogere prevalentie van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal, zijn de genen (figuur 2, f1). Meerdere respondenten denken dat genen die bij stoerdere vrouwen (mannelijke genderstereotype) horen, ook van invloed zijn op de seksuele voorkeur. Dit betekent dat de respondenten denken dat vrouwen met het mannelijke genderstereotype vaker lesbisch of biseksueel zijn, omdat deze genen zich op die twee manieren kunnen uiten. Daarnaast verwachten ze dat vrouwen met het mannelijke genderstereotype voetbal vaker een leuke sport vinden dan meisjes met een meer vrouwelijk genderstereotype. In figuur 2 is te zien dat op deze manier herkenning in het mannelijke genderstereotype door de voetbalvrouwen via het verhogen van de prevalentie van seksuele diversiteit indirect de acceptatie in het domein vrouwenvoetbal verhoogt.

Samengevat betekent dit dat de prevalentie van seksuele diversiteit een essentieel puzzelstukje lijkt te zijn voor het mogelijke effect van het genderstereotype op de ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit.

Er kwamen naast de drie verwachte verklaringen nog twee aspecten regelmatig naar voren uit de resultaten die van invloed zouden zijn op de mate van acceptatie van seksuele diversiteit. De mogelijke verklaring van het hechte sociale netwerk werd regelmatig beschreven door de geïnterviewde respondenten. Voor een goede acceptatie van seksuele diversiteit blijkt het hier noodzakelijk dat er binnen een domein goede sociale contacten worden gelegd. Dit betekent voor het domein werk dat het soort relaties die op het werk bestaan van invloed zijn: hoe hechter de banden hoe groter de kans dat de geïnterviewde respondenten vertellen dat zij lesbisch of biseksueel zijn, en hoe hoger de ervaren mate van acceptatie. Dit geldt ook voor het domein studie. Dit is een mogelijke verklaring voor de lagere ervaren mate van acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit in de domeinen werk en studie in vergelijking tot vrouwenvoetbal.

Daarnaast is geloof meerdere keren genoemd door de geïnterviewde respondenten. Sanne en Daphne hebben dit in hun familie als lastig ervaren, en een deel van hun familie weet het om deze reden nog niet. Door Holly werd de lage prevalentie van geloof binnen de voetbalvereniging genoemd als mogelijke verklaring voor de hoge mate van acceptatie.

Tot slot is als gevolg van de percepties over de voetbalsport, de verwachting waarschijnlijk dat er geen/weinig homoseksuele mannen voetballen omdat die niet geassocieerd worden met het mannelijke genderstereotype. Op basis van de interviews is

echter toch te concluderen dat de meerderheid van de respondenten verwacht dat ook HB-mannen geaccepteerd zullen worden in het voetbal. Dit is de tweede aanwijzing dat, ondanks dat sterke associatie met de voetbalsport, het mannelijke genderstereotype volgens de respondenten geen directe invloed heeft op de acceptatie van seksuele diversiteit,. De sluit aan bij de eerste aanwijzing die hiervoor gegeven werd, namelijk dat er in het vrouwenvoetbal geen directe verbinding is tussen het mannelijke genderstereotype en de ervaren mate van acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit.

5. Conclusie

In dit onderzoek is de ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit door lesbische en biseksuele (LB) studentes in het vrouwenvoetbal vergeleken met vijf andere domeinen (familie, studie, werk, vrienden, publieke ruimte). De hoofdvraag luidde:

Is de mate van acceptatie van seksuele diversiteit hoger binnen het studentenvrouwenvoetbal in Groningen dan in andere sociale domeinen waar studentes die voetballen zich in bevinden (familie, studie, werk, vrienden, publieke ruimte)? Indien dit het geval is, in hoeverre kunnen we dat verklaren door (de wisselwerking tussen) percepties over het vrouwenvoetbal, het genderstereotype en de aanwezige prevalentie van seksuele voorkeuren zoals ervaren door Groningse studentes die op voetbal zitten?

Uit de enquêtes en interviews kan geconcludeerd worden dat de studentes uit Groningen die op voetbal zitten bij G.S.V.V. The Knickerbockers (TKB), binnen het domein voetbal de hoogste mate van acceptatie ervaren in vergelijking met de domeinen familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte.

Tussen vrouwenvoetbal en de domeinen familie en vrienden blijkt het verschil echter niet groot te zijn. De meeste respondenten uit de interviews zeiden dat hun hechte sociale netwerk een zeer grote invloed heeft op de ervaren mate van acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit. Deze hoogste mate van acceptatie die ervaren wordt binnen de domeinen voetbal, familie en vrienden, blijkt sterk samen te hangen met het feit dat deze domeinen in het leven van de geïnterviewde respondenten vaker tot het hechte sociale netwerk blijken te horen. De mate van acceptatie door hun hechte sociale netwerk lijkt naast erg hoog, ook de belangrijkste voorspeller te zijn voor de algehele ervaren mate van acceptatie voor de meeste geïnterviewde respondenten. De iets lagere acceptatie en enkele vervelende ervaringen in sommige andere domeinen blijken los te staan van deze algehele acceptatie omdat de geïnterviewde respondenten het hechte sociale netwerk veel relevanter vinden voor hun acceptatie.

In het domein familie blijkt onvoorwaardelijke steun een reden te zijn voor de hoge mate van acceptatie. Dat de ervaren mate van acceptatie door de LB-vrouwen hier toch lager is dan in het voetbal kan op basis van de interviews mogelijk verklaard worden door het aspect geloof. Geloof kwam in meerdere domeinen, waaronder familie, naar voren als een negatieve invloed op de mate van acceptatie van seksuele diversiteit.

De hogere mate van ervaren acceptatie binnen het domein vrienden dan in familie, studie, werk en publieke ruimte, zou het gevolg kunnen zijn van een selectie-effect. Meerdere respondenten uit de interviews gaven aan dat vriendschappen waarschijnlijk niet (meer) bestaan met mensen die ze niet accepteren zoals ze zijn. Dit betekent dat er tot het domein vrienden waarschijnlijk geen mensen (meer) behoren die de LB-respondenten niet accepteren.

Er blijken meerdere verklaringen te zijn voor de hogere mate van acceptatie binnen voetbal in vergelijking met de andere domeinen. Ten eerste het verwachte effect van de percepties over vrouwen die voetballen (figuur 1). De associatie tussen vrouwenvoetbal en het lesbisch of biseksueel zijn, en het doorbreken van de heteroseksuele norm binnen het voetbal werd in meerdere interviews benoemd. In domeinen waar ervan uitgegaan wordt dat ze heteroseksueel zijn, blijken de geïnterviewde respondenten zich minder geaccepteerd voelen en meer ongemakkelijke en vervelende situaties te ervaren. Daaruit kan geconcludeerd worden dat de afwezigheid van de perceptie dat men met een lesbische of biseksueel persoon te maken te heeft, verbonden lijkt met de (iets) lagere ervaren mate van acceptatie in de domeinen familie, studie, werk, vrienden en publieke ruimte.

Daarnaast leek de derde verwachte verklaring van een hogere prevalentie van seksuele diversiteit in sommige teams, inderdaad een grote positieve invloed te hebben op de ervaren mate van acceptatie. In team D bleek de heteroseksuele norm helemaal verdwenen te zijn: omdat daar zestien van de 23 vrouwen lesbisch of biseksueel zijn, wordt lesbisch of biseksueel zijn daar als de norm gezien. De zeer hoge prevalentie seksuele diversiteit bleek daarnaast het 'uit de kast komen' voor meerdere respondenten makkelijker te hebben gemaakt. Ook respondenten uit team C en B hebben aangegeven dat ze het 'uit de kast' komen makkelijker vonden in hun team vanwege de prevalentie van seksuele diversiteit. Dat er in deze teams slechts drie (team C) of vier (team B) LB-vrouwen uit de kast zijn, toont aan dat de prevalentie van seksuele diversiteit niet hoog hoeft te zijn om een positieve invloed te kunnen hebben.

De verwachting van de invloed van het genderstereotype bleek in de levens van de respondenten op zichzelf geen verklaring te zijn voor de hogere acceptatie binnen het vrouwenvoetbal. Wel blijkt het mannelijke genderstereotype via de percepties over het vrouwenvoetbal, en via het effect van genen die volgens de respondenten bij LB-vrouwen horen, de prevalentie van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal te verhogen. Enkele respondenten spraken de verwachting uit dat de genen die verantwoordelijk zijn voor lesbisch of biseksueel zijn, ook verbonden zijn met stoerdere vrouwen. De respondenten denken dat

omdat voetbal voornamelijk stoerdere vrouwen aantrekt, en stoerdere vrouwen vaker lesbisch zijn, dit een mogelijke verklaring is voor de hogere prevalentie van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal in vergelijking met andere sporten.

Vanwege de gevonden positieve invloed van een hogere prevalentie van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal, lijkt het genderstereotype indirect toch de acceptatie die de geïnterviewde respondenten ervaren in het vrouwenvoetbal positief te beïnvloeden.

Het genderstereotype blijkt in andere domeinen echter wel een directe en bovendien negatieve invloed te kunnen hebben de ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele voorkeur. De respondenten die geïnterviewd zijn, plaatsen zichzelf niet onder het extreme stereotype beeld van LB-vrouwen met een mannelijke houding, bepaalde kleding en haarstijl. Wel noemen een paar respondenten dat LB-vrouwen volgens hun altijd wat stoerder zijn in vergelijking tot de meeste heteroseksuele vrouwen. De respondenten merken andersom toch geconfronteerd te worden met de percepties over LB-vrouwen en vrouwen die op voetbal zin. Er komt meerdere keren naar voren dat mensen verbaasd zijn omdat ze er ‘normaal’ uitzien en niet voldoen aan het mannelijke genderstereotype van een LB-vrouw. Op basis van de gevormde definitie van acceptatie (4.3.1) en enkele uitspraken van respondenten, blijken verbaasde reacties en weinig sociale contacten met LB-vrouwen inderdaad een negatieve invloed te kunnen hebben op de mate van acceptatie die respondenten ervaren op ten aanzien van seksuele hun seksuele voorkeur.

In de domeinen werk en publieke ruimte hebben de respondenten de laagste mate van acceptatie ervaren. Er kwam uit de interviews duidelijk naar voren dat respondenten hier minder vaak hechte sociale contacten leggen. Hoewel ze aangeven minder waarde te hechten aan de mening van mensen in deze domeinen, blijkt dit voor meerdere respondenten toch een reden te zijn om hun seksuele voorkeur daar vaker geheim te houden. Net als bij het domein vrienden lijkt het selectie-effect er op het werk en in de publieke ruimte voor te zorgen dat mogelijke negatieve of onverwachte reacties vermeden worden. Op het werk blijkt uit de meeste interviews dat alleen collega's waarmee ze een sociale band mee hebben weten dat ze lesbisch of biseksueel zijn. Over de publieke ruimte vertelden bijna alle respondenten niet hand-in-hand te lopen in de buurt van ouderen, bepaalde etnische groepen en op het platteland. Daarnaast beschreven alle respondenten gebeurtenissen in de publieke ruimte waarin ze daadwerkelijk met ongewenste of ongemakkelijke opmerkingen of gedragingen te maken hadden.

Het domein studie valt tussen de uitersten van een hoge ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal en lage in de publieke ruimte in. De lagere mate van ervaren acceptatie in het domein studie in vergelijking met vrouwenvoetbal lijkt op basis van dit scriptie onderzoek te komen doordat het domein studie bij de meeste mensen bij de meeste respondenten niet tot het hechte sociale netwerk hoorde, van deze invloed lijkt in het vrouwenvoetbal wel sprake. De hogere mate van ervaren acceptatie in het domein studie in vergelijking met publieke ruimte zou mogelijk verklaard kunnen worden door opleidingsniveau. Meerdere respondenten noemen de positieve invloed van een hoog opleidingsniveau omdat die mensen ruimdenkend zouden zijn en mensen beter zouden accepteren. Het mogelijke effect van een hoog opleidingsniveau werd ook genoemd voor het domein vrouwenvoetbal, omdat TKB een studentenvereniging is betreft het hoog opgeleide mensen in dit domein. Ten slotte bleken de aspecten geloof en het genderstereotype in het domein studie een negatieve invloed te hebben. Het niet voldoen aan het genderstereotype bleek voor verraste reacties te zorgen. Daarnaast bleek er tijdens godsdienst wel een negatief gesproken te zijn over seksuele diversiteit en zouden sommige studiegenoten het volgens een geïnterviewde respondent nooit van zichzelf accepteren als ze op hetzelfde geslacht zouden vallen.

Op basis van dit scriptie-onderzoek wordt er geconcludeerd dat de hoogste mate van acceptatie ervaren wordt binnen het domein vrouwenvoetbal. Deze conclusie is gebaseerd op basis van de rol van percepties over het vrouwenvoetbal, het genderstereotype en de prevalentie van seksuele diversiteit. De percepties over het vrouwenvoetbal en de prevalentie van seksuele diversiteit bleken beide een directe en grote invloed te hebben op de acceptatie die de geïnterviewde respondenten ervaren in het vrouwenvoetbal. Het wel of niet voldoen aan het genderstereotype blijkt, tegen de verwachting in, geen directe positieve invloed te hebben gehad op de mate van acceptatie die de respondenten ervaren in het domein vrouwenvoetbal. Toch lijkt het genderstereotype indirect alsnog een positieve invloed te kunnen hebben op de hogere acceptatie in het vrouwenvoetbal in vergelijking met de andere domeinen te kunnen verklaren. Namelijk door middel van een verhogende invloed van de genen op de prevalentie van seksuele diversiteit te verhogen en door deel uit te maken van de percepties over het vrouwenvoetbal. Tot slot blijkt het genderstereotype wel een directe negatieve invloed te kunnen hebben op de acceptatie in de andere domeinen vanwege verbaasde reacties.

6. Discussie

In sectie 6.1 zullen eerst de resultaten van dit scriptie-onderzoek kritisch besproken worden. Hierbij zal er regelmatig terugkoppeling plaatsvinden tussen de resultaten van dit scriptie-onderzoek en de aanwezige wetenschappelijke kennis in het theoretisch kader. Daarnaast zal aandacht besteed worden aan de (mogelijke) verbinding met de drie verwachte verklaringen in dit scriptie-onderzoek: percepties over vrouwenvoetbal, het genderstereotype en de prevalentie van seksuele diversiteit. In sectie 6.2 zullen de beperkingen van de verschillende onderdelen van dit scriptie-onderzoek beschreven worden. Ten slotte worden in sectie 6.3 enkele aanbevelingen gedaan worden voor eventueel vervolgonderzoek dat een bijdrage zou kunnen leveren aan de wetenschappelijke kennis over de ervaren mate van acceptatie ten aanzien seksuele diversiteit door lesbische en biseksuele (LB) vrouwen in het voetbal.

6.1 Koppeling van de resultaten aan het theoretisch kader

Uit het resultatenhoofdstuk bleken zowel de respondenten uit de enquête als uit de interviews over het algemeen in alle domeinen een hoge mate van acceptatie te ervaren ten aanzien van hun seksuele voorkeur. Een opvallende uitkomst aangezien alle respondenten uit de interviews te maken hebben gehad met ongepaste of ontkennende gedragingen en opmerkingen in relatie tot hun seksuele voorkeur. Deze gebeurtenissen blijken de algemene ervaren acceptatie in de maatschappij ten aanzien van seksuele diversiteit door de LB-respondenten echter niet tot nauwelijks te beïnvloeden. Ook uit onderzoek van Keuzenkamp (2010) blijkt een hoge mate van ervaren persoonlijke acceptatie tegelijk te kunnen bestaan met de mening dat de algemene acceptatie in Nederland ondermaats is. In een ander onderdeel van hetzelfde onderzoek ontdekte Keuzenkamp (2010), een tweede soortgelijke contradictie:

'Een meerderheid van de homojongeren die open zijn over hun seksuele voorkeur krijgt te maken met negatieve reactie(s), een minderheid ervaart een gebrek aan acceptatie' (Keuzenkamp, 2010, p. 97).

De geïnterviewde respondenten gaven een mogelijke verklaring voor deze discrepantie die gevonden is in zowel dit scriptie-onderzoek als de literatuur, namelijk de invloed van het hechte sociale netwerk. Zij gaven daarnaast aan niet alleen veel waarde te hechten aan de acceptatie door mensen uit het hechte sociale netwerk, maar dat de hoge mate van acceptatie die bestaat in dit hechte sociale netwerk daarnaast ook bepaalt hoe geaccepteerd de

respondenten zich over het algemeen geaccepteerd voelen in hun leven ten aanzien van hun seksuele voorkeur. Dit betekent dat de invloed van het hechte sociale netwerk zowel positief als negatief kan zijn.

Zowel op basis van de resultaten van dit scriptieonderzoek als op basis van het theoretisch kader bleek de afwezigheid in het hechte sociale netwerk een negatieve invloed te hebben op de ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit in de domeinen werk en studie (Keuzenkamp, 2011; Keuzenkamp & Bos, 2007). Daarentegen bleek binnen het domein familie de hoge mate van acceptatie die de geïnterviewde studenten ervaren juist te verklaren doordat het domein familie in alle gevallen tot het hechte sociale netwerk behoorde (Keuzenkamp, 2010; Keuzenkamp 2011). Ook in het domein voetbal lijkt de aanwezigheid in het hechte sociale netwerk een mogelijke verklaring kunnen zijn de hoge ervaren mate van acceptatie, dit wordt echter niet ondersteund in de literatuurstudie.

Het selectie-effect dat zowel in de resultaten naar voren blijkt de komen als in het theoretisch kader, lijkt er voor te zorgen dat geïnterviewde respondenten zelf dit hechte sociale netwerk vormen door (onbewust) mensen te selecteren waarvan een hoge mate van acceptatie verwacht wordt (Keuzenkamp, 2011). In het domein vrienden werd het selectie-effect zowel door Keuzenkamp (2010) als door meerdere respondenten beschreven als mogelijke verklaring voor de hoge acceptatie in het domein vrienden. Daarnaast beschreef Keuzenkamp (2011) dat contacten met LB-ers in de directe omgeving de mate van acceptatie verhoogt, dit kan in het domein vrienden een tweede mogelijke verklaring voor de hoge ervaren mate van acceptatie zijn omdat er een vriendschap bestaat met de LB-respondent. Toch bleek uit onderzoek van Keuzenkamp (2010), in tegenstelling tot de uitkomsten van dit scriptie-onderzoek, alsnog 9% van de vrouwelijke LB-jongeren (16-25 jaar) zich niet of slechts gedeeltelijke geaccepteerd te voelen door vrienden. Daarnaast bleek het selectie-effect zich bij de geïnterviewde respondenten in de domeinen werk, studie en publieke ruimte te uiten door het verbergen van de seksuele voorkeur om negatieve reacties te vermijden. Deze bevinding kwam ook naar voren in onderzoek van Keuzenkamp (2011). Afsluitend bleek uit dit scriptie-onderzoek dat het selectie-effect, als gevolg van de percepties over het vrouwenvoetbal, het aantal LB-vrouwen dat voetbal kiest boven andere sporten verhoogt. Deze bevinding zou een mogelijke verklaring kunnen zijn voor de hogere ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit in het vrouwenvoetbal. Zowel op basis van de resultaten van dit scriptie-onderzoek als in literatuuronderzoek, kwam naar voren dat een hogere prevalentie van seksuele diversiteit een positieve invloed heeft (Cox & Thompson,

2003; Engh, 2010; Harris, 2005; Jeanes, 2003; Knoppers & Anthonissen, 2003; Kuyper, 2015). Andersom zou een lagere prevalentie een mogelijke verklaring kunnen zijn voor een lagere ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit in de domeinen werk en studie. Een kanttekening bij deze bevinding uit de resultaten van dit scriptie-onderzoek is dat er niet gevraagd is naar de specifieke zichtbare verdeling van seksuele diversiteit in studie en werk.

Geloof kwam in dit scriptie-onderzoek in meerde domeinen naar voren en blijkt zowel een positieve als een negatieve invloed te kunnen hebben op de ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele voorkeur. Het negatieve effect van geloof dat naar voren kwam in de domeinen studie, werk en familie wordt ondersteund door literatuuronderzoek (Huijnk, 2013; Keuzenkamp, 2011; Keuzenkamp & Bos, 2007; Kuyper, 2015). Op basis van dit scriptie-onderzoek zou deze bevinding andersom kunnen betekenen dat het lage aantal gelovige leden van TKB een positieve invloed heeft op de ervaren mate van acceptatie ten aanzien van de seksuele voorkeur van de LB-vrouwen.

De invloed van sekse die naar voren kwam in dit scriptie-onderzoek blijkt ondersteund te worden door literatuuronderzoek. Mannen hebben over het algemeen een negatievere houding ten aanzien van seksuele diversiteit en in de meeste gevallen blijken mannen betrokken te zijn bij negatieve ervaringen (Keuzenkamp, 2010; Kuyper & Bakker, 2006). Toch blijkt uit dit scriptie-onderzoek, in tegenstelling tot deze bevindingen, dat de ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit in het domein familie niet te verschilt tussen vader en moeder. Daarnaast zou de invloed van sekse mogelijk de hogere ervaren mate van acceptatie die de voetballende studentes ervaren kunnen verklaren omdat de teams uitsluitend uit vrouwen bestaan. Dit wordt ondersteund door literatuuronderzoek, de vrouwelijke LB-respondenten(16-25 jaar) uit onderzoek van Keuzenkamp (2010) gaven aan zich beter geaccepteerd te voelen door hun LB-vrienden van dezelfde sekse op het gebied van hun seksuele voorkeur.

In de onderzoeken van Cox (1998) en Hekma (1994) waarin staat dat vrouwen in het voetbalteam vaak voor het eerst uitkomen voor seksuele voorkeur, zou er verwacht kunnen worden dat vrouwen die voetballen gemiddeld op jongere leeftijd en vaker uit de kast komen. Dit blijkt in dit scriptie-onderzoek echter niet zo te zijn. De gemiddelde leeftijd van het 'uit de kast' komen door voetballende Groningse studentes blijkt met 18 jaar namelijk precies overeen te komen met de gemiddelde leeftijd van vrouwen die tussen de 21-30 jaar waren tijdens het onderzoek van Keuzenkamp (2010). Daarnaast blijkt de gemiddelde leeftijd van

het ‘uit de kast’ komen te dalen (Keuzenkamp, 2010). Hoe jonger de LB-vrouwen op dit moment zijn hoe eerder zij waarschijnlijk uit de kast zijn gekomen. Dit zou samen kunnen hangen met de stijgende lijn op het gebied van acceptatie van seksuele diversiteit in Nederland (Keuzenkamp, 2011; Keuzenkamp et al., 2006; Keuzenkamp & Kuyper, 2013).

Een opvallende bevinding uit dit scriptie-onderzoek is dat het verwachte positieve effect van het genderstereotype geen directe invloed bleek te hebben op de ervaren mate acceptatie ten aanzien van seksuele diversiteit. Het genderstereotype bleek in het domein studie echter wel een direct negatief effect te hebben. Het niet voldoen aan het mannelijke genderstereotype bleek verbaasde reacties te kunnen veroorzaken en dit heeft een negatieve invloed op de ervaren mate van acceptatie door de geïnterviewde LB-respondenten. In het domein vrouwenvoetbal zou dit juist een mogelijke verklaring voor de hogere ervaren mate van acceptatie kunnen zijn. Omdat mensen hier als gevolg van de percepties over het vrouwenvoetbal automatisch van de respondenten verwacht wordt dat ze mannelijk en lesbisch zijn krijgen zij weinig verbaasde reacties (Elling, 2011; Keuzenkamp, 2010; Keuzenkamp, 2011; Kuyper & Keuzenkamp, 2013; Kuyper & Bakker, 2006; Seveck et al., 2014).

Ten slotte bleek uit de enquête dat heteroseksuele respondenten een positiever beeld hebben ten aanzien van de algemene acceptatie van seksuele diversiteit dan LHB-ers. Dit komt overeen met de onderzoeken van Keuzenkamp (2010) en Van Vliet (2015), ook hier bleek heteroseksuele respondenten positiever dan LHB-ers.

6.2 Beperkingen van dit scriptie-onderzoek

Er was in dit onderzoek sprake van triangulatie, dit betekent dat er meerdere methoden van onderzoek gebruikt zijn voor het verzamelen van relevante informatie over hetzelfde thema. Dit bleek waardevol te zijn voor dit onderzoek omdat naast het benutten van bestaande wetenschappelijke kennis, het door middel van een enquête (n=98) en diepte-interviews (n=8) mogelijk was om zowel een kwantitatief beeld (cijfers) als een verdiepend beeld (ervaringen) van acht geïnterviewde LB-vrouwen te kunnen onderzoeken.

Om een compleet beeld te krijgen van de wetenschappelijke kennis over dit onderwerp is er literatuuronderzoek uitgevoerd. Een beperking op dit gebied is dat er enkele oude onderzoeken gebruikt zijn, de informatie zou verouderd kunnen zijn. Deze onderzoeken zijn toch gebruikt vanwege de specifieke informatie betreffende het onderwerp en zoveel mogelijk

aangevuld met aansluitende recente onderzoeken.

Er zijn enquêtes verstuurd naar alle vrouwelijke leden van TKB, dit waren er op dat moment 169. De enquête is door 98 vrouwelijke leden ingevuld waarvan achttien LB-vrouwen. Het is niet zeker of de validiteit in dit scriptie-onderzoek gewaarborgd is, het zou kunnen dat vrouwelijke LB-leden van TKB die een lage mate van acceptatie ervaren ten aanzien van hun seksuele voorkeur niet deelnamen aan het onderzoek. Dit zou betekenen dat er niet gemeten is wat er getracht werd te meten.

Daarnaast zou de betrouwbaarheid zowel in de enquête als in de interviews onderzoek in het geding kunnen zijn. Als de manier waarop respondenten een enquête invullen of iets vertellen in vergelijking tot de werkelijkheid niet klopt, bijvoorbeeld door het weglaten van ervaringen vanwege schaamte of het verzachten van negatieve ervaring voor de eigen interpretatie die eraan gehecht wordt zouden ervoor kunnen zorgen dat de resultaten misschien niet helemaal kloppen. Helaas was het lastig om de betrouwbaarheid te beschermen omdat de ervaringen van mensen niet onafhankelijk zijn van mogelijke afleidingen, storingen of andere factoren die van invloed kunnen zijn geweest op de nauwkeurigheid van een meting (Bersma, 2003).

De generaliseerbaarheid van dit scriptie-onderzoek is op het gebied van de interviews beperkt omdat er alleen LB-vrouwen geïnterviewd zijn. Daarom is het niet mogelijk om ervaringen te vergelijken met die van heteroseksuele leden. Daarnaast zou het een beperking van dit scriptie-onderzoek kunnen zijn dat alle interviews afgenomen zijn door dezelfde onderzoeker. Volgens Van Zwieten en Willems (2004) kan dit een nadelig effect kunnen hebben op de betrouwbaarheid. Daarnaast bevindt de onderzoeker zich in dezelfde doelgroep als de respondenten.

Echter, in dit scriptie-onderzoek heeft de persoonlijke band van de onderzoeker met drie geïnterviewde respondenten mogelijk zowel een positief als een negatief effect. De onderzoeker is bevriend met één geïnterviewde respondent, daarnaast voetballen ze samen in hetzelfde team. De andere twee respondenten kent de onderzoeker oppervlakkig vanwege ontmoetingen bij de voetbalvereniging. Als gevolg van deze sociale banden met de respondenten zou er een hele ontspannen en open stemming kunnen ontstaan waarin zowel de respondent als de onderzoek zich op haar gemak voelde voor een diepgaand gesprek. Deze sociale band zou hierdoor ook een positieve invloed kunnen hebben, zowel de validiteit als de betrouwbaarheid. Door de ontspannen stemming zouden er negatieve ervaring ter sprake kunnen komen die de respondenten misschien anders nooit verteld had en die van belang

kunnen zijn voor het onderzoek (validiteit) Daarnaast zou de respondent door het diepaande gesprek zich meer open kunnen stellen en gedetailleerder kunnen vertellen (betrouwbaarheid). voor kunnen zorgen dat de respondent niet wilde laten merken dat ze wel dingen heeft meegemaakt waar ze last van heeft gehad. De interpretatie van de onderzoeker is hier minstens net zo belangrijk als de uitingen en woorden van de respondenten.

Een beperking die zowel in de interviews als in de enquête van toepassing is, is dat er geen vragen gesteld zijn over mogelijke verschillen tussen ervaren acceptatie tussen LB-vrouwen op het gebied seksuele voorkeur. Ten slotte mist het aspect zelfacceptatie. Naar grote waarschijnlijkheid wordt dit aspect niet alleen beïnvloed door gebeurtenissen in de verschillende domeinen, maar beïnvloedt het aspect zelf ook de aangegeven mate van ervaren acceptatie in de verschillende domeinen. Omdat hier niet diep genoeg op in is gegaan in dit scriptie-onderzoek kunnen hier geen uitspraken over gedaan worden.

6.3 Aanbevelingen

Op basis van gebreken in dit onderzoek en interessante bevindingen die naar voren zijn gekomen, zullen er enkele aanbevelingen gedaan worden voor vervolg onderzoek. Ten eerste is het interessant om hetzelfde onderzoek in andere sporten en domeinen uit te voeren, omdat de ervaringen van studerende LB-vrouwen in het voetbal niet zomaar te generaliseren zijn naar andere sporten (Boeije, 2008). Daarom lijkt het heel interessant om bijvoorbeeld een landelijke enquête af te nemen op basis van dezelfde thema's en domeinen, om zo meerdere sporten te bereiken die beoefend worden door (studerende) LB-vrouwen.. Daarnaast lijkt het heel interessant om verdiepend onderzoek te doen naar de mogelijke gevonden verklaringen voor de positievere ervaring van het 'uit de kast' komen in het vrouwenvoetbal. Verder is een aspect dat waarschijnlijk op meerdere manieren een grote invloed heeft op de ervaren mate van acceptatie ten aanzien van seksuele voorkeur helaas niet bestudeerd in dit onderzoek, namelijk de zelfacceptatie van LHB-ers. Het zou erg interessant kunnen zijn om dit onderzoek uit te breiden door de zelfacceptatie alsnog te bestuderen. Ook het onderscheid tussen lesbische vrouwen en biseksuele vrouwen is niet onderzocht in dit scriptie-onderzoek, ondanks de mogelijke waardevolle toevoeging. Het wordt aangeraden om ook transgenders mee te nemen bij vervolgonderzoek naar verschillen in de (ervaren) mate van acceptatie vanwege de groeiende aandacht en bekendheid van deze doelgroep. Op deze manier zou er een specifiek beeld beschreven kunnen worden over de doelgroep van LHBT.

Ten slotte zou het heel interessant zijn om een onderzoek te doen op het gebied van de acceptatie van homoseksualiteit in het mannenvoetbal, om vergelijking mogelijk te maken met het vrouwenvoetbal en mogelijk met homoseksuele mannen in andere (team)sporten. Dit is in dit onderzoek niet gebeurd omdat de ervaren mate van acceptatie van seksuele diversiteit van voetballende LB-vrouwen centraal stond. Daarnaast is de verwachting dat het werven van homo- biseksuele mannelijke studenten binnen het voetbal moeilijk is.

Literatuur

Bersma, M. (2003). *Betrouwbaarheid en Validiteit van Kwalitatief georiënteerde Operational Audits*. Erasmus Universiteit Rotterdam: Sectie Internal/Operational Auditing.

Boeije, H. (2008). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Den Haag: Boomonderwijs.

Boeije, H. (2010). *Analysis in Qualitative Research*. London: SAGE publications Ltd.

Cox, B. (1998). *Multiple Bodies: Sportswomen, Soccer and Sexuality*. University of Auckland: Department of Sociology.

Cox, B., & Thompson, S., (2003). Facing the Bogey: Women, Football and Sexuality. *Football Studies*, 4(2), 7-24.

De Knop, P., & Elling, A. (2000). *Samenleving en sport*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.

Elling, A. (1999). 'Een beetje ruig, dat trekt me wel.' Over het imago en de beleving van vrouwenvoetbal. *Tijdschrift voor genderstudies*, 2(4), 25-35.

Elling, A. (2012). Sport: ook een vrouwenzaak. *Raffia*, 24(3), 3-6.

Elling, A., Smits, F., & Van Kalmhout, J. (2011). *Seksuele diversiteit in de sport*. Utrecht: Mulier Instituut.

Engh, J.H., (2010). Tackling femininity: The heterosexual paradigm and women's soccer in South Africa. *The International Journal of the History of Sport*, 28(1), 137-152, DOI: 10.1080/09523367.2011.525311.

Harris, J. (2005). The image problem in womens football. *Journal of sport and social issues*, 29(2), 184-197.

Hekma, G. (1994). Gay Men and Lesbians in Organized Sports in the Netherlands. *Journal of Homosexuality*, 35(1), 1-23.

Huijnk, W. (2013). *De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Jeanes, R. (2003). *Tackling gender: girls, football and gender identity construction*. Loughborough University: School of Sport and Exercise Science.

Keuzenkamp, S., (2010). *Steeds gewoner, nooit gewoon. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Keuzenkamp, S. (2011). *Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Keuzenkamp, S., & Bos, D. (2007). *Out in the Netherlands. Acceptance of homosexuality in the Netherlands*. The Hague: The Netherlands Institute for Social Research/SCP.

Keuzenkamp, S., Bos, D., Duyvendak, J.W., & Hekma, G. (2006). *Gewoon doen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Keuzenkamp, S., Kooiman, N., & Lisdonk, J. (2012). *Niet te ver uit de kast. Ervaringen van homo- en biseksuelen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Keuzenkamp, S., & Kuyper, L. (2013). *Acceptatie van homoseksuelen, biseksuelen en transgenders in Nederland 2013*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Knoppers, A., & Anthonissen, A. (2003). Women's Soccer in the United States and the Netherlands: Differences and Similarities in Regimes of Inequalities. *Sociologie of Sport Journal*, 20, 351-370.

Kuyper, L., (2015). *Jongeren en seksuele orientatie. Ervaringen van en opvattingen over*

lesbische, homoseksuele en biseksuele en heteroseksuele jongeren. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kuyper, L., & Bakker, F. (2006). *De houding ten opzichte van seksualiteit. Een beschrijvende literatuurstudie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Moreira, R.P. (2013). Marta past Messi: (re)definitions of gender and masculinity, patriarchal structures and female agency in international soccer. *Soccer & Society*, 15(4), 503-516, DOI: 10.1080/14660970.2013.828592

OCW (2013). *Hoofdlijnenbrief emancipatiebeleid 2013-2016*. Den Haag: ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap.

Roper, R. (2013). *Gender Relations in Sport*. Verkregen via <https://www.sensepublishers.com/media/1776-gender-relations-in-sport.pdf>

Sevecke, J.R., Rhymer, K.N., Almazan, E.P., & Jacob, S. (2014). Effects of Interaction Experiences and Undergraduate Coursework on Attitudes Toward Gay and Lesbian Issues. *Journal of Homosexuality*, 62(6), 821-840, DOI: 10.1080/00918369.2014.999493

Tiessen-Raaphorst, A., Verbeek, D., De Haan, J., & Breedveld, K. (2010). *Sport: een leven lang. Rapportage sport 2010*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Vanwesenbeeck, I. (2009). Seksuele diversiteit. In: Gijs, L., Gianotten, W.L., Vanwesenbeeck, I., & Weijnenborg, P.T.M. (red.). *Seksuologie* (pp. 181-195). Houten: Bohn Stafleu van Loghum. Houten

Vliet, van, L., (2015). *Onderzoek 'homo-acceptatie'*. Geraadpleegd op <http://www.eenvandaag.nl/uploads/doc/Rapportage%20homo-acceptatie.pdf>

Wilde, K., (2007). *Women in Sport: Gender Stereotypes in the Past and Present*. Athabasca University: Faculty of Humanities & Social Sciences. Verkregen via <http://wgst.athabascau.ca/awards/broberts/forms/Wilde.pdf>

Bijlagen

Bijlage 1: Vragenlijst enquête

Pagina 1

Introductie

Welkom bij de enquête over de acceptatie van seksuele diversiteit binnen en buiten het vrouwenvoetbal.

Deze enquête is uitsluitend bedoeld voor de vrouwelijke leden van G.S.V.V. The Knickerbockers!

Alleen met eerlijke antwoorden wordt er een juist beeld verkregen van de acceptatie. Je blijft anoniem en er zal zorgvuldig met de antwoorden worden omgegaan.

Deze enquête duurt 5 tot 10 minuten. Alvast bedankt voor je tijd en inzet!

Maria van Omme

Pagina 2

- 1. Hoe oud ben je?**
- 2. Tot welk(e) geslacht(en) voel jij je aangetrokken?**

- Mannen
- Vrouwen
- Mannen en vrouwen
- Geen
- Daar twijfel ik over

- 3. Welk label zou je jezelf toekennen?**

- Heteroseksueel (naar pagina 5)
- Lesbisch (naar pagina 4)
- Biseksueel (naar pagina 4)
- Geen (naar pagina 5)
- Daar twijfel ik over (naar pagina 5)

Pagina 3

- 4. Ben je uit de kast?**

- Ja (naar pagina 4)
- Nee (naar pagina 5)
- Ik heb het al wel aan mensen verteld maar nog niet aan iedereen (naar pagina 5)

Pagina 4

5. **Hoe oud was je toen je uit de kast kwam?**
6. **Hoe heb je het uit de kast komen binnen je familie ervaren?**
 - Heel moeilijk
 - Moeilijk
 - Viel mee
 - Makkelijk
 - Heel makkelijk
 - Ik ben niet uit de kast bij mijn familie
7. **In hoeverre voel jij je geaccepteerd door je moeder?**
 - Helemaal niet
 - Een beetje
 - Redelijk
 - Goed
 - Helemaal
 - Mijn moeder is niet op de hoogte
 - N.V.T.
8. **In hoeverre voel jij je geaccepteerd door je vader?**
 - Helemaal niet
 - Een beetje
 - Redelijk
 - Goed
 - Helemaal
 - Mijn vader is niet op de hoogte
 - N.V.T.
9. **In hoeverre voel jij je geaccepteerd door je broer(s) en zus(sen)?**
 - Helemaal niet
 - Een beetje
 - Redelijk
 - Goed
 - Helemaal
 - Mijn broer(s) en zus(sen) zijn niet op de hoogte
 - N.V.T.
10. **Zitten er lesbische/biseksuele vrouwen in je voetbalteam?**
 - Nee
 - Ja, ik ken er:

- Weet ik niet
- 11. Hoe heb je het uit de kast komen binnen je voetbalteam ervaren?**
 - Heel moeilijk
 - Moeilijk
 - Viel mee
 - Makkelijk
 - Heel makkelijk
 - Ik ben niet uit de kast in mijn voetbalteam
- 12. In hoeverre voel jij je geaccepteerd door je heteroseksuele teamgenoten?**
 - Helemaal niet
 - Een beetje
 - Redelijk
 - Goed
 - Helemaal
 - Zij zijn niet op de hoogte
- 13. In hoeverre voel jij je geaccepteerd door je lesbische/biseksuele teamgenoten?**
 - Helemaal niet
 - Een beetje
 - Redelijk
 - Goed
 - Helemaal
 - Zij zijn niet op de hoogte
- 14. In hoeverre voel jij je geaccepteerd binnen de rest van de vereniging?**
 - Helemaal niet
 - Een beetje
 - Redelijk
 - Goed
 - Helemaal
 - Ik ben niet uit de kast binnen de vereniging
- 15. In hoeverre voel jij je geaccepteerd door je heteroseksuele vrienden buiten het voetbal?**
 - Helemaal niet
 - Een beetje
 - Redelijk
 - Goed
 - Helemaal
 - Zij zijn niet op de hoogte

16. In hoeverre voel jij je geaccepteerd door je lesbische/biseksuele vrienden buiten het voetbal?

- Helemaal niet
- Een beetje
- Redelijk
- Goed
- Helemaal
- Zij zijn niet op de hoogte
- Die heb ik niet

17. In hoeverre voel jij je geaccepteerd op je studie?

- Helemaal niet
- Een beetje
- Redelijk
- Goed
- Helemaal
- Ik ben niet uit de kast op mijn studie

18. In hoeverre voel jij je geaccepteerd op je werk?

- Helemaal niet
- Een beetje
- Redelijk
- Goed
- Helemaal
- Ik ben niet uit de kast op mijn studie

19. In hoeverre voel jij je geaccepteerd tijdens het uitgaan in 'gewone' kroegen?

- Helemaal niet
- Een beetje
- Redelijk
- Goed
- Helemaal
- N.V.T.

20. In hoeverre voel jij je geaccepteerd tijdens het uitgaan in 'gay' kroegen?

- Helemaal niet
- Een beetje
- Redelijk
- Goed
- Helemaal

– N.V.T.

21. Zou ik contact met je op mogen nemen voor een diepte-interview?

– Ja, mijn mailadres is:

– nee

Pagina 5

22. Zitten er lesbische/biseksuele vrouwen in je team?

– Nee

– Ja, ik ken er:

– Weet ik niet

23. In hoeverre accepteer jij lesbische en biseksuele teamgenoten?

– Helemaal niet

– Een beetje

– Redelijk

– Goed

– Helemaal

– N.V.T.

24. In hoeverre worden lesbische en biseksuele vrouwen geaccepteerd in je team?

– Helemaal niet

– Een beetje

– Redelijk

– Goed

– Helemaal

– N.V.T.

25. Zou ik contact met je op mogen nemen voor een diepte-interview?

– Ja, mijn mailadres is:

– nee

Verzenden

Bedanktekst

Ontzettend bedankt voor het invullen! Heb je opmerkingen of vragen, mail dan naar:

mariavanomme1903@gmail.com

Bijlage 2: Topiclijst interview

Introductie

Welkom bij dit interview over seksuele diversiteit binnen en buiten het vrouwenvoetbal. Alvast bedankt voor je medewerking. Als je tijdens het interview vragen hebt kun je deze gewoon stellen. Daarnaast kun je rustig nadenken over je antwoorden, zo kunnen we een zo goed mogelijk eindresultaat halen. Er zijn geen foute antwoorden, het onderzoek gaat over ervaringen en meningen.

Zou ik het interview op mogen nemen? Gezien de vele informatie maakt dit het makkelijker om alles mee te kunnen nemen. Zo niet, waarom niet?

Demografische kenmerken

1. Wanneer ben je geboren?
2. Waar ben je opgegroeid?
3. Heb je een (bij)baan? Zo ja: als wat?
4. Het je ook broer of zussen?
5. Ben je gelovig? Zo ja, welke en speelt het een grote rol in je leven?

Ontwikkeling van de seksuele voorkeur

[Traject ontwikkeling seksuele diversiteit achterhalen in deze vragen]

6. Kun je vertellen over de eerste keer dat je merkte dat je je aangetrokken voelde tot mannen/vrouwen? [doorvragen]
7. Ben je wel eens verliefd geweest? [Vertel..]
8. Heb je ervaring met relaties? [Vertel..]
9. Verwacht je oud te worden met een man of met een vrouw?

Uit de kast komen

10. Kun je je nog herinneren toen je voor het eerst bij iemand uit de kast kwam? [Vertel eens..]
11. Ben je overal al uit de kast? Of op een paar gebieden? [Vertel...]
12. Toen je uit de kast kwam bij je ouders, hoe ging dat? [doorvragen]
13. Is er een verschil met die reactie en hoe het nu gaat? [Vertel ..]
14. Weet je nog hoe het ging toen je op voetbal uit de kast kwam? [doorvragen]

15. Kun je nog wat meer vertellen over het uit de kast komen bij ... 1, 2, 3 *[alle gebieden die genoemd zijn doorvragen als dit nog niet geweest is]*
16. Hoe ga je ermee om als je nu mensen ontmoet die het (nog) niet weten? *[Vertel..]*
17. In er een verschil in hoe geaccepteerd jij je voelt voor het uit de kast komen er erna? *[Zo ja, leg uit?]*
18. Zit hier ook een verschil in tussen de domeinen (Gezin, werk, studie, sport, tijdens uitgaan, op straat)? *[Zo ja, vertel?]*

Acceptatie en negativiteit

19. Vind jij over het algemeen dat je geaccepteerd wordt? *[doorvragen, kan het beter?]*
20. Wat versta jij onder acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit? *[betekenis]*
21. Heb je wel eens iets negatiefs meegemaakt door je seksualiteit(eigen woordkeuze)? *[Ja? Wil je hier wat meer over vertellen?]*
22. Hoe denk je over je eigen seksualiteit? *[open stellen! Dan doorvragen: momenten hetero willen zijn? Tevreden met? etc]*
23. Net hadden we het over mogelijke verschillen in de betekenis van seksuele diversiteit op verschillende domeinen. Ervaar jij zelf wel eens verschil in acceptatie in verschillende domeinen(School, werk, gezin, sport)? *[zo ja, doorvragen? Welke domeinen? Mogelijke redenen?]*
24. Heb je wel eens een verschil gemerkt in wat mensen zeggen en hoe ze doen als het over seksuele diversiteit gaat?

G.S.V.V. The Knickerbockers

25. Als je een gemiddeld beeld over de vereniging zou moeten geven, hoe staan ze dan volgens jou tegenover seksuele diversiteit? *[Licht toe..]*
26. Is de mate van acceptatie van seksuele diversiteit door mannen en vrouwen hetzelfde? *[doorvragen]*
27. Is de mate van acceptatie binnen de gehele vereniging van lesbische/biseksuele **vrouwen** hetzelfde als bij homo/biseksuele **mannen**? *[Ja of nee, doorvragen naar mening]*
28. Heb je wel eens iets negatiefs meegemaakt bij TKB door je seksualiteit(eigen woordkeuze)? *[Ja? Wil je hier wat meer over vertellen?]*

Eigen team

29. Hoe is de verdeling van seksuele diversiteit binnen jouw team?
30. Hoe geaccepteerd voel jij je binnen je team?

31. Is er een verschil tussen de acceptatie binnen jouw team en de hele club? *[Zo ja, vertel?]*
32. Hoe wordt er binnen jouw team over seksuele diversiteit gesproken? *[doorvragen, grapjes?]*
33. Heb je wel eens iets negatiefs meegemaakt binnen je team door je seksualiteit(eigen woordkeuze)? *[Ja? Vertel?]*
34. Zijn er wel eens relaties geweest binnen jouw team? *[Zo ja, vertel? Gevolgen?]*

Domeinen buiten voetbal

35. Hoe geaccepteerd voel jij je door je ouders? Wel eens iets negatiefs meegemaakt? *[doorvragen, verschil vader en moeder?]*
36. Hoe geaccepteerd voel jij je door je broers/zussen? Wel eens iets negatiefs meegemaakt? *[doorvragen, verschil broers/zussen?]*
37. Hoe geaccepteerd voel jij je op je studie? Wel eens iets negatiefs meegemaakt? *[doorvragen, in de klas, buitenschoolse dingen]*
38. Hoe geaccepteerd voel jij je op je (bij)baan? Wel eens iets negatiefs meegemaakt? *[doorvragen, verschillen per collega? Per baantje?]*
39. Hoe geaccepteerd voel jij je in publieke ruimtes, zoals op straat of tijdens het uitgaan? Wel eens iets negatiefs meegemaakt? *[doorvragen, ervaringen op verschillende plekken?]*

Afsluiting [vergelijken van dingen die besproken zijn in dit interview]

40. We hebben veel over acceptatie op het gebied van seksuele diversiteit gesproken, wat is jou het meeste bijgebleven?
41. Je hebt wat verschillen genoemd in je antwoorden, welke valt jou het meeste op (Alleen als dit dus zo is!)? *[Waarom, doorvragen]*
42. Heb je nog advies voor lesbische/biseksuele meiden binnen en buiten het voetbal die nog uit de kast moeten komen? *[Doorvragen, eigen ervaringen vissen]*

Bijlage 3: Codeboom Atlas. ti

Code-Filter: All

HU: HU transcript1
File: [X:\ATLAS.TI SCRIPTIE\HU transcript1.hpr7]
Edited by: GUEST
Date/Time: 2015-07-31 13:20:55

*DEF_SEKSACC_DV1
. Het imago van vrouwenvoetbal..
'Uhm ja met vrouwen, iedereen ..
ACC
ACC&NEG
ACC_DEELS
ACC_DEELS_kanbeter
ACC_DEELS_restFAMtwijfel
ACC_JA
ACC_ja_brus
ACC_JA_brus
ACC_JA_denkhetwel
ACC_JA_inwatiktegenkom
ACC_JA_inwatiktegenkom_bubbel
ACC_JA_inwatiktegenkom_bubbel_anderFAMofPlekMissAndersNEG
ACC_JA_ouders
ACC_JA_overal
ACC_JA_publr
ACC_JA_studie
ACC_JA_voetbal
ACC_JA_vrienden
ACC_JA_werk
ACC_JA_zondertwijfel
ACC_NEE
ACC_NEE_brus
ACC_NEE_dangeenvrienden

ACC_NEE_ouders
ACC_NEE_publr
ACC_NEE_somsiemandnietchill
ACC_NEE_somsiemandnietchill_netwerkzelfmaken
ACC_NEE_somsiemandnietchill_netwerkzelfmaken_daarommerkikhetnietecht
ACC_NEE_studie
ACC_NEE_voetbal
ACC_NEE_vrienden
ACC_NEE_werk
ADV
ADV_eerstichtbij
ADV_eigentempo
ADV_geenacceptatiebeternietinjeleven
ADV_GeenDingVmaken
ADV_gwndoen
ADV_gwndoen_opluchting
ADV_jezelfzijn
ADV_LiefdeRela
ADV_LiefdeRela_BelangrDusUiten
ADV_NaamNoemen
ADV_NETWmaken
ADV_NietMoeilijkerMakenDanHetIs
ADV_OpenZijn
ADV_shockeren
ADV_zelfacc
ADV_zelfacc_alsPOSIZien
ADV_zelfacc_HoeKanJeHetAndersVanderenVerwachten?
ADV_zelfgelukkigzijn
DEF_SEKSACC
DEF_SEKSACC_alsTgeenDingetjeIs
DEF_SEKSACC_EroverKunnenPraten
DEF_SEKSACC_ganglatengaan
DEF_SEKSACC_gelijkeRechten
DEF_SEKSACC_interesse
DEF_SEKSACC_isnormaal
DEF_SEKSACC_KunnenZeggenWieJijWilt

DEF_SEKSACC_nietraarkijken
DEF_SEKSACC_nietraarreageren
DEF_SEKSACC_nietschelden
DEF_SEKSACC_OKinJEomgeving
DEF_SEKSACC_PersMDgeaardheid
DEF_SEKSACC_respect
DEF_SEKSACC_ruimteomzichzelftezijn
DEF_SEKSACC_ruimteomzichzelftezijn_leidttotZELFACC
ERV
ERV_rela
ERV_rela_m
ERV_rela_m_3
ERV_rela_m_nietverliefd
ERV_rela_m_nietverliefd_BeinvloedbaarOnzekerNormaalwillenzijn
ERV_rela_m_nietverliefd_steldeniksvoor
ERV_rela_nee
ERV_rela_v
ERV_rela_v_1
ERV_rela_v_2
ERV_rela_v_3
ERV_rela_v_nietverliefd
Het is eigenlijk helemaal niet..
I: 'Was je er alleen banger vo..
je wilt denk ik ook wel dat me..
Maar ja, je ziet het minder du..
Maar stel dat zou gebeuren dan..
NEG
NEG_domein_
NEG_domein_gelovig
NEG_domein_gelovig_bestaatTniet
NEG_domein_gelovig_bestaatTniet_notdone
NEG_domein_gelovig_bestaatTniet_notdone_PlekkenzijnerMaarnietmijnomgeving
NEG_domein_missAlsikGelovigwas?
NEG_JA
NEG_JA_godsdiensVBhomo
NEG_JA_godsdiensVBhomo_nietleuk

NEG_JA_kind7jr
NEG_JA_kind7jr_moederzeiniks
NEG_JA_kind7jr_moederzeiniks_raar
NEG_JA_kind7jr_moederzeiniks_raar_gayNEGinopv
NEG_ja_schelden
NEG_JA_VageGrens
NEG_JA_VageGrens_VragenStellen
NEG_JA_VageGrens_VragenStellen_Respectloos
NEG_NEE
NEG_NEE_maarooknietklefinopenbaar
NEG_NEE_welGEKnietNEG
NEG_redenen
NEG_redenen_kennis
NEG_redenen_religie
NEG_SOMS
NEG_SOMS_denkdatNLtegenvalt
NEG_SOMS_merknietdoorNETW
NEG_vermijden
NEG_vermijden_BewustvBlikken
NEG_vermijden_HinH
NEG_vermijden_HinH_LosL
NEG_vermijden_HinH_LosL_Marokk
NEG_vermijden_HinH_LosL_Marokk_Bej
NEG_vermijden_invlAndersZijn
NEG_vermijden_VoetbalNiet
NEG_Vnognooit
NETW
NETW_invl
NETW_invl_hogeropgel
NETW_invl_ja
NETW_invl_ja_denkdaaromweinigNEGmerk
NETW_invl_ja_denkdaaromweinigNEGmerk_ZELFindelen
NETW_invl_nee
niet gewend is en dat de react..
ONTWSEKSU
ONTWSEKSU_m

ONTWSEKSU_m_lftaantrk
ONTWSEKSU_m_lftaantrk_10
ONTWSEKSU_m_lftaantrk_13
ONTWSEKSU_m_lftaantrk_13_vakantieliefde
ONTWSEKSU_m_lftaantrk_15
ONTWSEKSU_m_lftaantrk_15_twijfelEchtOFleukeJongen
ONTWSEKSU_m_lftaantrk_15_twijfelMeisjesleuker
ONTWSEKSU_m_welgezoendverdernietleuk
ONTWSEKSU_v
ONTWSEKSU_v_lftaantrk
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_4
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_13
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_14
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_14_niksgedaanTOT21
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_14_niksgedaanTOT21_nietOpgekropt
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_14_niksgedaanTOT21_nietOpgekropt_ONTDtoenpas
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_15
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_15_korps
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_15_korps_scharrel
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_15_korps_scharrel_6jrrouderGEENrela
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_15_meisjeleuk
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_15_meisjeleuk_teamgn
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_15_meisjeleuk_teamgn_NOGniemandverteld
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_16
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_17
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_17_examenjaar
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_19
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_19_bijTKBontdekt
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_19_bijTKBontdekt_WelGevoelBij
ONTWSEKSU_v_lftaantrk_19_bijTKBontdekt_WelGevoelBij_nietOpgezocht
ONTWSEKSU_verschiLVriendschapLiefdeMoeilijk
PERSG
PERSG_geloof
PERSG_geloof_ja
PERSG_geloof_ja_katholiek
PERSG_geloof_nee

PERSG_geloof_nee_KerkKerst
PERSG_geloof_nee_KerkVontw
PERSG_geloof_nee_sporadischWelmeegekregen
PERSG_GEZIN
PERSG_GEZIN_BRUS
PERSG_GEZIN_BRUS_2pleegbroertjes
PERSG_GEZIN_BRUS_broer
PERSG_GEZIN_BRUS_broer_2ling
PERSG_GEZIN_BRUS_broertje
PERSG_GEZIN_BRUS_pleegzusje
PERSG_GEZIN_BRUS_zus
PERSG_GEZIN_BRUS_zusje
PERSG_GEZIN_ouderssamen
PERSG_lft
PERSG_plts
PERSG_plts_Almere
PERSG_plts_Almere>Assen
PERSG_plts_Almere>Assen>Groningen
PERSG_plts_Brabant
PERSG_plts_Brabant>Leek
PERSG_plts_Brabant>Leek>Groningen
PERSG_plts_Britsum
PERSG_plts_Britsum>Groningen
PERSG_plts_Damwoude
PERSG_plts_Damwoude>Groningen
PERSG_plts_Engeland
PERSG_plts_Engeland>Borneo
PERSG_plts_Engeland>Borneo>Sneek
PERSG_plts_Engeland>Borneo>Sneek>Utrecht
PERSG_plts_Engeland>Borneo>Sneek>Utrecht>Groningen
PERSG_plts_HommerstFriesland
PERSG_plts_HommerstFriesland>Groningen
PERSG_plts_roden
PERSG_plts_roden>Groningen
PERSG_plts_Wageningen
PERSG_plts_Wageningen>Groningen

PERSG_SESKU

PERSG_studie

PERSG_studie_HBO

PERSG_studie_HBO_ALO

PERSG_studie_HBO_Tpsych

PERSG_studie_UNI

PERSG_studie_UNI_ACAPABO

PERSG_studie_UNI_BIO

PERSG_studie_UNI_BW

PERSG_studie_UNI_CIW

PERSG_studie_UNI_Psych

PERSG_werk

PERSG_werk_Bediening

PERSG_werk_coördinatoronderbouw

PERSG_werk_horeca

PERSG_werk_horeca+cateringfest

PERSG_werk_nee

PERSG_werk_nee_VI

PERSG_werk_Psych

PERSG_werk_schoonmaak

PERSG_werk_vakkenvuller

R6: 'Ja, minder erg omdat er a..

SEKSU

SEKSU_100%heteroOFlesbkanniet

SEKSU_Hetero_makkelijker

SEKSU_Hetero_makkelijker_kinderenkrijgen

SEKSU_Hetero_makkelijker_normaal

SEKSU_wasikmaarheterogedacht

SEKSU_wasikmaarheterogedacht_ja

SEKSU_wasikmaarheterogedacht_ja_makkelijker

SEKSU_wasikmaarheterogedacht_ja_makkelijker_groterepopu

SEKSU_wasikmaarheterogedacht_ja_nietmeerditisveelleuker

SEKSU_wasikmaarheterogedacht_nee

SEKSU_wasikmaarheterogedacht_nee_komtdenkiknog

SEKSU_wasikmaarheterogedacht_nee_komtdenkiknog_kinderwens

SEKSU_wasikmaarheterogedacht_nee_komtdenkiknog_kinderwens_praktisch

TKB
TKB_alg
TKB_alg_acc
TKB_alg_acc_goed
TKB_alg_acc_goed_eerstZelf
TKB_alg_acc_goed_hogerOpgeleiden
TKB_alg_acc_goed_students
TKB_alg_acc_goed_weinigGelovig
TKB_alg_acc_homo
TKB_alg_acc_homo_ietsgevoeliger
TKB_alg_acc_homo_ietsgevoeliger_ookprimaZoenen
TKB_alg_acc_homo_m
TKB_alg_acc_homo_m_geenechteman
TKB_alg_acc_homo_m_kengeen
TKB_alg_acc_homo_m_kengeen_minderaccomdatmindervoorkomt
TKB_alg_acc_homo_m_MannenMindZelfacc
TKB_alg_acc_homo_m_MannenMindZelfacc_hiermeeINvbHelemaal
TKB_alg_acc_homo_m_minder
TKB_alg_acc_homo_m_NEGhaantjesgedrag
TKB_alg_acc_homo_m_veelnogvervelend
TKB_alg_acc_homo_m_veelnogvervelend_zeggendathetprimais
TKB_alg_acc_homo_prima
TKB_alg_acc_homo_prima_WelTaboe
TKB_alg_acc_homo_taboe
TKB_alg_acc_homo_taboe_paar
tkb_alg_acc_homo_twijfel
TKB_alg_acc_homo_v
TKB_alg_acc_homo_VmeerdanM
TKB_alg_acc_homo_VmeerdanM_RaarZelfde
TKB_alg_acc_homo_weetIKniet
TKB_alg_acc_homo_weetIKniet_denkOK
TKB_alg_acc_HomoLesb_gelijk
TKB_alg_acc_HomoLesb_gelijk_InTheorie
TKB_alg_acc_HomoLesb_gelijk_InTheorie_MmeerMoeiteHomoDanLesb
TKB_alg_acc_lesb
TKB_alg_acc_lesb_GeenGesprOnd

TKB_alg_acc_lesb_GeenGesprOnd_isNormaal
TKB_alg_acc_lesb_goed
TKB_alg_acc_lesb_goed_bijTKBverderNIETdoen
TKB_alg_acc_lesb_JA
TKB_alg_acc_lesb_JA_erWordtNietVuitgegaanHeteroBent
TKB_alg_acc_lesb_m
TKB_alg_acc_lesb_m_goed
TKB_alg_acc_lesb_m_mooienjaloers
TKB_alg_acc_lesb_MevengoedalsV
TKB_alg_acc_lesb_MgevenMeerAandacht
TKB_alg_acc_lesb_v
TKB_alg_acc_lesb_VmeerdanM
TKB_alg_acc_lesb_VmeerdanM_bekender?
TKB_alg_acc_m_redelijktothetdichtbijkomt
TKB_alg_acc_open
TKB_alg_acc_open_DenktSowiesoBijSV
TKB_alg_acc_v_goed
TKB_alg_acc_vergelijking_teamTKB
TKB_alg_acc_vergelijking_teamTKB_evenveelACC
TKB_alg_acc_vergelijking_teamTKB_evenveelACC_teamkentmewelbeter
TKB_alg_acc_vergelijking_teamTKB_teamiedereenTKBmeesten
TKB_alg_acc_vergelijking_teamTKB_TeamMeerIsNormaal
TKB_alg_neg
TKB_alg_neg_nee
TKB_alg_neg_teamg
TKB_alg_neg_TKBnietnodig
TKB_hogeropgel
TKB_hogeropgel_Ruimdenkend
TKB_team
TKB_team_acc
TKB_team_acc_100%
TKB_team_acc_heelGEACC
TKB_team_acc_heelGEACC_grapjesPOSI
TKB_team_acc_prima
TKB_team_neg
TKB_team_neg_JAteamgen

TKB_team_neg_nee
TKB_team_normisLBi
TKB_team_rela
TKB_team_rela_ja
TKB_team_rela_ja_2
TKB_team_rela_ja_meerdere
TKB_team_rela_ja_meerdere_SomsDrama
TKB_team_rela_ja_nega
TKB_team_rela_ja_nega_nietINTveld
TKB_team_rela_ja_nega_nietINTveld_welOPtraining
TKB_team_rela_ja_nega_uitgaat
TKB_team_rela_ja_posi
TKB_team_rela_nee
TKB_team_verdeling
TKB_team_verdeling_da1_4vd19
TKB_team_verdeling_da2_16vd23
TKB_team_verdeling_da3_3vd20
TKB_team_verdeling_da5_4vd24
TKB_team_verdeling_da8
TKB_team_verdeling_da8_2vd23
TKB_team_verdeling_da8_2vd23_restheteroDenkfout
UITK
UITK_direct
UITK_direct_ja
UITK_direct_nee
UITK_direct_nee_0.5jrLaterFam
UITK_direct_nee_0.5jrLaterFam_GroteStap
UITK_direct_nee_12tot17niet
UITK_direct_nee_12tot17niet_eerstZekerWeten
UITK_direct_nee_LangGeheim
UITK_eerstpers
UITK_eerstpers_moeder
UITK_eerstpers_moeder_zagdatVmeleukvond
UITK_eerstpers_moeder_zagdatVmeleukvond_verteldikVook
UITK_eerstpers_moeder_zagdatVmeleukvond_verteldikVook_wistzeal
UITK_eerstpers_moeder_zagdatVmeleukvond_verteldikVook_wistzeal_missFAMzelfs

UITK_eerstepers_vriendin
UITK_eerstepers_vriendin_dachthetal
UITK_eerstepers_vriendin_dachthetal_geenprobleem
UITK_eerstepers_vriendin_dachthetal_geenprobleem_ZELFvdKAART
UITK_eerstepers_vriendin_dachthetal_geenprobleem_ZELFvdKAART_gekalmeerd
UITK_eerstepers_vriendin_dachthetal_geenprobleem_ZELFvdKAART_gekalmeerd_FIJN
UITK_eerstepers_vriendin_IkZatErHeelErgMee
UITK_eerstepers_vriendin_IkZatErHeelErgMee_Geheim
UITK_eerstepers_vriendin_IkZatErHeelErgMee_Geheim_POSI
UITK_eerstepers_vriendin_IkZatErHeelErgMee_Geheim_POSI_FIJN
UITK_eerstepers_vriendin_maaktehaarnietuit
UITK_eerstepers_vriendin_POSI
UITK_eerstepers_vriendin_zelfGAY
UITK_eerstepers_vriendin_zelfGAY_POSI
UITK_eerstepers_zus
UITK_eerstepers_zus_IntensMoeilijk
UITK_eerstepers_zus_IntensMoeilijk_blijvoormij
UITK_eerstepers_zus_IntensMoeilijk_blijvoormij_FIJN
UITK_eerstepers_zus_IntensMoeilijk_blijvoormij_FIJN_ontlading
UITK_eerstepers_zus_WistOK
UITK_eerstepers_zus_WistOK_tegenOPMvIN
UITK_eigenerv
UITK_eigenerv_angstreacties
UITK_eigenerv_BigDeal
UITK_eigenerv_BigDeal_ONVERW
UITK_eigenerv_BigDeal_ONVERW_MVverwStorend
UITK_eigenerv_BigDeal_ONVERW_MVverwStorend_VondIkLastig
UITK_eigenerv_BigDeal_ONVERW_MVverwStorend_VondIkLastig_OudersGoedeRelaMrBesproke
nLiefdeNiet>EngGroteStap
UITK_eigenerv_mezelfaangepraatdatomgevingnietOKzouvinden
UITK_eigenerv_mezelfaangepraatdatomgevingnietOKzouvinden_blekenoverbodigezorgen
UITK_eigenerv_mezelfaangepraatdatomgevingnietOKzouvinden_blekenoverbodigezorgen_ontlading
UITK_eigenerv_onbegripENnietwillen
UITK_eigenerv_onbegripENnietwillen_gedoe
UITK_eigenerv_onbegripENnietwillen_gedoe_voeldealskeuze
UITK_eigenerv_onbegripENnietwillen_gedoe_voeldealskeuze_tegendraads

UITK_eigenerv_opgekroptegevoelens
UITK_eigenerv_posi
UITK_eigenerv_posi_nietsOpgekropt
UITK_fam
UITK_fam_brus
UITK_fam_brus_allemaalOK
UITK_fam_brus_broertje
UITK_fam_brus_broertje_nietfacetoface
UITK_fam_brus_broertje_nietfacetoface_maakthemnietsuit
UITK_fam_brus_broertje_tijdensGAMENzeiOK
UITK_fam_brus_broertje_tijdensGAMENzeiOK_nietMeerOverGehad
UITK_fam_brus_broertje_viaouders
UITK_fam_brus_goed
UITK_fam_brus_goed_100%accSteun
UITK_fam_brus_goed_interesse
UITK_fam_brus_nietfacetoface
UITK_fam_brus_nietfacetoface_beidejonger
UITK_fam_ouders
UITK_fam_ouders_moeder_eerst
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_allangdoor
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_allangdoor_POSI
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_BLIJvoorMe
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_BLIJvoorMe_samenHuilen
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_BLIJvoorMe_samenHuilen_Posi
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_GroteblokkadeGoeiereactie
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_GroteblokkadeGoeiereactie_verbaasd
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_GroteblokkadeGoeiereactie_verbaasd_positief
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_mindermoeite
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_mindermoeite_heftigerereactie
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_mindermoeite_heftigerereactie_alnognietheftig
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_mindermoeite_heftigerereactie_alnognietheftig_fase
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_prima
UITK_fam_ouders_moeder_eerst_prima_zouVvertellen
UITK_fam_ouders_moeder_ERV_vervelend
UITK_fam_ouders_moeder_ERV_vervelend_nunietmeer
UITK_fam_ouders_moeder_nooitkunnenvertellen

UITK_fam_ouders_moeder_nooitkunnenvertellen_HEELjammer
UITK_fam_ouders_tegelijk
UITK_fam_ouders_tegelijk_POSI
UITK_fam_ouders_tegelijk_POSI_MoederMoeiteMeegehadENnietVERW
UITK_fam_ouders_tegelijk_POSI_MoederMoeiteMeegehadENnietVERW_NuPrima
UITK_fam_ouders_tegelijk_POSI_MoederMoeiteMeegehadENnietVERW_NuPrima_ToekomstBLD
UITK_fam_ouders_tegelijk_POSI_VaderMeteenPrima
UITK_fam_ouders_vader
UITK_fam_ouders_vader
UITK_fam_ouders_vader_dachtNietOK
UITK_fam_ouders_vader_ERV_goedalsikmaargelukkigben
UITK_fam_ouders_vader_nietZelf
UITK_fam_ouders_vader_nietZelf_MoederWantVondTzoLeuk
UITK_fam_ouders_vader_nietZelf_MoederWantVondTzoLeuk_POSI
UITK_fam_ouders_vader_nietZelf_zeiOK
UITK_fam_ouders_vader_nietZelf_zeiOK_prMNDmoeilijkmee
UITK_fam_ouders_vader_nietZelf_zeiOK_prMNDmoeilijkmee_AFST
UITK_fam_ouders_vader_nietZelf_zeiOK_prMNDmoeilijkmee_AFST_nuOK
UITK_fam_ouders_vader_tweede
UITK_fam_ouders_vader_tweede_bang
UITK_fam_ouders_vader_tweede_bang_praattenegatief
UITK_fam_ouders_vader_tweede_bang_praattenegatief_metmoederverteld
UITK_fam_ouders_vader_tweede_bang_praattenegatief_metmoederverteld_verbaasd
UITK_fam_ouders_vader_tweede_bang_praattenegatief_metmoederverteld_verbaasd_positief
UITK_fam_ouders_vader_tweede_meermoeite
UITK_fam_ouders_vader_tweede_metMoeder
UITK_fam_ouders_vader_tweede_metMoeder_VdachtdoorVB
UITK_fam_ouders_vader_tweede_metMoeder_VdachtdoorVB_horizVerbreden
UITK_fam_ouders_vader_tweede_metMoeder_VdachtdoorVB_horizVerbreden_meerderheidLBverder
rijken
UITK_fam_ouders_vader_tweede_wildeikeerstniet
UITK_fam_ouders_vader_tweede_wildeikeerstniet_overalGrapjes
UITK_fam_ouders_vader_tweede_wildeikeerstniet_overalGrapjes_geenlastvan
UITK_fam_ouders_vader_tweede_wildeikeerstniet_overalGrapjes_geenlastvan_ookPOS
UITK_fam_ouders_vader_vreemd
UITK_fam_ouders_vader_vreemd_fase?

UITK_fam_ouders_vader_vreemd_fase?_nietPOSInietNEGA
UITK_fam_ouders_vader_vreemd_fase?_nietPOSInietNEGA_noglastig
UITK_fam_ouders_vader_vreemd_fase?_nietPOSInietNEGA_noglastig_schaamte?
UITK_fam_ouders_vader_vreemd_fase?_nietPOSInietNEGA_noglastig_schaamte?_VriendinweetTniet
et
UITK_fam_ouders_vader_vreemd_fase?_nietPOSInietNEGA_noglastig_VriendinweetTniet
UITK_fam_ouders_vader_vreemd_fase?_nietPOSInietNEGA_noglastig_VriendinweetTniet_jehova
UITK_fam_ouders_vader_vreemd_fase?_nietPOSInietNEGA_noglastig_VriendinweetTniet_jehova_
Geloof
UITK_fam_ouders_vader_vreemd_fase?_nietPOSInietNEGA_noglastig_VriendinweetTniet_jehova_
Geloof_VnogONTK
UITK_lft
UITK_lft_16of17
UITK_lft_18
UITK_nieuwpers
UITK_nieuwpers_BANK
UITK_nieuwpers_BANK_gezREK
UITK_nieuwpers_BANK_gezREK_1slaapk
UITK_nieuwpers_BANK_gezREK_1slaapk_partnerIPVnaam
UITK_nieuwpers_BANK_gezREK_1slaapkONG
UITK_nieuwpers_BANK_gezREK_1slaapkONG_partnerIPVnaam
UITK_nieuwpers_BANK_gezREK_1slaapkONG_partnerIPVnaam_ONG
UITK_nieuwpers_Domeinen
UITK_nieuwpers_Domeinen_ONG
UITK_nieuwpers_Domeinen_ONG_NietVuitgaan
UITK_nieuwpers_Domeinen_ONG_NietVuitgaan_VoetbalAndersom
UITK_nieuwpers_meteen
UITK_nieuwpers_meteen_ja
UITK_nieuwpers_meteen_ja_tussendoorNoemen
UITK_nieuwpers_meteen_nee
UITK_nieuwpers_meteen_nee_GebrNaam
UITK_nieuwpers_meteen_nee_GebrNaam_kwrtjeValt
UITK_nieuwpers_meteen_nee_GebrNaam_kwrtjeValt_ONTKniet
UITK_nieuwpers_meteen_nee_tersprake
UITK_nieuwpers_onbekendMeeAndereReactie
UITK_nieuwpers voetbal

UITK_overal
UITK_overal_ja
UITK_overal_ja_inPrincipeWel
UITK_overal_ja_inPrincipeWel_WerkRandomMensenNiet
UITK_overal_ja_OMDAThetkan
UITK_overal_ja_OMDAThetkan_RuslMissNiet
UITK_overal_ja_OMDAThetkan_RuslMissNiet_denkerweloover
UITK_overal_ja_OMDAThetkan_RuslMissNiet_denkerweloover_nietdenorm
UITK_overal_ja_OMDAThetkan_RuslMissNiet_denkerweloover_nietdenorm_veiligvoelen
UITK_overal_ja_OMDAThetkan_RuslMissNiet_denkerweloover_nietdenorm_veiligvoelen_NEGverm
ijden
UITK_overal_nee
UITK_overal_nee_FAMouders
UITK_overal_nee_FAMouders_gelovig
UITK_overal_nee_FAMouders_gelovig_NEGwoordenHOMO
UITK_PUBL
UITK_PUBL_nietklef
UITK_PUBL_nietklef_zowelmeteenopmerkingen
UITK_PUBL_nietoverallHandinHand
UITK_PUBL_stap
UITK_PUBL_stap_gezoend
UITK_PUBL_stap_gezoend_geenProbleem
UITK_PUBL_stap_JongenBemoeien
UITK_PUBL_stap_nietgoedinschISnietdoen
UITK_PUBL_stap_OPM
UITK_PUBL_stap_OPM_meewillendoen
UITK_PUBL_stap_OPM_nietGayZijn
UITK_PUBL_stap_OPM_nietGayZijn_KanNiet
UITK_PUBL_stap_OPM_nietGayZijn_KanNiet_NietOK
UITK_PUBL_straat
UITK_PUBL_straat_FriesBoeren
UITK_PUBL_straat_FriesBoeren_letikwelop
UITK_PUBL_straat_handinhand
UITK_PUBL_straat_handinhand_lastig
UITK_PUBL_straat_handinhand_lastig_OnverwReacties
UITK_PUBL_straat_handinhand_lastig_OnverwReacties_DoeTbijnaNooit

UITK_PUBL_straat_handinhand_lastig_OnverwReacties_DoeTbijnaNooit_ZitNogMetMeningAndere
n
UITK_PUBL_straat_handinhand_lastig_OnverwReacties_DoeTbijnaNooit_ZitNogMetMeningAndere
n_3keerLamGehad
UITK_PUBL_straat_handinhand_OPM
UITK_PUBL_straat_handinhand_OPM_jeweetnietwatjemist
UITK_PUBL_straat_handinhand_OPM_jeweetnietwatjemist_nietNEGerv
UITK_PUBL_straat_handinhand_OPM_Marok
UITK_PUBL_straat_handinhand_OPM_Marok_TrekNiksVaan
UITK_PUBL_straat_handinhand_OPM_meewillendoen
UITK_PUBL_straat_OPM
UITK_PUBL_straat_OPM_VentKusjes
UITK_PUBL_treinafscheid
UITK_PUBL_treinafscheid_MANovertuigen
UITK_PUBL_treinafscheid_MANovertuigen_irritant
UITK_PUBL_treinafscheid_MANovertuigen_irritant_nietNEG
UITK_PUBL_voetbalK
UITK_PUBL_voetbalK_gemiddOK
UITK_PUBL_voetbalK_gemiddOK_gwnDoen
UITK_PUBL_vooralMirritant
UITK_SCHOOL_eerstniet
UITK_SCHOOL_eerstniet_GeenZinInRoddels
UITK_SCHOOL_eerstniet_GeenZinInRoddels_zou1eZijn
UITK_SCHOOL_eerstniet_GeenZinInRoddels_zou1eZijn_reacties?
UITK_SCHOOL_eerstniet_MzoenenONTK
UITK_SCHOOL_eerstniet_MzoenenONTK_vermoedens
UITK_SCHOOL_eerstniet_MzoenenONTK_vermoedens_hokje
UITK_SCHOOL_eerstniet_MzoenenONTK_vermoedens_hokje_missAndersAlsRela
UITK_SCHOOL_eerstniet_roddels
UITK_SCHOOL_LHnietnormaal
UITK_sport
UITK_sport_basketbal
UITK_sport_basketbal_nogHeelBijzonder
UITK_sport_basketbal_nogHeelBijzonder_zelfdeTypesEnMannSport
UITK_sport_hockey
UITK_sport_hockey_nee

UITK_sport voetbal
UITK_sport voetbal_Aboys
UITK_sport voetbal_Aboys_ja
UITK_sport voetbal_Aboys_ja_3ook
UITK_sport voetbal_Aboys_ja_3ook_POSI
UITK_sport voetbal_Achilles
UITK_sport voetbal_Achilles_nee
UITK_sport voetbal_Achilles_nee_1persWel
UITK_sport voetbal_HVV_wasGWNzo
UITK_sport voetbal_Leek
UITK_sport voetbal_Leek_paarVERW
UITK_sport voetbal_Leek_paarVERW_paarVERB
UITK_sport voetbal_Leek_paarVERW_paarVERB_POSI
UITK_sport voetbal_Leek_paarVERW_paarVERB_POSI_Ik1eDusSpannend
UITK_sport voetbal_Leek_paarVERW_paarVERB_POSI_Ik1eDusSpannend_vooralzelfwennen
UITK_sport voetbal_Leo
UITK_sport voetbal_Leo_nee
UITK_sport voetbal_makkelijkJeWeetOK
UITK_sport voetbal_ON_zoenroddel
UITK_sport voetbal_ON_zoenroddel_positief
UITK_sport voetbal_TKB
UITK_sport voetbal_TKB_dronken
UITK_sport voetbal_TKB_dronken_StilVerbaasd
UITK_sport voetbal_TKB_eerstevraagTeamg
UITK_sport voetbal_TKB_eerstevraagTeamg_Posi
UITK_sport voetbal_TKB_GeenMoment
UITK_sport voetbal_TKB_GeenMoment_Normaal
UITK_sport voetbal_TKB_groepVerteld
UITK_sport voetbal_TKB_groepVerteld_prima
UITK_sport voetbal_TKB_groepVerteldvriendin
UITK_sport voetbal_TKB_groepVerteldvriendin_prima
UITK_sport voetbal_TKB_groepVerteldvriendin_prima_DaarnaMoeiteWildeDatIedereenTwistWasN
ietZo
UITK_sport voetbal_TKB_groepVerteldvriendin_prima_DaarnaMoeiteWildeDatIedereenTwistWasN
ietZo_RelapasechtBekendFIJN
UITK_sport voetbal_TKB_groepVerteldvriendin_prima_op1na

UITK_sport voetbal_TKB_groepVerteldvriendin_prima_op1na_verliefdopmij?
UITK_sport voetbal_TKB_groepVerteldvriendin_prima_op1na_verliefdopmij?_hekelaan
UITK_sport voetbal_TKB_groepVerteldvriendin_prima_op1na_verliefdopmij?_hekelaan_VERVerv
UITK_studie
UITK_studie_deels
UITK_studie_deels_NietVeelVrienden
UITK_studie_deels_NietVeelVrienden_DieWetenT
UITK_studie_ja
UITK_studie_ja_christelijkeOPL
UITK_studie_ja_christelijkeOPL_zelfnoot
UITK_studie_ja_christelijkeOPL_zelfnoot_voeldeBekentenis
UITK_studie_ja_christelijkeOPL_zelfnoot_voeldeBekentenis_leukeReacties
UITK_studie_ja_christelijkeOPL_zelfnoot_voeldeBekentenis_leukeReacties_zelfraar
UITK_studie_ja_goed
UITK_studie_ja_HUH?
UITK_studie_ja_HUH?_onbekend
UITK_studie_ja_onbekendmee
UITK_studie_ja_onbekendmee_nieuwsgierig
UITK_studie_ja_onbekendmee_nieuwsgierig_verschGrUt
UITK_vrienden
UITK_vrienden_GerefDorpZelfNietGelovig
UITK_vrienden_GerefDorpZelfNietGelovig_POSI
UITK_vrienden_laatsteJaarMidd
UITK_vrienden_laatsteJaarMidd_POSIbeterdanikdacht
UITK_vrienden_Utrechtgroep
UITK_vrienden_Utrechtgroep_normaalPosi
UITK_vrienden_Utrechtgroep_normaalPosi_geenVoetbal
UITK_werk
UITK_werk_ja
UITK_werk_ja_Bediening
UITK_werk_ja_Bediening_LeukeMensenPersGespr
UITK_werk_ja_iedereenvindthetmooivooralMannen
UITK_werk_ja_nietBijClienten
UITK_werk_nee
UITK_werk_nee_kantoor
UITK_werk_nee_kantoor_nietNodig

UITK_werk_nee_schnmk1keergezien
UITK_werk_nietiedereen
UITK_werk_nietiedereen_directecollWEL
VBTEAMvTKB
VBTEAMvTKB_ja
VBTEAMvTKB_ja_rela
VBTEAMvTKB_ja_rela_ja
VBTEAMvTKB_ja_rela_ja_NEGerv
VERL
VERL_ja
VERL_ja_m
VERL_ja_meerderekeren
VERL_ja_meerderekeren_MV
VERL_ja_meerderekeren_V
VERL_ja_v
VERL_ja_v_nuRelatieMee
VERL_nee
VERL_nee_m
VERSCH
VERSCH_gevoelVNuitk
VERSCH_gevoelVNuitk_ja
VERSCH_gevoelVNuitk_ja_meermezelf
VERSCH_gevoelVNuitk_ja_meermezelf_opener
VERSCH_reactie-gedrag
VERSCH_reactie-gedrag_ja
VERSCH_reactie-gedrag_ja_docentTOCHJUISTLEUK?
VERSCH_reactie-gedrag_ja_docentTOCHJUISTLEUK?_twijfelNUgoed
VERSCH_reactie-gedrag_ja_eersteontmoeting
VERSCH_reactie-gedrag_ja_eersteontmoeting_OKmaarweggaan
VERSCH_reactie-gedrag_ja_eersteontmoeting_zeggendathetnietergismaaktheteendingetje
VERSCH_reactie-gedrag_ja_OMA
VERSCH_reactie-gedrag_ja_OMA_homoOPM
VERSCH_reactie-gedrag_ja_OMA_homoOPM_nuGoed
VERSCH_reactie-gedrag_ja_OMA_homoOPM_nuGoed_Bekend
VERSCH_reactie-gedrag_ja_VADER
VERSCH_reactie-gedrag_ja_VADER_OPM

VERSCH_reactie-gedrag_ja_VADER_OPM_man
VERSCH_reactie-gedrag_ja_VERWstereotype
VERSCH_reactie-gedrag_nee
VERSCH_reactie-gedrag_nietpersoonlijk
VERSCH_reactie-gedrag_nietpersoonlijk_TVprog
VERSCH_reactie-gedrag_nietpersoonlijk_TVprog_eerstNEG
VERSCH_reactie-gedrag_nietpersoonlijk_TVprog_eerstNEG_naUITKprima
VERW
VERW_?
VERW_?_Mmakkelijker
VERW_?_Mmakkelijker_geenDonor
VERW_?_Mmakkelijker_geenDonor_sprookjes
VERW_?_Mmakkelijker_geenDonor_sprookjes_VkanOok
VERW_?_Mmakkelijker_geenDonor_sprookjes_VkanOok_GeenIdee
VERW_M
VERW_V
VERW_V_evtM
VERW_V_evtM_minikans
VERW_V_sluitUitPrincipeManNietUit
VERW_V_zegnootnooitM
VERW_V_zeker
VOOROORD
VOOROORD_lesb
VOOROORD_linksport
VOOROORD_linksport_Mballet
VOOROORD_mannl
VOOROORD_mannl_lesb
VOOROORD_mannl_lesb_ja
VOOROORD_mannl_lesb_ja_LinkIsEr
VOOROORD_mannl_lesb_ja_LinkIsEr_herkenning
VOOROORD_mannl_lesb_verbaasdOmdatIkErLeukUitzie
VOOROORD_mannl_voetbal
VOOROORD_mannl_voetbal_ja
VOOROORD_mannl_voetbal_lesb
VOOROORD_mannl_voetbal_lesb_denktkernvwaarheid
VOOROORD_mannl_voetbal_lesb_doorassociatie

VOOROORD_mannl_voetbal_lesb_doorassociatie_nietWaar
VOOROORD_mannl_voetbal_lesb_doorassociatie_nietWaar_VerhMeerMeisjeMeisje
VOOROORD_mannl_voetbal_lesb_doorassociatie_trektLesbAan
VOOROORD_mannl_voetbal_lesb_moetenTlatenzien
VOOROORD_mannl_voetbal_lesb_moetenTlatenzien_komtBeeldvandaan
VOOROORD_mannl_voetbal_lesb_VALTopDoorVOOROORD
VOOROORD_voetbal
VOOROORD_voetbal_lesb
VOOROORD_voetbal_lesb_daardooropvoetbal?
VOOROORD_voetbal_lesb_daardooropvoetbal?_ja
VOOROORD_voetbal_lesb_daardooropvoetbal?_nee
VOOROORD_voetbal_lesb_JA
VOOROORD_voetbal_lesb_klopt
wel vaker
ZELFACC
ZELFACC_BijRuimteOmJezelfTeZijn
ZELFACC_ja
ZELFACC_ja_BLIJ
ZELFACC_ja_BLIJ_wistVANUITopvOK
ZELFACC_ja_eerstzelf
ZELFACC_ja_eerstzelf_naGoedereactiesSnelgegaan
ZELFACC_ja_eerstzelf_naGoedereactiesSnelgegaan_ondankszelfSnelTochmoeite
ZELFACC_ja_gezinsv
ZELFACC_ja_meteen
ZELFACC_ja_meteen_mezelfgebleven
ZELFACC_ja_meteen_mezelfgebleven_sprookjeWeg
ZELFACC_ja_meteen_mezelfgebleven_sprookjeWeg_mrVkanook
ZELFACC_ja_meteen_mezelfgebleven_sprookjeWeg_mrVkanook_BABYkiezen
ZELFACC_ja_meteen_ooktoenGeheimwas
ZELFACC_ja_meteen_ooktoenGeheimwas_onderz
ZELFACC_ja_meteen_ooktoenGeheimwas_onderz_thuisalOK
ZELFACC_ja_meteen_ooktoenGeheimwas_onderz_thuisalOK_NIETopgekropt
ZELFACC_ja_meteen_verkeringvertellenwelstap
ZELFACC_ja_moeite
ZELFACC_ja_moeite_12tot16rotgevoeld
ZELFACC_ja_moeite_12tot16rotgevoeld_VERLnietkunnendelen

ZELFACC_ja_moeite_naUITK
ZELFACC_ja_moeite_naUITK_OpenerOpgeluchtMezelf
ZELFACC_ja_moeite_oudersGelovig
ZELFACC_ja_moeite_oudersGelovig_nietmezelf
ZELFACC_ja_moeite_oudersGelovig_nietmezelf_naUITKfijn
ZELFACC_ja_moeite_oudersGelovig_nietmezelf_naUITKfijn_MezelfZijn
ZELFACC_ja_naUITKmakkelijker
ZELFACC_ja_naUITKmakkelijker_eerlijker
ZELFACC_ja_naUITKmakkelijker_eerlijker_Jnooit leuk Duskleineschakeling
ZELFACC_ja_snel
ZELFACC_ja_snel_stukjeOpgevuld
ZELFACC_ja_snel_stukjeOpgevuld_gevoel
ZELFACC_ja_snel_stukjeOpgevuld_gevoel_zelfGeenMoeite
ZELFACC_ja_snel_stukjeOpgevuld_gevoel_zelfGeenMoeite_BangReacties
ZELFACC_nee
ZELFACC_nee_gezinsv